

191015

16
LÖRINCZY GYÖRGY

AZ ÁLMODÓ
BÜKK 867

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET RT. KIADÁSA

Az álmodó Bükk

Irta

Lőrinczy György

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Budapest 1925

Singer és Wolfner irodalmi intézet rt.
kiadása

Lillafüred. Az álmodó Bükk itt szunnyad körültem,
Fönn száll a felhő. Tündöklék a nap.
Lenn árnyas fák s virágos part között
Siet csacsogva hús vándorpatak.

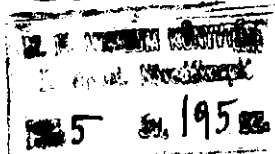
Minden oly nyugodt, mint maga a béke.
Minden oly szelíd, mint a félelem.
A lelkemen borús áhitat reszket,
És tündérek incselkednek velem.

Körülölelnek. Csókolják a szívem.
El-elsimítják redős homlokom.
Hívogatnak: jöjj, jöjj velünk, bolondos
Csavargó, jöjj a fényhullámokon!

De dal csattog föl s száll szét erdőn, völgyön...
— Kóbor madár a párjáért eped;
S dala előzi a békét, nyugalmat,
Előzi a nyájas tündéreket.

A tűz, a láng emésztő vágya, bűja
Csapong az erdőn s fénylik minden...
Az örök úr: az igazság, a szépség,
A könnyefakasztó, sóvár — szerelem!

191015

Szépségek völgyében

Negyvenöt esztendeig sohase volt vakációm. Negyvenöt esztendeig, csaknem egy teljes félszázadon át szakadatlanul dolgoztam, míg a mai stációhoz, a legelső pihenőhöz elérkezhettem. A *dolce far niente* tehát eszerint nekem igazán régi ismerősöm. S ezt a gyönyörűséget csak az tudja igazán élvezni, aki ilyen sokáig hasztalan vágyakozott rá. Olyasvalami ez, mint az első vagy az utolsó szerelem: túlárado kedvvel adjuk át neki testünket, lelkünket.

De a pompás völgyben akadtam én más, nemcsak régi, de új ismerősökre is. Sőt olyanokra, akikről azt se tudtam világosan, ismerősök-e vagy ismeretlenek. Képekre, vidékekre, tájékokra, az Isten csodálatos játékaira, amiket homályos és ingadozó képzelgésekben már sokszor megálmodtam, vagy imitt-amott, csavargásaim közben néha hiven, néha megszépítve, megcsonkítva vagy elrontva hoztam magammal a szem és az emlékezés fotográf-masínájában. S most összevetem őket az előmbe toúló képekkel: melyik szebb? Melyikhez hasonlít?

Ahogy Miskolcra bekanyarodik a mész- és vas-köves út délkelet felé, a Bükk hatalmas hegyei és suhogó rengetegei közé, a legelső csalit is figyelmeztet már, hogy festői látványok felé közeledünk. A magyar Tempe-völgy varázsa, ahogy Jókai tardonai bujdosása után elkeresztelte ezt a vadregényes vidéket, jócskán előre küldi szépségeinek fullajtárjait és hirmondóit, de azért maga a völgy fönséges bája igazába csak Diósgyőrnél kezd kibontakozni. A hegyek és szálfák között ott sötétlik komoran égnek a dacos váromladék is, századok viharaitól, ostromától és ki-méletlenségétől megviselt, de meg nem rokkant falai-

val; olyan, mint az ócska ruháira szorult nagyúr, aki-
nek a rongyai alatt fejedelmi szív, s az arcán és az
összecsikorduló foga között fejedelmi büszkeség —
hallgat. Inkább hallgat, semhogy odáig alázza magát,
hogy — panaszkodjék.

Diósgyőr alkalmasint, ahogy beszélük is, onnan
kapta a nevét, hogy tömérdek diófa van benne. Ma is
minden udvaron két-három, néhol több diófa is tere-
bélik s a népe akár dióval, akár a dióból is meg-
élhetne. A legkedvesebb nevezetessége azonban még-
sem ez, sőt még nem is híres elszakíthatatlan papírja,
ami valaha még regénytémának is szerepelt, és nem
is a vasgyára, amitől a vasat a csehek éppúgy elra-
bolták, mint minden egyéb kincsünket is. A *dió* eme
klasszikus hazájának, hogy annál mulatságosabb le-
gyen a dolog, a *mogyorófa* a főfő híressége. Nem
ugyan általában a mogyorófa, hanem csak egy, ami
künn a határban pompázik és nagyságával túltesz a
környék legimpozánsabb diófáján is. Ami annál csu-
dálatosabb, mert nálunk a mogyorófa tulajdonképpen
csak cserje, ágbogas, törpebokrú, alacsonyrendű
vegetáció, mely alig, csak néha, ritkán növekedik
fává, az is csenevész, vékonyka és gyér lombozatú,
mintha csak érezné, hogy ez az élet nem nekivaló. Ez
meg itt, íme, vetekedik a bajmóci híres hárssal, ami
már hatszáz esztendő és olyan óriás, hogy alatta
Rákóczi Ferenc országgyűlést is tartott, kiskirályai
és kuruc vezérei nem áztak meg.

No, a diósgyőri híres mogyorófa alatt nem or-
szággyűlés esett, különb találkozó: szerelmes légyott.
A legenda szerint, ami fönmaradt róla, valaha, a
lovagkor romantikája idején, a várkisasszony ott ta-
lálkozott, lenn, a vár alatt, a selymes réten, vagy a
Szinva partján, a homályos rekettyében, imádott sze-
relmes leventéjével. De már későn érkezett; a szerel-
mes loagnak hosszú volt a várakozás, vagy nagyon
álmos a környék hangulata, egyszóval, hihetetlen
ugyan, de elaludt. A rege szerint úgy találta ott alva,
elnyújtózkodva a pázsiton. Nem mernénk mondani,

hogy a lovag hortyogott, de végre az se lehetetlen olyan történetben, amelyben a hősszerelmes elalszik a légyotton. Az azonban bizonyos, hogy a várkisasszony fölbosszankodott, nyilván el is pirult, hogy megszégyenítve érezte magát. Letört egy mogyorófa-ágot és oda-tűzte az alvó lovag fejbúbja fölébe, a földbe. Ha föl-ébred, arról majd megtudja, ki járt ott, s verheti a fejét a falba. Hogy mit álmodott a szerencsétlen flótás, az nem tudatik, de mikor fölébredt, az eltűnt bú-bájos várkisasszony mogyorófája mindent elmondott. Abból nőtt az a hatalmas mogyorófa. Mintha csak az ostoba szerelmesek örök szobra volna, azoké, akik nem tudják kellőképpen megbecsülni a szerelem isteni alkalmait, kedvezését és szerencsáját. Akik el-alusszák a csókot. Vagy elszalasztják, ami mindegy.

Azután nagyot kanyarodik az út s a völgy egyre szűkül. A Lilla völgyébe hatalmas sziklakapun át lépünk, ami a hegyoldal dolomit szikláiról lávaszerű képződményképpen szinte aláomlik, mintha a szikla-óriás szétvetné a két lábát, hogy alatta elsétálhassunk; az egyik lába a hegyre, a másik a mélység szélére támaszkodik, ami alatt odalenn kanyarog a Szinva, lesietve a völgyszorosból. Partján fehér házikók, széjjelszórva; a falu: Hámor. Körülötte a legváltozatosabb természeti alakulatok: vizesések, barlangok, sziklafalak, mélységek és meredélyek, suhogó rengetegek és patakparti rekettyék. A hegyormok szinte úgy borulnak össze, mintha itt volna a világ vége: nincs tovább! Az örök homályt tartó őserdő tövében, a hegy lábánál előbukkan a tó is, tengerzöld vizével s azzal a komor hangulattal, ami a fjordok és a finn tavak borus költészetének a dalait csöndíti meg a lélekben. Valaha ezek a vizek a hámososok primitív szerszámaikat hajtották, de jöttek a modern gépszörnyetek és elgázolták a malmokat és köszörüket, a zúzókat és hámosokat, a hámosokkal együtt.

A tájék oly szép és oly változatos, hogy szinte fáraszt együtt a sok szépség, mintha a méla Garam, a romantikus Murány és a komor stracenói völgy

mind együtt volna itt, más elrendezésben. Odébb kezdődik, ahol a völgy még jobban összeszorul, maga Lillafüred. Csak egy kilométer hosszú árnyékos hársfasor, néhol fenyves, két oldalt csinos villákkal, amiknek a zsalugáterei álmosan nyílnak és álmosan záródnak. Az út mentén rozsdamarta, avult vasobeliszkek áll, elhagyatottan, mintha elmúlt idők ittfelejtett szó-fukar krónikása volna. Ámulva olvasom róla a *kegyeletet*, amit szinte lehengereltek a magyar földről, mint hazánkat az otromba tankok; ez van rávésve:

1847.

István főherceg
Körutazásának
Emlékére
E
Kies völgyben.

Ki állította ezt az emléket a dicső Palatinusnak? Csak egy kicsike vastábla magyarázgatja meg némiképp, ami a lillafüredi hársfa-alléet megnyitja s amire mindössze ennyit véstek: *Erzsébet-sétány*.

Két szó, de mindent elmond. Ezt a táblát éppen most huszonöt esztendeje állították ide, amikor a felejthetetlen királyasszony szívét a gyilkos tör messze idegenben örökre elnémította. Akkor sirattuk, most irigyeljük. Hozzá irgalmasabb volt a magyarok Istene, mint hozzánk. Neki nem kell látnia azt, amit nekünk végig kell — szenvednünk!

Abból a két szürke szóból megérték, sőt megérték mindent. Azt az obeliszket ugyanaz állította, aki a táblát. A nemzet. A magyarság becsületes, hűséges, sohasem felejtő lelke, mely még a lábanyomát is szentségképpen őrzi meg annak, aki keserves sorsát megérti és megosztja. Ez az obeliszk, ez a tábla nemcsak a nagy Palatinus, nemcsak a nagy királyné emléket őrzi. Mind a kettő az ősi magyar hűség, sőt a magyar *patriarkálizmus* szobra az, amit még a csuffá

tett koldus csonkaországból is hiába irtanak. Mert visszatér és megmarad a rengeteg fái között és bujdokolva is folyton fölhangzik a Szinva susogó habjaiban és a fülemülék hajnali énekében. A magyar lélekben ...

*

Miért hívják ezt a tündérvölgyet Lillafürednek, senkitől se tudhattam meg. A legelső villa, ami előtt a hársfasorban elmegyünk, kapuján ezt a fölírást viseli: *Hermann Ottó-lak*. A nagy természettudós itt tanyázott és itt álmodozott. Utolsó boldog nyarait itten töltötte, mindig, könyvei, kedves madarai és emlékei s néha közös hű barátunk, a nagy magyar költő: Pósa Lajos társaságában. Két öreg és nagy magyar gyermek. Azután itt hagytak bennünket ők is. Hermann Ottó életét még őrízgeti ez a nyári lak, verandáján a tudós vadásztrófeáival, képeivel és egyéb emblémával, amivel kedve és humora fölccicomázta, s az arasznyi park, amit tréfás kerti manókkal, csacsogó patakkal, békázó mûgolyával és fehér nyirfa-híddal maga tervezett és rendezett, hogy az illúzió teljes legyen. Pósa is él még, akárhogy temetgetik is a könyvesboltok pincéibe, kitörnek onnan halhatatlan versei. De a titokzatos Lillára semmi se emlékeztet, neki itt semmi nyoma.

Csak bátortalan és tétova reflexiók sejtetik, hogy ezen a bûbajos tündértanyán, a szépségek emez isteni völgyében valamikor igazi, élő tündér is járt: *Bulyovszky* Lilla, a női szépség és báj ragyogó királynője, aki még a róla elnevezett völgnél is szebb volt. Akinek a kedvéért országok fejedelme: a bajor király és lelkek fejedelme: az öreg Dumas, a mesekirály, birodalmakon keresztül futottak ide, hogy beszédnek, ami muzsika volt, zengését hallhassák és gyönyörű arca megbûvölő szépségében gyönyörködhesenek.

Igaz-e mindez? Mese-e mindez? Álom-e mindez? Nem tudom. A tündérvölgy, a tó, a vízesés, a rengeteg

és a Szinva mind hallgat. És mégis minden azt mondja, hogy álmoknak is, mesének is, igazságnak és képzelgésnek is egyformán — szép.

*

Keveset pihentem, mert az elősuhanó reminiscenciák folyton izgattak. De nagy úrral, a legnagyobb úrral nyaraltam együtt, aki egyetlen igazi költő a világon: az Istennel. Aki nemcsak megálmodta, de meg is alkotta azt, amit teremteni akart: a világot, a szépségek összességét. Föltárta előttem ragyogó költészetét és megerősített az azzal és vele való rajongó szövetségben. Csak az ő tökéletességeit láttam és éreztem, az emberi kontárkodást — nem. És most félek itthagyni, attól tartva, hogy mihelyt a fák rengetegéből az emberi rengetegbe lépek, egyszerre megfordul a kocka... És én megint csak ott találom magamat, kellős közepében vagy forgatagában annak, amitől ide menekültem.

Országos Széchényi Könyvtár

A lelkek virágos kertje

— Gyerünk innen, Gerty, — szólt kedvetlenül a férfi.

A leány, szép, nagy, hajlékony, sötétszemű és feketehajú, föl se vetette a fejét.

— Hová? — kérdezte közömbösen.

Pádáry Dénes idegesen mozgatta a fejét. Előre lépett, de úgy, mintha mindjárt meg is akarna állani.

— Akárhová, csak innen gyerünk! Bosszant ez a száraz haraszt! Folytonosan locsog a lábam alatt, mintha valamit pletykálna.

Gerty nevetett.

— Pedig azelőtt szerette az erdőt. A fenyvest. A harasztot.

— Egyik se erdő! A fenyves olyan, mint a katona vagy a pincér. Mindig waffenrokkban vagy frakkban áll, egyenesen, sőt szertartásosan. S a haraszt? Az csak hulla. Az erdő levágja a körmét. Nem szeretem a fecsegő halottakat.

Gerty bosszankodott.

— No, ezért ugyan kár volt a bált végigtáncolnia! Hogy ilyen mogorván ébredjen utána.

Az éjjel ugyanis bál volt a kurszalomban. Gerty nem volt ott; a nagynénjét gyászolja.

— Nem táncoltam, — szólt Pádáry hidegen.

Gerty meglepődött.

— Nem táncolt? Semmit se? Hát mit csinált? Egész éjszaka!

— Semmit. Nézttem — szólt Pádáry, és a botjával egy lecsüngő falombot csapkodott, mintha arra is haragudna.

— Furcsa!

— Persze! Sőt talán ostobaság is.

A férfi nevetett. A leány elkomolyodott.

— Ostobaság? A bál?

— Az is. Ha úgy tölti el az ember, ahogy én. Álmatlanul, mégis álmodva. Mindig mást látva, mint ami előttünk van...

— Mi van? A bálban! Toalettek. Frizurák. Flört. Táncoló párok. Bókok. Suttogás. Természetes!

Pádáry kissé hátraszegte a fejét.

— Nem egészen. Az én vízióim legalább mást mutattak.

— Víziók?

— Igen. A lélek káprázatai. Amint előttem, körülöttem el-elsuhantak a báli tündérek, az a bizarr világ-titok jutott eszembe, ami már olyan régóta motoszkál a fejemben, anélkül, hogy csak egy hajszálnyira is közelebb jutottam volna a megfejtéséhez.

— Érdekes!

— Gondolja?

— Hogyne! Minden titok érdekes.

Nevetett. De Pádáry gyanakodva nézett rá.

— Nem igen nevetni valók az én vízióim. Nem mulatságosak, Gerty. Ott, a női fejek gazdag változatosságában úgy éreztem, hogy a természet tulajdonképpen tréfát űz a nőkkel. Féltréfát. Megkezdte azt, de nem fejezte be.

— Mit beszél maga?

— Bolondságot, Gerty. Minden bölcsességet bolondságnak tartanak, mikor kimondják. Csak később lesz igazsággá. Ilyen az enyém is: a növények elmélete; a női haj. Magok azt hiszik, hogy a női haj csak olyan természetes és közönséges képződmény, ami a fejet beborítja. Ami arravaló, hogy mint frizura, tetszetősebbé tegye a fejet. Mert magok mindent arra használnak, hogy szebbé tegyék magukat. Pedig a haj: növény. A lélek virága. Olyan, mint a lélek, ami alatta van, az agyvelőben, amiből kinőtt. A lélek a haj humusa.

Gerty fölizgatódott.

— Ebben csakugyan semmi tréfásat sem találok.

— Látja! A tréfa abban van, hogy a természet nem fejezte be, amit teremteni akart. Elkezdte azzal, hogy a női haj számtalan színárnyalatában valamit kifejezett a lélekből. De itt aztán megállott, nem ment tovább. Pedig világos, a női fejeken a lelkek virágos kertjét akarta megalkotni.

— Miket képzelt!

— Ez így van, Gerty, — szólt Pádáry kemény hangsúllyal. — De talán az Alkotó maga is megijedt a tervétől, mikor annak lehető következményeivel számot vetett. Hogy a nő a fején hordja, nyíltan kítárva, a lelkét! . . . Milyen más volna a világ! De megijedtek a nők is. Mi lesz, ha gyöngeségeiket nem tudják többé elpalástolni! Mikor még így is, tetőtől-talpig fölfegyverkezve is védtelennek tudják és mondják magukat! Hátha még láthatatlan töreiket is megmutatják! Ha hiábavaló a kacérság, a fejék, a madártoll! Nem takarhatják be a virágot, ami alatta nő és ami megmondja, sőt hirdeti: én szende vagyok, én büszke vagy gögös vagyok, én szívtelen! Mert a virág nem hazudik.

— Csak a nők hazudnak. Mi? Képzelőds! A természetben nincs hazugság. Nem lehet disszonancia a lélek és a ruhája között sem! A költők nem hiába tartották virágnak a nőt mindig. Mi virágok vagyunk, így is.

— Igen; hamisított virágok. Álvirágok. Egyik se az, aminek látszik, vagy látszani akar. Ez a női lélek igazi tragikuma. Szép hazugság mind, valamennyi!

Gerty félkomolyan megfenyegette.

— Vigyázzon! Veszedelemes elmélet! Még el találom hinni! És ha magamat is hazugságnak érezném . . .

— Mit tehetne róla! — szakította félbe hevesen Pádáry. — Senkise tehet róla. Gyerekjátékok vagyunk a Végtet kezében. A természet a bűnös; mért nem fejezte be a munkáját, amit megkezdett. Hogy min-

denkinek a haja olyan virág legyen, amilyen a lelkének megfelel. Eredetileg bizonyosan ezt akarta.

Gerty elmélázott. Maliciózus gondolatai kitörték.

— A vizenyősfejű, puha szivacsférfiak fején nád, vagy káka. Vagy sás... Na!

— És az ugyanolyan nőként a szentimentális, energiátlan nefelejts. Vagy hinár. Ez egyúttal a női raffineriának is jele volna, ami a női lélek nélkülözhetetlen ingredienciája. A nem eléggé leleményesek fején, akik belső értéküket fitogtatni vagy érvényesíteni nem tudják, ibolya virulna. A gőgös, szép és eszes, de szívtelen nők fején rózsza... En ezt mind végignézttem az éjszaka. Mind megtaláltam. És még egyéb virágot is. Kökörcsint, őszi rózsát, liliomot.

Gerty mosolygott. Azzal a mosolygással, aminek az értelmét soha, senkise találja ki. A leány ilyen mosolygásában együtt van a mimóza ártatlansága, a gyümölcs érettsége és a macska álnoksága.

— Mind? — kérdezte vontatva, mintha óvatosan arra ügyelne, nehogy egyetlen betűvel is többet mondjon. — Mind?

— Mind, igen. Valamennyit. A lelkek virágos kertjét.

— Ott volt Karády Terus is? — kérdezte hirtelen a leány.

Pádáry Dénes tétovázott.

— Igen, Karády Terus is ott volt. Okos, intelligens kis — szekfü...

— Tehát Teruska csak okos és intelligens, — ismételte magában Gerty. Ez tehát a szerelemben nem jöhet számba... Aztán főnhangon folytatta a gondolatait: És Péry Olga?

Várakozóan figyelt, de nem nézett Pádáryra. A férfi kissé fölingerült.

— A hazug liliomok! Fehérek, ártatlanok, tiszták. Pedig, hát!... Igen, Péry Olga is ott volt. Sokat táncolt, mindig nagyon komolyan. Sohase mosolygott.

— És Kátay Hilda?

Pádáry gúnyosan fölbiggyesztette a száját.

— A halovány, a hervadó őszi rózsák! Mindig álmodni látszik. De minden pillanatban kész fölébredni, talpra ugrani! Csupa odaadás. Ott volt. Majdnem megkérte Karvaly Pistát.

Gerty visszafojtotta a nevetését, ami kis piros ajkán incselkedett. Kipirult. Lopva, féloldalt nézett a férfire. Nagy, sötét szeméből titkolt harag villámlott.

— Maga mindent feketének lát. Igazán kíváncsi vagyok rá, ki hát az... milyen hát az... aki magának... akit maga... aki...

Pádáry feléje fordult. Hosszasan s merően nézte a leányt, és Gerty végre is lesütötte a szemét. A férfi odament hozzá. Csupa energia, csupa határozottság volt minden mozdulata. Megfogta a Gerty kezecskéjét. Megsímogatta. Meg is csókolta. Aztán a szemébe mosolygott.

— Valaki... akinek a lelke mindig lángol. De az a láng olyan fehér, mint a hó. Valaki, aki akkor is száll, amikor dalol. És akkor is dalol, mikor száll. Aki kívülről olyan erős, mint az ezüst és belül olyan gyöngéd, mint az illat.

— Olyan virág nincs. Olyan nem látott a bálban!

— Ott nem. De azért olyan virág van. A virágok virága. A tubarózsa. Itt látom, most, Gerty, a maga fekete hajában, égő szemében!...

A leány egyszerre kiengesztelődött. Egyszerre megértett és egyszerre megbocsátott mindent. Ragyogva mosolygott az erdőre, a patakra, a hervadt harasztra, és... a férfire. A diadalnak az a pillanata ez, mikor a leány érzi, hogy hódított, mert meghódították. Nem érezte magát tubarózsának. De ösztönszerű zavarral igazgatta nehéz fekete kontyocskáját, mintha azért babrálna rajta, nehogy a férfi székfűt lásson vagy őszi rózsát... És magában ezt gondolta:

— Milyen szerencse, hogy vakok! Hogy minden virágot másnak látnak!

Odaadóan, a legkisebb ellenkezés nélkül tűrte, engedte, hogy a férfi átkarolja karcsu, hajlékony derekát. Sőt a szűz kigyó naiv ravaszságával szinte észrevétlenül közelebb csúszott hozzá...

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Lillák

Miután az emberfia nem tűnődhet örökké csupán csak tiszta bölcs dolgokon, nekem is sokszor eszembe jutnak mindenféle bolondos problémák, amiket az élet az utamba hajigál. Teszem azt, mikor a színekkel, a fény titokzatos játékaival bajlakodom, el-elcsodálkozom rajta, hogy a női nevek közé miképpen került éppenséggel csak kettő a létező tömördek színárnyalatból? A többi talán nem tetszenék a nőknek? Szó sincs róla. Hiszen csak a toalettékre kell néznünk. Mégis, hát miért van csakis *Lilla* és *Piroska*? Miért nincs a női nevek között *Kékecske*, vagy *Sárgácska*? Vagy pláne *Fehérke*? Mert a negyedik, ami szóba jöhetne, a *Róza*, már nyilvánvalóan nem a színtől, hanem a rózsától származik. A szivárvány csak kettőt adott. *Piroskát* és *Lillát*. Miért? Nem tudom, de azt hiszem, más se tudja.

Megvallom, *Piroskával* nekem soha életemben semmi bajom se volt, pedig bizonyára sok szép, kíváncsú *Piroska* eltáncolgatott mellettem, de soha egyikbe se tudtam belebotlani. Ellenben annál több galibát szerzett a másik: *Lilla*. Ha történettudós volnék, akár rendszert állíthatnék belőle, hogy az életem három *Lilla-korszakra* osztható. Mindjárt, ahogy az élet kapuján kiléptem, ami alatt az értendő, hogy fölkerültem Pestre jogásznak, a *Bulyovszky Lilla* egyik házában kaptam diáklakást. És — nomen est omen. Ez volt az első *Lilla-korszak*. Az ilyen házakban bizonyos külön kötelezettségek terhelik a lakót. A nimbusz hatása alá kerül mindenki, akarva-nem-akarva. Sőt, ebbe a veszedelmesen vonzó igába rendszerint szívesen hajtja magát a legkeményebb nyak is. Ahol hírneves író lakik, ott még a viceházmester

is verseket szaval s a divatos színész lakóházában minden partáj a színház mániákusa. Shakespearet könyv nélkül tudja és személyes ismerőse minden páholynyitogatónak. Az ilyen házakból kerülnek ki az irodalom és a művészet gyógyíthatatlan alkoholistái, akik sírig reszketnek a szinpadért, meg a könyvért. Ez a betegség énrám a *Lilla* név révén ragadt.

De ehhez a korszakhoz számítandók bizonyos levelek is, amiket lillaszínű papírosra írtak. Öt kilogramm lillapapírosra egy milligramm szerelmet! Milyen finom és művészi adagolás! Csak a nők értik azt igazában. Felebarátaim! Tapasztalt ember vagyok s azt tanácsolom, hogy sohase higgyetek az olyan szerelmes levélnek, amit lillaszínű papírosra írtak. Ez a csalóka szín egyetlen szót jelent: nem. A szerelem halálharangjának a kongása.

Később, a második Lilla-korszakban, a szegény Csokonai boldogtalan szerelmének, a szép Lillának a hazájában, a hozzám hasonló pálinkakedvelők nagy kegyelettel bolygatták meg a Lilla sírját s koszorúzták meg márvánnyal, virággal a dunaalmási csöndes temetőben. Akkoriban sokat lázongtam emiatt, és végre is olyan különvéleményre jutottam, ami a dicső és felejthetetlen *Beöthy Zsolt* komárom-erzsébet-szigeti bájos vadonában, a kánikulai verőfényes délutánokon sok szóbeszédre, olykor szelíd civakodásra is alkalmat adott. *Beöthy* ugyanis azt vallotta, hogy a Lilla emléke minden koszorút megérdemel, mert nélküle a Csokonai gyönyörű Lilla-dalai sohase születtek volna meg. Az én különvéleményem ellenben megtagadta a Lilla szerelmi jogait. Tüzesen vitattam, hogy az a Lilla, akit a szegény Csokonai halhatatlanná tett, ezért a dicsőségért voltaképp egyetlen boldog pásztoróra emlékéét, egyetlen édes csók mámorát se adta a költőnek. Kétszer is férjhez ment. Először egy gazdag hajóácshez, akit akkoriban Komáromban *super*-nek hívtak, másodszor meg valami keménynyaku kálomista paphoz. Csak a boldogtalan költő

maradt mindig a pitvaron kívül. Lilla, míg élt, csak szenvedést szerzett, az epedés hiábavaló kínjaival, Csokonainak és mégis, a halála után még részt követel a dicsőségéből! Az ő jussán akar föltámadni és halhatatlanná lenni! Holott ő nem Lilla volt, csak Vajda Julianna! De Beöthy hevesen kelt ki a Lilla védelmére.

— Gondold meg, szólt, hogy Csokonai akkor kicsapott diák volt! Hát odaadnád te a leányodat egy kicsapott diáknak?

A kérdés kissé frappirozott, de azért nem haboztam a felelettel.

— Hogyne adnám! Ha az a diák csakugyan Csokonai volna!

Akkor igazán szentül hittem, hogy a költő emléket ezekkel a szavakkal én védtem és koszorúztam meg méltóképpen. Eszembe se jutott még *akkor*, csak azóta tanultam meg, hogy életében az író és a költő többnyire kicsapott diák. Csokonaivá csak a halála után lesz. Akkor is ritkán.

*

És most itt vagyok, a harmadik Lilla-korszak méléző hangulatában. Az egyetlenegy nyári pihenésül, amihez viszontagságos életem folyamán juthattam, *Lillafüredre* vetett a jó szerencse. Hogy egyszer már én is úgy beszélhetek erről a részeg kofáról, mintha szépséges Múza volna! (Ó, mért oly későn! stb.) Legelső gondom volt kipuhatolni, honnan kapta a hámori mesés tündérvölgy a *Lilla* nevet? Senkise tudta. Bizonytalan és kósza pletykák a Bulyovszky Lilla nevéhez és emlékéhez vezettek. Csak a véletlen, a Mindenség legnagyobb művésze adta a kezembe Lillafüred finom zománcu aranykulcsát. Véletlenül. Egy rajongó, aki épp oly szerelmes a Bükk csodálatos bájába, mint akár magam. Ő vezetett el az igazi Lilához, a harmadik széphez. Mert a Lilla mind szép.

Bethlen András gróf volt a földművelésügyi miniszter akkor, mikor Lillafüred mai őslakói a nyaralótelep alapját, a legelső villákat, merészen megépítették. Ők csakugyan szószerint uttörők voltak. Sziklahegyek, vadonok, szakadékok és rakoncátlan vizek szeszélyes szövetségébe kellett utat törniök. Néha el is csüggedtek, talán el is fáradtak, s a lelki depresszió ilyen szomorú napjaiban jutott eszökhöz, hogy segítségért a hatalmas miniszterhez forduljanak. Deputációval keresték föl. Lelkes szónoklatokban magyarázták el, milyen természeti kincs hever kiaknázatlanul a Bükk hegyszorosáiban és klimatikus völgyeiben mennyi a balzsam és gyógyító erő! Egyszóval: a hatalmas, erős és gazdag magyar állam támogatását kérték. Együttal pedig bejelentették a Nagyurnak, hogy a létesítendő nyaralótelepnek örök időkre az ő nevét adják, *Bethlen-füred*-nek keresztelve el azt...

Senkise írta meg ezeknek a küzködéseknek a krónikáját, de úgy képzelem, hogy Bethlen András gróf, úgy magában, szeliden elmosolyodott. Gavallér ember volt, mint minden Bethlen, és egy kicsit poétalélkü is, mint minden erdélyi magyar mágnás. Hiszen még itt cseng a fülünkbe a *Bánffy Gyurka* gróf sok szép halhatatlan bús nótája: *Kék nefelejts virágzik a tó szélén*... Néhányszor vadászott a Bükk rege-tegeiben s talán emlékezett rá, milyen kék nefelejts-erdő koszorúzta a Szinva partjait és a hámosi tó szélét. Bizonyára jól esett neki a megbecsülés is, amivel kínálták és bizonyosan meg is köszönte azt.

— Nagyon jól esik, mondhatta feleletképpen, hogy rám gondoltak. Az állam meg is teszi a magáét, hogy a nyaralótelep fölvirágozhasson. De azt, hogy a szépséges völgyet rólam nevezzék el, nem fogadhatom el. S ha örömet akarnak nekem szerezni és a pompás völgynek megfelelő nevet adni, akkor mondok valamit. Van nekem egy nagyon szép kis húgom, aki éppen olyan szép, mint a völgy, amiről beszélünk. Azonfölül testvérhuga az önök népszerű főispánjának, báró Vay Elemérnek, tehát nemes Borsod

vármegyének a gyermeke: Pejacsevich grófné Vay Lilla bárónő... Nevezzék el róla — Lillafüredet.

Gondolta-e a hatalmas miniszter, hogy elszalasztván a maga szobrát, a szép grófnének neve és szépsége halhatatlanságát ajándékozta? Azt hiszem, ő csak Lilla bárónőnek akart egy gavalléros névnap gratulációt mondani. De én életem egyetlen nyugodt pihenését köszönhetem annak a tündérvölgynek, tehát annak is, akinek a nevét viseli. Harmadfél hónapot álmodtam a lillafüredi bűbájos rengetegben, hallgatva a sudár fák halk muzsikáját, s a hegyekből lesiető vándorpatakok altatgató meséit. Harmadfél hónapi boldog magány! Mennyivel többet ér harmadfél hónapi boldogtalan szerelemnél! Úgy érzem, hogy háládatlan volnék, ha mindezt föl nem jegyezném. Pedig életemben már minden voltam, csak kettő nem: akasztott ember és — háládatlan. Az első még lehetek, ha ilyen szépen halad a világcivilizáció és szegény csúffá tett hazánk úgynevezett kulturfőlénye... De ahhoz, hogy háládatlan legyek, fájdalom, már kinőttem a dicsőséges ujkor szak minden iskolájából, amelyekben ezt a modern erkölcsöt megtanulhatnám. Hát inkább megmaradok az első Lilla-kor szak alkoholista illúzióiban.

Megőrült a tó

Csónakba szálltak. Kemény verőfény ömlött el a tó és a part fölött. Marianne hanyagul a vállára vetette kis kék kabátkáját, Róbert feltúrte az ingujját. Marianne a csónak orrába ült, Róbert a lapátok közé. Bándyné még odaszólt nekik:

— Aztán nehogy messzire menjetek! Csak itt, a part körül.

Az asszony, mint aki eleget tett anyai kötelességének, leült a gyökérfonatu kerti székbe, a leánya pedig intett a fiúnak.

— Na, Róbert, gyerünk!

Osgyáni Róbert megfeszítette a lapátokat. A szeme kék volt, szelid és nyugodt, épp, mint a tó, amely csöndesen himbálta a csónakját. A leány, épp a gyermekkor és a leányélet mesgyéjén, a sejtés és a vágy gyanús korában még tisztán ragyogott, mint odafönn az ég derüje. Osgyáni Róbertet még nem vették komolyan. Lágy kis bábunak tartották, aki arra való, hogy engedelmesen és szolgálatkészen teljesítse a nők apró szeszélyeit. Az erőszakos vagy szemtelen férfiaktól félnek a nők, de az ilyen szőke kis pipogyát föl se veszik. Aki a szerelem szóra lányosan pirul el, vagy lesüti a szemét.

Egyenletesen, szabályosan, szinte ütemre evezteit. De minél jobban távolodtak a parttól, annál lázasabban gyorsult a lapátok emelkedése és csapása. A csónak csakúgy suhant a tó síkján. Marianne kissé hátradőlt és a két szeme az azurba merült, mintha az a két szem is odatartoznék, a csillagok közé. Már mélyen benn jártak a tavon, de észre se vették, hogy a part körvonalai mindjobban elhomályosulnak a kék távol-

ban. Marianne csak az eget és a vizet látta. A csöndet, a hallgató végtelenséget átfonja, körülöleli, szinte a lelkébe szívja. Magatudatlan gyönyört érez. És Róbert megfeszíti a lapátokat. A karján kidagadnak az erek és az izmok. A csónak már majdnem röpül, mint a szélvész. Egyszer a szemük véletlenül össze-villan. A leány elmosolyodik. De a fiú nem mosolyog vissza. A keze kissé megreszket és fáradtan emeli a lapátot. Aztán megint a leányra pillant.

— Vesse le a kabátját,— szólt halkán, mintha együtt susogna a vízzel.

Lángolt az arca s a lehúnyt szeme égett, mint a parázs. De a leány semmit se vett észre. Mosolyogva nyalábra kapta pehelykönnyű kis kabátját és szélesen odadobta a fiúnak. Még nevetett is, mikor a fejéről lesodorta a fehér vászonsapkát.

— Kellett ez magának?

Róbert nem felelt, mintha nem is hallotta volna a kérdést. Megkapta a kabátot. Gyöngéden végig-végigsimogatta. Majd odatapasztotta a szájához és megcsókolta, míg a szemét a lányra emelte. Az arca a gyönyörtől meg-megrándult. Marianne ámulva nézett rá.

— Mit csinál? — kérdezte bámész zavarral.

— Magamba szívom a szépségedet. A tested illatát.

És újra megcsókolta a kabátot. A csónak imbolygott. Marianne elpirult. Kissé komollyá lett. A térdére könyökölt és durcásan félrefordult.

— Bolond!

Róbert a lapátokhoz kapott és szilaján hasította a vizet. Lihegett, de nem attól. A szeme a leányra meredt.

— Nem bolond, — szólt — részeg. Leittam magamat az illatodtól. Attól a lángoló illattól, ami a vére-met felforralta.

Eleresztette a lapátokat. Rekedten a lányra kiáltott:

— Vessd le a bluzodat!

Marianne ijedten felugrott.

— Róbert! Megharagszom!

— Látni akarom a válladat. A karjaidat...

A leány szeme értetlenül meredt rá. Megriadt. Körülnézett. A part már alig látszott. Az égen összefutottak a felhők. A szél süvített el.

— Róbert, — szólt meg-megcsukolva — forduljon vissza! Haza akarok menni!

Fönn, a felhők feleltek, megdördülve. Villám lobbant föl. Kövér esőcseppek csapkodták a vizet. Osgyáni Róbert eleresztette a lapátokat és felállott, szembefordulva az ijedt leánnyal.

— Siess, — kiáltott rá. — Látni akarom egész örjítő szépségedet. A fehérségedet. Ártatlanságodat.

Marianne rémülten nézett rá.

— Megörült!

— Meg, — hagyta rá a fiú. — A hatalmamban vagy. Az enyém vagy. Azt tehetem veled, amit akarok!

— Örült! Örült! — sikoltott a leány és gyönyörű természetén végigremegett a rémület izgalma.

A fiú hozzája sietett. Megkapta a karját. Át akarta ölelni. Ő is reszketett.

— Így, így! — lihegte. — Így még szebb vagy. Így még jobban kívánlak! Értsd meg: látni akarlak!...

A leány védekezően elibe feszítette két fehér karját. Eltaszította magától. Megtántorodott. A fiú megragadta és átkarolta a vállán... Magához szorította. Az ajkával szomjasan, sóvár örülettel kereste a leány ajkát. Marianne aléltan tántorgott.

— Segítség!... — fuldokolta.

A hangja megtört. A zápor szilajon omlott. A villám cikázott. A szél fölkorbácsolta a szunnyadó hullámokat. A hangok összeomlottak a vihar karmai között. A csónak ide-odalibbent...

*

Estére kiderült. A tó szeliden simult el és az ég azur végtelenjére ravaszul visszamosolygott.

Csuronvízre ázott orvhalászok, amint hazafelé igyekeztek, a halászcsonakból két vízbefult holttestet emeltek ki. Egy fiatal leányt, meg egy fiatal férfit. Átölelve tartották egymást. A környék népe egy pillanat alatt összefutott. Jajveszékelték. Halk, megilletődött suttogás vegyült el a kiabálásban, amint a rejtelmet fontolgatva és magyarázgatva találgatták. Hogyan történt? Mi történt? Kicsodák?

Az ég mosolygott. A hold is mosolygott. A tó hallgatott. Közömbösen és hidegen, mint aki elvégezte a maga dolgát. És a többihez, a tragédiához, vagy a bűnhöz, semmi köze se volna. Olyan volt, mint Osgyáni Róbert.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Az első hajnal

A magány annyi, mint templom. Egyedül vagyunk s a templom mégis tele van. Tele van — Istennel. A templom nagy. Igen nagy. S ami betölti: óriás; az Isten. Az egyetlen Végtelenség. Lépjetek be a templomba s boldogan fogjátok érezni, mily kicsinyek vagytok. A sokadalomban magatokat érzitek nagynak és szerencsétlennek. Az a tévedés, hogy magatokat a tömeggel egynek tartjátok, megzavarja a lélek szemét. A magányban tisztán látunk: Isten a nagy és mi kicsinyek vagyunk. A magány: a vigasztalás és az igazság. A magány nem hazudik, tehát mi sem hazudhatunk. Az éjjeli őr: a lelkiismeret ébren van s mindjárt fülön csipne és a körmünkre kop-pintana.

Az én hazám: a magány. Most, koldussorsunkban csak ott van, ott lehet velem mindaz, ami kedves, ami drága, ami felejthetetlen. A sóvárgó vágy hű szövetségese, a képzelet, mindent odahord hozzám. Az elrabolt kies tájékokat és a szent hantokat. Mindent ott találok meg. A költészetet. Az öröksépet, a mit csak én látok. Ami csak az enyém, senki másé. A zsoltárokat és imádságokat, amik a lelkemből fől-szakadoznak és az áhitat szárnyán úgy röpdösnek, mint a pillangók és a méhek a rét virágai fölött, csak ott találok meg. Mi az az áhitat? A lélek sóvárgása a végtelenségért. A lélek kitárul a magányban a végtelenségnek és magába szívja a végtelenséget.

A magány az én ünnepem. S az öreg Bükk az én magányom. Az erdő. A rengeteg.

— Jó reggelt, öreg Bükköm!

A legelső hajnalon köszöntöm őt, a gyönyörű örök álmodót, az első éjszaka után, amit karjai között én is átálmodtam. Bemosolyog az ablakomon. Bizalmasan nyújtja be hozzám karcsú, hajladozó gallyát, hogy fölébresszen vagy fölcsiklandozzon és ő simogasson meg legelőször. A gallyon fülemüle ugrál és kíváncsian néz rám, mit csinálok. Füttyent, aztán tovarebben. Bizonyosan sürgősebb és fontosabb, sőt kedvesebb dolga akadt. Hol van a párom? Kérdegeti dalolva, csicseregve. Mert ő mindig a párját keresi. Mindig a magáét, sohase a másét. Épp megfordítva, mint az ember... Majd az öreg Bükk útbaigazítja. Ő nem csal meg és nem álmít senkit se. És az öreg Bükk rám nevet.

— Öreg? Hát csakugyan öreg volnék?

Lombja mosolyog és meglebben a szellőben. Szamócaillat száll felém: a csók illata. Az erdő nem eszi meg a szamócát, hanem pirosra érleli, hogy égen és tüzeljen árnyéka hűvös félhomályában, hogy az erdő színeinek diszkrét játékát megtarkítsa, megélénkítse és megédesítse. A szamóca az erdő csókja. A gyöngyvirág: köntösének fehér csipkéje, mely kebelével kacérkodik s a madár az orkesztruma, mely neki nászindulót játszik. Minderre mindég szüksége van, mert az erdő örökösen lakodalmat tart. Szerelmeinek, csókjainak, nászéjszakáinak soha sincs vége. Halhatatlan szerelme lázában és gyönyörében liheg szünetlenül s az ég és föld egyaránt engedelmeskedik neki, sőt a kedvét keresi. Lombjai szőnyeget szórnak és terítenek alája: az avart, hogy nyoszolyája puha legyen. A mennyboltozat nappal a fénykirály sugaraít küldi hozzá enyelegni, éjjel pedig homálya lágy takarójával és fátyolával borítja be, hogy álmát és szerelmét semmi se zavarja. Neki minden hajnal: az első hajnal. Minden csókja: a legelső csók. Nekünk, az embernek: az utolsó. Az övé mind lángol, eped, kacag: éljen az Élet! A miénk sir: el kell válnunk!

— Jó reggelt, öreg Bükk!

Öreg? Miért öreg? Az ember valójában nemcsak tudatlan, hanem vak is. Vagy tán épp azért tudatlan, mert vak. Semmit se lát. Vagy amit lát, azt másnak látja. A Bükk nevet. Mit bánja ő, hogy milyennek, vagy minek látják! A Bükk nem hiú. Nem törődik vele, szépnek látják-e a toalettjét és fiatalnak-e a mosolygását és az arcát. Semmivel se törődik, csak az étellel. Ő érzi, hogy szép s ez az érzés elég neki. Ő, az álmodó bölcs, tudja, amit mi sohase fogunk meg tanulni, hogy az élet magamagáért van. Az élet célja: maga az élet, semmi más. Mert ő mindent tud. Még azt is tudja, hogy mi semmit se tudunk. Fittyet hány a tudományra. Ő — él.

Amint a nyári hajnal pirkadó biborálva öltözködve, könnyedén és természetesen, mintha passepartout-ja volna, bekandikál az ablakomon, levelei kecsesen meghajolnak. Bókolnak, bólintgatnak. Nem nekem. Nem. Hanem szomszédja, a fenyő felé, vagy előtt. Úgy látszik, respektálják egymást. Mert a fenyő méltóságos mozdulattal lebbenti vissza a gallyát. Ő a fák cerimoniáriusa, a szertartásmester. Az arisztokrata. A gróf. Nem is tűri maga körül a csalánt. Nem szereti a proletárt. Gallérja és körme mindig rendben van, mindig tiszta. A lomb rebbenése: tánc. Menuette. Mazurka. Ütem és báj. Ők, a lombok, a fák szünetlenül suttognak, beszélgetnek, ha mi nem halljuk és nem értjük is; ölelkeznek és csókolóznak, bár mi azt nem látjuk. Beszélgetésük: dal, mese és muzsika. Azt suttogják el egymásnak, amit az éjjel álmodtak. Mit álmodtak? Azt csak egynek szabad tudnia: Neki. Összepillantanak és megértik egymást mindaketten. A szerelmesek! A harmadik — irigykedik.

A harmat megcsillan a gallyakon a napsugárban. Ők is megérkeztek, a harmat és a napsugár, az első hajnalra, nemcsak én. A fénykirály tudni akarja, mit álmodott a Bükk. A harmat sír, a lomb mosolyog.

— Mit álmodtatok? . . .

Milyen szép lehet a Bükk álma! Hogy még ő is kíváncsi rá, aki elől az álmok elszöknek! Mit álmo-

dott az öreg Bükk? Öreg? Ha öreg volna, a Nap nem kérdezné. Az öreg álom ráncos, kellemetlen; torna, csalmatok, bábaguzsaly. A Bükk álma pedig rózsá, lilium, nefelejts. Neki azonfölül még valamije van, ami senkinek sincs. Amit csak ő adhat annak, aki a pihenésért sóvárog: a magányt.

Nem. A Bükk, az erdő sohase öregszik meg. Az ifjúság életitalát a földből, a felhőből és csacsogó vándorpatakjából szürcsölgeti. Az ifjúság rózsás hamvát hordja neki a szél röpke illatokban, amiktől mámorban ringatózik. Hogyan öregedhetnék meg az, aki mindig dalol, mindig mesél és mindig álmodik! Aki a költészet ragyogásában és bűvös életbalzsamában fürdik és összekapcsolja az eget a földdel, épp, mint a szív ártatlan és gyöngéd vadrózsája: az imádság. Aki mindig szeret... Nem. A szerelem, az erdő szerelme sohase öregszik meg.

Mennyivel különb az emberénél! Az erdő okosabban beszél, szebben dalol és mélyebb mámorral álmodik. Ugyanazzal a kéjjel álmodik, amelyikkel szeret és csókolózik. Kéje: az érzés és a gondolat összeolvadó gyönyöre. Se hangja, se színe, se mozdulata. Mindent elrejt. A nap se látja. Csak a koronáját csókolhatja és simogathatja, de oda, ahol a fa él, még azt se bocsátja. Ahol a virággal, a patakkal, a szarvassal csókolózik, ahol csókja piros számocába csattan és a vadgalambot epedő sóhajokra ihleti, oda nem bujhat be még a napsugár sem. Az erdő autokratá, szuverén; féltékenyen őrzi a csókját és ereje titkait. A kotnyeles hold bepislog hozzá, de az erdő behunyt szempillája alá és lezárt ajaka mögé ő se láthat. Ott maga a csók rejtőzködik. És ha látná?... Az alkotás fonséges pillanatának kéjét Isten az önki-vület és láthatatlanság misztikumába burkolta. De a misztikum homálya tele van tűzzel, mint villámmal a felhő. S a szem akaratlanul lecsukódik...

— Jó reggelt, öreg Bükk!

Jó reggelt, örök ifjúság, örök szerelem! Álom! Dal! Mese! Csók! Ujjongva reszket feléje a szívem és

bocsánatát esdi, hogy pompázó, tiszta és édes ifjúságát megbántottam. Mert ő szép! A fejedelmi Bükk örökké ifjú! Mentül tovább él, annál fiatalabb; álma, csókja, szerelme és varázsa annál tüzesebb! Mi csak dadogjuk titkai tetszetős szavait, de ezek mind nem az igaziak. Az igaziak azok, amiket pillangói, madarai és virágai sóhajtanak, mikor körülötte enyelegnek és védelmét, csókját, szerelmét koldulják, hogy vele egyesülhessenek.

Az ő szépségéről, jóságáról, bölcseségéről és boldogságáról, élete ezerféle gyönyörű csodájáról csak az illatok nyelvén lehetne méltóan dalolni, de azt mi nem is tudjuk, nem is értjük. Csak hallgatjuk, ilyenkor, hajnalban vagy alkonyatkor, a teremtés igézetének ritka pillanataiban. Elsuhan mellettünk a szellő sóhajtása, vagy a mennydörgő felhő villama elcikázik. Egy pillanatig látunk, aztán — megint sötét van. Alázatosan lehajtjuk bús fejünket és elhagyjuk a fákat, az erdőt, a Bükköt és visszatérünk — az emberekhez. És kínlódunk tovább. És gyötörjük egymást tovább. Az öreg Bükk nem tart érdemesnek bennünket arra, hogy tudomást vegyen balgaságainkról. Dalol, mesél, álmodik, csókol — tovább. Örök első hajnalt és első csókokat... Mintha az ő szerelmén, az ő templomán, az ő csodás életén kívül semmi se volna a világon.

— Jó reggelt, ébredő menyasszony! Szépséges álmodó, ifjú csókkirálynő! Igazad van!

Csinos Julcsa és a Csinos meg a Julcsa

Csupa tiszta merő véletlenség, hogy Vékony János épp akkor kószált a Varjutanya körül, mikor Imricze Péter, a juhász, agyon akarta verni a szamarát. Vékony János látta a juhász keserű készülődését, látta a halálraitélt közömbös türelmét s az árokpartról odaszólt a juhásznak.

— Ne bántsa kend azt az állatot!

Imricze Péter hátralökte a fején a süveget. A husángjára támaszkodott.

— E má ugyis csak dögnek való, a kutya! Mert ezzel má az Isten se boldogul. De különben pedig mi közöd hozzá?

— Mi lelte? — kérdezte felelés helyett Vékony János.

A juhász arcát elöntötte a düh.

— Csökönyös, a bitang! Még magam se bírok vele. Pedig ha én nem! Ha eszibe jut, csak megáll. Az istennyila olyankor ki nem mozditja az állóhelyéből!

— Megveszem . . . — szólt habozva Vékony János.

A juhász is gondolkozott. Odalökte neki a kötőféket.

— Neszel!

Miután meg se kérdezte, hogy mit ad érte, Vékony János kétszáz papírkoronát olvasott le a juhász markába és azután vitte a szamarat haza. Nagyon kedvére való lehetett a vásár, mert útközben vígan fütyörészett és olykor megsimogatta a szamár szőrös nyakát és megveregette a tomporát.

— Na, gyerünk, Julcsa!

Elnevette magát. Csinos Julcsára gondolt ugyanis, akit alkalmasint nem hiába hívtak Csinosnak. A Vé-

kony Jánosék tőszomszédságában lakott az apjával, Csinos Mátéval együtt. Tizenöttestendős, szőke, kékszemű és gömbölyű, akárcsak a piros alma. Csinos Julcsa azonkívül egy kicsit rátartó is, amire Vékony János azt mondja, hogy kevély. Épp a minapába is, ahogy a kerítésen át incselkedett vele János:

— Na, Julcsa, osztán ugy készülj! Az őszre bekötöm a fejed!

Csinos Julcsa olyan csufondárosan nevetett a szeme közé.

— Még mire fáj a fogad, te!

— Mért ne fájna? helykéldett János.

Julcsa csakugy fittyet hányt.

— No! Osztán még te! Akinek csak egy árva szamara sincs!

Ezt akkor Vékony János nagyon zokon is vette, mert körülbelül annyit tett, hogy a négyökrös, telkes gazda lánya nem áll szóba vele, a zsöllérrel. Most már nem érezte magát zsöllérnek. Már legalább azt sem mondhatja Julcsa, hogy egy szamara sincs. Már van szamara. És azt Julcsának hívják, nahát! Julcsának. Az áldóját! Csak azért is!

Akkoriba kezdtek éppen a fát fuvarozni Varjutanya körül a rengetegből le, a kisvasuthoz. Kétszáz vagon elsőrendű bükkhasáb két teljes esztendeig állott fönn a hegyek oldalában, ölbe rakva. Eső verte, tél behavazta, vihar paskolta, de a nyári verőfény és a szikkasztó tavaszi és őszi szél mindent rendbehozott. Most már kész. Vihetik a didergő városnak. Lángot visznek benne. Meleget, lobogó kályhatüzet, álmosan pislogó kandallóparazsat. A didergés, a zuzmara itt marad az erdőnek.

Nagy rendbe, szaporán folyt a fuvarozás. Száz szekér hordta a fát. Akinek lova, ökre van, mind beállott a kincstár fuvarosának. Mert két kilométer az ut mindössze is, a hegyoldaltól a kisvasutig és minden fordulónak hatezer korona az ára. Az napjába ötszöri fordulattal harmincezer korona. Becsületes summa még a rongyos papirkoronákban is. Két ökör, vagy

két ló napi keresete. Költők, tudósok, művészek irigyelhetik. Ők sose viszik ennyire.

Csak Vékony Jánost nevetik az egyetlen szamarával. De János visszanevet. Az ő árva nagyfülűje egymagába keres annyit, amennyit a legcímerebb két ökör. Hát a világ mindig ilyen volt. János az első két nap épúgy hatvanezer koronát kapott is érte. A harmadik nap bement Szikszóra és a marhavásáron vett másik szamarat is: ötvenezer koronáért. Nagyon megnőtt hamarjába a samár értéke. Csak a samáré.

Most már aztán könnyedén ment a dolog.

A hosszú szekérsorban úgy középtájra esett éppen. Előtte Király Péter járt a táncoló két lovával, utána éppen Csinos Máté, a méltóságos két fehérszörű villás szarvu ökrével. És a kettő között Vékony János, a két szürke, lompos szamarával.

Az egyik reggelen Csinos Máténak még valami számozkodni valója akadt az erdősszel, hátramaradt Varjutanyán. A két ökör mögé Csinos Julcsa ült. Arra Vékony János úgy tett, mintha észre se venné. De a szamarak mintha észrevették volna, még lassabban cammogtak. Az előttük indult szekerek már lenn jártak a kisvasút közelébe, s ahol az út a keskeny hegy-szorosba kanyarodik, a szűk úton már csak két szekér döcögött. Elöl a Jánosé a két samárral, utána Julcsa a két ökörrel. A szép szőke lány a bükkhasábon üldögélt és csendesen dudorászott. Néha átpislogott Vékony Jánosra. Megcsapkodta az ökröket, mikor ökörszokás szerint megoldalogtak a keskeny úton.

— Csálé ne, Virág!

Mikor a nagy hegy alá értek, az út szinte elbujik a sűrű csaltiba. Vékony János is meglegyezgeti a samarait.

— Gyi te, Csinos! Gyi te, Julcsa!

Csendesen mondja, de itt, a bozót között a halk szó is úgy hangzik, mintha kiabálnának. Messziről, messzire. A leány rászól az ökrös szekérről.

— Te, Jani! Csúfolódd!

János elmosolyodik a sarjadzó növendékbajuszkája alatt. De hátra se fordul. Csak úgy elbőfög, oldalvást, mintha nem is a leánynak felelne.

— Ménküt! Ha egyszer úgy hijják!

— Úgy hijják? Ki hijja úgy? — bosszankodik vissza a leány. A szamaradat?

— Azt.

— Hogy épp Csinos is, meg Julcsa is. Te! Mintha nem tudnád, hogy engem is úgy hinak!

Vékony János fölrántja a vállát.

— Az a te bajod. Nem az enyim.

Nagyot hallgattak utána. A szekerek lassan kocogtak a keskeny úton. Ha szemközt jött volna még egy szekér, nem tudtak volna kitérni. Úgy érezték, mintha közelebb volnának egymáshoz.

— Te, Jani! — szólalt meg a lány. — Hol vetted azt a két szamarat?

— Vettem.

— Hát'szen tudom, hogy nem loptad.

— Nem.

— Dehát... hogy miért is vetted?

A legény nevet.

— Te mondtad, hogy egy szamaram sincs. Hát vettem. Kettőt vettem. Aztán majd ökröt is veszek. Meg lovat is.

Most meg Julcsa nevet.

— Ejha! Be kényes lettél, egyszerre! Ne bolondozz, hé!

— Én nem bolondozok. Te bolondozol.

Igen komolyra fordult a szája a fiunak is, a leánynak is. El is gondolkoztak. Nagyon kemény feje lehetett Vékony Jánosnak. Vagy nagyon méregbe jöhetett attól, amit a leány beszélt. Mert dühösen vágott végig a szamarain.

— Ne te, ne! Csinos! Julcsa!

A leány elpirult. Némiképp majdhogy sirva fakadt.

— Te, Jani!

— No, mi lelt?

— Engem semmi se. De te a multkor azt mondtad, hogy bekötöd a fejem.

— Te meg kinevettél. Azt mondtad rá, hogy egy árva szamaram sincs.

Julcsa félrepislog.

— Hát most már van.

— Van.

Vékony János füttyörészni kezdett, mintha már nem is volna egyéb mondanivalója. De észrevette, hogy Csinos Máté ugyancsak igyekszik a szekere után. Már utol is érte. A hasábok, ahogy éllel előre pihentek, úgy elkeskenyítették az ülést, hogy Csinos Máté már el se fért rajta. Amiért is Julcsa leugrott a szekérről.

— Üljön föl, édesapám! Majd én átülök a Janihoz. A Vékony Janihoz.

Odaszaladt a János szekeréhez. A fiu megállította a szamarait. Helyet csinált neki maga mellett. Aláterítette a gunyáját, hogy puhább legyen az ülés. Azután megindultak. Vékony Jánosnak valami nagyon szorongatta a torkát. Nehezen szakadt föl a szó rajta.

— No látod! — szólalt meg.

A leány a kendőjét kötözte.

— Hát neked se kéne mindjárt úgy venni, szó szerint!

János csak legyezgette a szamarait.

— Mikor azt mondtad, hogy egy szamaram sincs! Osztán azt is, hogy mondtad!

A leány tréfásan tarkón legyintette Jánost.

— Hát, hogy mondtam? A nagy füled csak úgy hallotta! De... te! Ha én még egyszer azt hallom, hogy a szamaradnak azt mondom!

— Mit?

— Hogy te Csinos! Te Julcsa!... Né! Mintha az én nevem szamárnak való vóna! Szerencséd, hogy az apám nem tudja!

Vékony János igen megzavarodott. Nagyokat nyelt. Megsimogatta a leány fejkendőjét. A keze oda-odatévedt az arcára is. Aztán megnógatta a szamarait.

— Né te, né! Gyi te! Te . . . hogyishínak!

Arra aztán összenevettek. A szekér nagyot zök-kent valami kavicsos kátyuban, amit az eső mosott ki. A fejük akkor összeütődött, majdhogynem meg is csókolták egymást. Akaratlanul. Véletlenül. A Bükk hallgatag lemosolygott rájuk. A tapasztalt öreg álmodó már sokszor láthatott ilyeneket. Ilyen Vékony Jánost és ilyen Csinos Julcsát. Sőt ilyen Csinost és ilyen Julcsát is.

Az Isten páholyában

Benn, a Bükk mélyén széles szakadék kanyorog át a hegyháton. Egyúttal út is, amin a fát lehordják s tejet, tojást, vaját, lisztet egymásnak, a hegyen túlról és a hegyen innen. A szakadékút mellett csacsogva siet a névtelen patak, olyan kristályvízzel, amilyen tisztaság csak a névtelenséget illeti. Ha majd leérkezik a város közelébe, elváltozik a vize és csacsogása elnémul, az is gyanakodóvá lesz. De itt — itthon van, régi jó ismerősök között, akik előtt semmi titkolnivalója sincs. Szakadatlanul locsog. Elbeszéli, mit látott hosszú és kacskaringós vándorlása közben. Merre járt mindenfelé. Égen és földön, olykor a föld alatt és az ég fölött. Mind a két partjáról bizalmasan összebújnak fölötte a cserjék, a bokrok és a fák, mintha hallgatóznának, vagy jobban és közelebbről akarnák hallani a messziről hazaérkezett kedves ismerőst.

A patak partján, külön az erdő fáitól, büszke és délceg bükk áll, mint a király a trónon. Pompás terebélye árnyékba borítja a környékét. Gyökerei is kitértek a földből és szeszélyes girbe-gurba ágakkal széjjelkigyóznak, mintha mindent meg akarnának kaparintani; az avart, a partot, az erdőt. Az össze-vissza görbült, mégis hajthatatlan kemény gyökök nagy darab sziklát folytak és ölelnek körül, amit olyan görcsösen szorítanak össze, hogy azt onnan emberi, sőt földi erő meg nem mozdíthatja. Törhetem rajta a fejem: hogyan került ez a szikla a fagyökér karmai közé? És hogyan bírják ezek az aránylag gyöngye és vékony gyökérszálak a szikla szörnyű súlyát? Ez annak a rejtelmes valaminek a titka, amit a dadogó em-

beri nyelv életerőnek hí. Az ember, mikor titok elébe kerül, másik titoknak a nevét mondja ki. Azt hiszi, hogy megfejtette az egyiket, azzal, hogy másikat is talált. Bizonyosan lenn, a földben, még akkor, mikor a ma már erőteljes bükk mégcsak csenevész növendék volt, s félénken tapogatózva keresett helyet gyökere ezer zsöngé szálának, terjeszkedése közben ölelte körül a sziklát. A gyökerek nőttek és erősödtek és szeretettel cirógatták a karjaik között pihenő óriást. Az újak, a vékonykák, a végek tovább bujkáltak és lenn maradtak a földben, de a nagyok, az erősek áttörték a humust és kibujtak és kiemelték, hozták magukkal a földből a sziklát is. Mennyi ideig tartott ez a munka? As Istennek külön kalendárioma van. Azt mondják, hogy a munkájában elfáradt s a hetedik napon megpihent. Dehogy! Vasárnap csinálja az ilyeneket.

A bükkfagyökerek között mozdulatlanul álló sziklát még ki is párnázta üde zöld mohával, mintha perzsaszőnyeget terített volna rája. Nincs a buja palotákban olyan plüssdiván, ami olyan puha volna! A hogy rája ülök, a hátamat az öreg bükk sudarának vetve, úgy érzem, hogy páholyban ülök. Igen, az Isten páholyában. Előkelő proscenium páholy. Mindent lát és mindent hall az ember, ami szép. A himnuszokat, amik fölszállanak az erdő lelkéből; a mindenség lágy szimfóniáit és a viharzúgás kemény harsonáját. Az erdő mindent megszépít; ő a mindenség nagy, hallgató kozmetikusa.

A patak mesét mond, a kakuk jövődőt. A fülemüle szerelmet vall, a rigó operát játszik. A fakopogtató ácsmunkába fárad. Majd a szarvas nagyot bődül, hogy végesvéig megrázkódik tőle minden: a király nem alszik! Hol a királyné? . . .

Milyen okos és milyen jó emberek a fák! Sohase hazudnak. Nem képmutatók. Sohase vesznek össze és senkit se bántanak. Sőt védenek, oltalmaznak, takargatnak mindenkit. A virágot, a madarat, a számócát, mogyorót; a mókust, az őzet és a rókát, egyfor-

mán, válogatás nélkül, felekezeti és nemzeti különbség nélkül. Ha közéjük vetődik a két örök ellenség: a vadász és a vad, az erdő mindig a vad pártjára áll. Mindig a gyöngét védi, az üldözöttet. Aki ártatlan, ne féljen tőle. Engem is megvédelmezett az esőtől, a vihartól. Egyébtől is. Fölemelt és magához ölelt. Gyöngéden betakart és szeretetével megoltalmazott. Aztán, mikor kiderült, kedvesen rám mosolygott. És én föl-sóhajtottam.

— Milyen jó itt, az Isten páholyában! A magányban!

Magány? Sohasem voltam ilyen nagy, ilyen előkelő, ilyen jó társaságban!...

*

Új vendég érkezik a patakhoz: szarvasünő. A bozótban úgy jön, mint a lehelet. Mindenen keresztül-gázol és mégsem zörren a lába alatt semmi sem. A parkettáncos nem jár ilyen könnyedén. Szüresölgeti a vizet, szibarita gyönyörrel élvezve azt; látszik, hogy királynő: fejedelmi reggelihez szokott. Fölnyújtja okos, szép fejét; a víz nem tette tunyává, mint a tivornyázó embert a tobzódás. Ő felüdült. Kémlelve körülteking. Az ébredő erdő hajnali ragyogásában kedvtelve gyönyörködik. Talán köszönti a reggelt és visszaadja a virágok néma köszöntését, amint illatukat feléje röpítik. Még az éjjeli álom édes könnye és az éjjeli csókok szelid mámorea reszketve csillog mindenben: a harmat. A szarvas mindent lát és mindent meglát; engem is... De abban a pillanatban egyszerre megriad... Mint a villámlás, úgy röppen be a csalitba, a bozót sűrűségébe és hatalmas szökésekkel iramlik föl, a hegyoldalnak. Mindent élvezett, mindenben gyönyörködött. Nem félt a nagy, erős, szigorú fáktól; a sziklákra bizalmasan pislogott, sőt a virágokat bizonyosan meg is simogatta s a patakkal elbeszélgetett. De tőlem megrettent. Tőlem? Nem. Az embertől.

Az Isten páholyából szomorúan néztem utána.

— Miért? — kérdeztem. — Miért fél tőlem? Tőlünk.

Bizonyosan nem hisz nekem. Nem hiszi, hogy nem bántom. Sokat beszélhetett neki a patak, az erdő, a szikla. Nem hisz az *embernek*. Tudja, hogy elhordja előle a fát, a követ, a számócát, és üldözi az ő társait. Hogy az erdő minden jósága tőle gonoszodik el, mikor kezei közé kerül az ártatlan fa és az ártatlan kő. A városban árulóvá lesz, mind. Elárulja az erdőt. Miért? Az emberért. A szarvas már tudja ezt. És bizonyosan tudja az is, akinek a páholyában ülök.

*

A szikla: az erdő ékszere. Diadémja és koronája, amiben minden szépségét mutogatja a változatok gazdag skálájában. Az egyik hatalmas orom, a másik aláomló görgeteg. Falak és meredélyek, amikre széddülve tekint föl a gyöngye szem: ennyi erőt, konokságot és vakmerőséget, ennyi fönséget nem bír el. Sok a tragikumból, ami rajta komorlik.

A patak elkísér és kalauzol közötté, míg az utolsó sóhoz érünk. A legkeményebbhez, az utolsó bástyafokhoz, az erdő szélén. Mintha csak elszánt órálló volna, az ékszerek között a legszebb és a legerősebb: a kard, a dárda. A széles, sok százméteres szikla olyan egyenesen nyúlik föl az égnek, mintha a földre épített várfal, az erdő sziklafoka volna. Alatta, a tövében szerény emberi hajlék lapulva bújik meg, jámbor munkáslakás, roskatag, düledező viskó, mintha alázatosan bocsánatot kérne a fölötte meredező sziklaoldaltól, amiért odamerészkedett, oltalmazó árnyékába. A szikla úgy néz le rája, olyan pártfogóan, sőt megvetően, mintha már a pillantásával is agyon nyomná. Ime, a házikó fazsindelyes tetőzete jó nagy asztalnyi területen be is szakadt. Olyan, mint a kemény kalap, amire téglá esett. Mitől? A patak csak elsiet mellette és halkabban csacsog. Az erdő vidámsága lassacskán elborul a locsogásában.

— Ott állott fönn, a szarvasbika, az oromtetőn. Még egyszer széjjelnézett a világon, a messziségen, amelynek eddig ura volt. Idáig hajszolták a rengeteg mélyéről a kopók, a vadászok, és itt, az utolsó szirtfokon, a halál fokán széjjelnézett. Háta mögött az üldözők; előtte a szédületes mélység és fölötté az elérhetetlen kék végtelenség. Mindenfélől a vég, a halál. Körültekint: nincs menekvés!... Egyetlen halálos ugrással vetette alá magát. A kunyhó tetejére zuhant. Összetört ő is, de az is. A király nem adja ingyen az életét.

... És látom magam előtt a halálba hajszolt fejedelmi vad szörnyű tragédiáját. A sziklák és az erdő tragédiájának utolsó fölvonását: az igazság elbukott. Látom a büszke királyi vadat, amint pompás agancsát vádolóan nyújtja föl az égre és — lezuhan. A sziklaóriás szíve belül talán megdobban, de az arcán nem látszik semmi meghiúsultság. Ő nem sír és nem mosolyog. Az ékszeren csak a fönség komor igézete ragyog. A tragédia és a ballada. Az elégiát a patakra és az erdőre bízta. És mi mind, valamennyit, lélekrázó egyvelegben hallgatjuk... az Isten páholyából. És megértjük, miért riad el tőlünk a patak gyönyörű vendége.

Mészégetők

Közvetetlenül a hegy tövében, takarékosan szabott erdei tisztáson, közel a patakhoz, építették meg a mészégető-kemencét. Az három nap, három éjjel ég, három napig meg éjjel-nappal hül, míg a száz méter-mázsa mész kikerül belőle. Akkor azután szétszedik. Otromba kupolája olyan, mint az indiánkunyhó, a széleslevelű gallyak helyett azonban kőből összeróva; messziről a földbe ásott óriás tojásnak látszik. Az erdő aláhajló lombjai meg-meglegyezgetik és az izzó falaknak jól esik a hűsítő. De alig érintik a szegény naiv falevelek, mint pörzsölt szárnyak, összegémbereednek, amint a tűzes kőpiramisból áradó szörnyű hőség megfojtja, agyonégeti őket. A sárral és kővel furfangosan összetapasztott mésztömegek kupolaszerűen borulnak a mély barlangra, amit belül izzó vörös lánggal világít és fest be a tűz. A föld alá dugott Apokalipszisz. A pokol kazánja lehet ilyen. Egyetlen nyílásán be-bepróbálkozik az erdő szűz levegője, de a benn lobogó láng mohón falja föl.

Két ember vesződik a kemencével: Póri János és Kutács József. Póri hordja a fát és Kutács dobálja le a kemence torkába. Száradt, fonnyadt gallyat, amit a vihar letépett, vagy szuette, félig rohadt hasábokat, amikből az élet lelkét már kifalta a féreg és az idő. Lenn, a barlang mélyén, zsarátnokhalommá lesz, ami ontja a lángot, körülnyaldosva a falat és a tetőzetet.

Még a közelébe se juthat más közönséges emberfia. Tűzet lehel be és éget a széjjelsugárzó, izzó vörös pokol. Bele kell abba növekedni, mint ahogy Póri János meg Kutács József belenövekedett. Ők

már mind a ketten szövetségesei vagy cinkostársai a tűznek, mint minden, ami a mészégetők világához tartozik. Ők együttéreznek a tűzzel és együtt égnek a barlang átizzó mészfalaival. Csak a fa, a gally és a hasáb az egyetlen áldozat. Minden az ő bőrére megyen. Úgy kell odavonszolni a máglyához, mint a roskadozó elítéltet a vesztőhelyre. Némelyik szinte jajgat is a halálos úton. Az erdő ellenszegül. Az erdő küzd és harcol minden gonoszság ellen, háborúja az emberrel soha meg nem szűnik. Odakünn, a maga szelid otthonában véd, oltalmaz, segít, hűsít, álomba ringat, mesél, megpihentet és megnyugtatót, még meg is vigasztal. S az ember így fizet neki! Az ember. Máglyára cipeli a mesét, a dalt, az álmot. Neki nem ábránd kell, hanem mész. A szegény *Ember!* Sohase tudja, mit csinál. Azt se, hogy vétkezik. Szerencsére Kutács József legalább süket. Nemcsak a ropogó, pattogó és a tűzben szikrázó gallyak és hasábok panaszos jajgatását nem hallja, egyebet se hall. Nem is akar hallani. Semmit se. Jobb, ha az ember süket.

Póri János három szuvas hasábot meg egy marék gallyat dob oda neki. Aztán leveszi a kalapját és megtöröli izzadó üstökét. Nem a tüztől izzad, se nem a fáradságtól. Odább, a halomra hordott gallyak árnyékában, hatalmas bükk sudár dereka terül el a földön. Már az is halott: leütött óriás. Rajta ül a leány. Beszél. Néha meg-megcsuklik a szó a száján. Szemét törülgeti a keszkenőjével. Sírdogál. Félkarjával a térdére könyököl. Terök Zsuzsa, a faluból. A szép Terök Zsuzsa.

— Mindég hazudsz, — mondja szemrehányóan és panaszosan szepegve. — Akkor is hazudtál. És osztán már én is hazudtam. Te tanítottál. De már tovább én se hazudhatok. Te se. Az édesanyám ugyanis tudja.

— Mit tud? — mordul rá Póri János és megsíntja a homlokát.

A leány csinos, kedves, szomorú arcán zokogás rándul át. Hogy neki kelljen megvallania a szégyent, amit a másik vétkezett!

— Még kérdezed! Mintha nem tudnád! Elveszeled-e vagy sem? Mondd meg már egyszer, egyenest.

— Hát már mondtam is, — morog vontatottan az ember, mintha a szót válogatná. Az olyan ember beszél így, aki nem akar színt vallani.

A leány haragosan félrekapja a fejét.

— Mondtad. Úgy, ahogy. Hányszor mondtad! Oszt egyszer se volt igaz. Hát mikor veszel el? Azt mondd meg.

Türelmetlenül, indulatosan tépi a kendőjét. A szeméből könnycsepp csordul ki. A legény félig csufondárosan felel. Mintha magában nevetne.

— Mikor! Mindég csak azt hajtod! Mintha én tudnám!

Zsuzsának a két nagy szeme a legényre mered.

— Hát akkor ki tudja, ha te nem? De a gyalázat már itt a sarkamba, hát mire várjak még? Osztán te meg még csufolódoz: mit tudom én! Nem félsz az Istentől?

Nyilván nagyon hangosan beszélhetett, mert közbe a süket Kutács oda-odapislogott. Az arcán semmi se látszott. De a süket ember ravasz; a szemével hall. Kutács úgy tett, mintha nem is látná a gyötrődő leányt, meg a szívtelen legényt. Csöndes, közömbös lépésekkel sompolygott, oldalozva, mint a kutya. A félszerhez, ami ott állott, mint a sátor, a kemence közelében. A két legény már egy hét óta ott tanyázik. A deszkából és gallyból összetákolt építmény alatt tartják a ruhájokat, az edényt, élelmet, amivel ideköltöztek, az erdőbe. Kutács sok rongyos gunya alól korszót kotorászott elő. Kézbe fogta és lóbálva vitte a kemencéhez és odanyújtotta Pórinak.

— Hozzatok egy ital vizet. Az embernek kiszárad a torka.

A legény elvette tőle. De nyomban tovább adta a lánynak.

— Na, eredj, Zsuzsa. Amott, a Dorkahát alatt. A forrásbul.

Zsuzsa immel-ámmal mozdult meg. Habozott, menjen-e. De aztán mégis csak elvette a korsót és lassan lépegetett a szekérút felé. A két legény magára maradt. Zsuzsa mihamar eltűnt a tisztás rekettyéiben. Póri utána bámult. Kutács hatalmas husángot emelt a kemence felé. De ahogy hátrafordult és Pórirra nézett, a vér tüstént elöntötte a szemét, arcát. Az a vér, amit már fölforralt a tűz. Nem a kemence tüze. Két marokra kapta a husángot és ... nem dobta a tűzbe. Póri háttal fordulva feléje, állott. A süket a legény háta mögé került és fölemelte a husángot. Aztán lesújtott, a Póri két térdé alá. A legény megingott. Térdére bukott a kemény ütestől, de a térdé se bírta, az is megroggyant. A földön elnyúlva, könyökére támaszkodott. Sápadtan, alélt, bágyadt szemével Kutácsra nézett, amint verejtékezve hátrafordult. Kiáltani, ordítani akart, de a fájdalom és a rémület görcse összeszorította a torkát.

— Te kutya! — rikácsolta fuldokolva. — Mit csinálsz?

A süket arca eltorzult. Nem felelt. Újra fölemelte a husángját és a legény karjára sújtott. Póri tehetetlenül terült el a kopár, lepörzsölt gyöpön. Kutács eldobta a husángot és vállánál fogva ragadta meg az ájuldozó embert. Kettőt rántott, majd egyet lódított rajta, épp az izzó kemence torkánál. Odalenn, a lángholó barlang mélyéből fölszikkasztott a zsarátnokhalom, amint a test, az új és szokatlan zsákmány, rája zuhant...

Csak másodpercekig tartott. Izzott minden. A kemencében tobzódott a láng. Az embert éppúgy fölfalta, mint a fát. Még könnyebben. A fa ellenáll. A tűz karmai között is küzd: pöröl, sikolt, vádol. Az

ember egyetlen hang nélkül adja meg magát. A láng beléfojtja a szót, a lélekzetet.

A süket arca hamar helyrerándult. Közömbösen cipelte a fát és hányta a kemencébe, mintha semmi se történt volna. Bekandikált a kemencébe is. Lenn majdnem a nyílásig torlódott föl az izzó zsarátnok. A kemence öblét vérvörösre festette a szétáradó láng. Úgy nyaldosta körül a mészfalat, mintha kedvére való ritka gyönyört élvezne. Kutács kissé visszahúzdott a barlang szájától, mert égette a kitóduló hőség. Talán egyéb is... És dobálta le a fát.

— Na, falj! Ebadta! Lakj jól! — morogta és hal-
kan röhögött.

Zsuzsa nemsokára visszatért. Kissé oldalt hajolva, ahogy a teli korsó lehúzta a vállát. Szótalanul nyújtotta a vizet a süketnek. Aztán leült. Épp arra a csonkra, amin az előbb ült, mikor Póritól pörölte a veszendő hajadonságát. Töprengedve bámult a földre, nagy gondba főhetett a feje. Nem is a földet, hanem az életet, a sorsát bámulta. Kereste. Később a süket-hez ment. Lassan szólt hozzá, de az is kiabálás volt. Kutács csak a lány szájamozgását figyelte.

— Hol van a Jani? — kérdezte a lány.

A süket könnyedén rántott a vállán. Csöndesen felelt:

— Tán elment valamerre.

— Azt se tudod, hová? — csodálkozott a leány.

— Nem lehetek örökké a sarkába! — fortyant föl indulatosan a süket. — Te meg mit csavarogsz utána? Látod, hogy úgyse kellesz neki!

A lány sértődötten bámult rá. Szép arcocskája pirosra gyult.

— Né! Még hogy jár a szája! Terád bízták azt, te?

De a süket mosolygott. Megsímogatta a leány arcát.

— Mit jársz utána! Úgyse vesz el, csak szégyenbe visz. Ámít, megcsal. A kutya. Mégis utána jársz. Én meg... oszt rám se nézel. Pedig én selyembe öltöztetnélek.

Zsuzsa a süket kezére ütött.

— Még te! Mit locsogsz? Eridj...

— Pedig én elvinnélek, így is. Még most is. Pedig tudom...

A leány megrázta a férfi vállát.

— Te! Hol van a Jani?

A süket, nagy, korhadttal dorongot dobott a kemencébe. Csipőre téve a két kezét, megállott a leány előtt. Jobbra-balra nézett. A kemence lángoló torkába is. Nevetett. A szája félrehúzódt. Az idióták bamba mosolygásával vigyorgott a lányra, és a karját feléje nyújtotta, hogy átölelje a derekát...

*

Alant, a méltóságos, erdős hegy másik oldaláról Szórhát, a kis falu, alázatosan néz alá a völgybe, mintha a sovány krumpliföldet és a zabosbükkönyt őrizgetné a határban. Nem akar sok helyet elfoglalni tőle, azért húzódtott ide, a hegyoldalba, az erdő árnyékába. Csupa igen nagyon közönséges hétköznapi Szórhátnak az élete. Néha vörösbetű szakítja meg a kalendáriom szerint. Különben egyéb újság Szórháton alig is akad. Egy ember eltűnt; névszerint Póri János, a mészégető. A zsandárok egy hétig keresték is, mert a koresmaudvaron valami furmányos tótnak a tarisznyája elsikkadt a szekérről, és miután Póri János akkoriban épp arra ügyelgett, rája gyanakodtak. De nem akadtak rá, bizonyosan más tájakra bujdosott. No, mindegy. Valami új tarisznyaügyön ott is majd csak rajtaveszt, s akkor, előbb-utóbb ugyanis megkerül, mert a kutyaibul másutt se lesz szalonna. Erről hamarosan el is haligattak. El is felejtették. Mert a Te-

rók Zsuzsa férjhez ment és azon sokat csóválták a fejöket. A csufolkodóbbak nevettek is. Hogy a Terók Zsuzsa férjhez ment! A szép Terók Zsuzsa! A süket Kutácshoz! A szép Terók Zsuzsa! A legszebb leány Szórháton! Hetekig azon rágódtak. Hogy azok a lányok! Hogy hát, hogy meg is tudnak bolondulni! Nahát! Osztán épp a legszebbik bolondul meg a legjobban...

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Bosszut áll az erdő

Eszem ágába se jutott volna, hogy kimozduljak. nyájas kis villánkból s a fenyőparkból, mely beárnyékolta. Pihentem. És a pihenés jól esett. Köröskörül a nyugalom derűs és békés képe mosolygott rám, és szegény fölzaklatott idegeim lecsillapodtak. Napsugár ébresztett és csillagfény altatgatott. Kósza szellő tékozva, ingyen hordta helyembe a parfümöt, millióféle virág illatát: az erdő mámorából összekevert dús drogériát. Szinte azt éreztem, hogy a Bükk csodálatos völgyeiben és fősíges magaslatain nem levegő van, hanem életelixir. Ha lélekzetet vesz az ember, a halhatatlanságot szívja magába.

Bizalmas magányban a világrenddel, megtanulja itt az ember a tudományok tudományát: az igazságot. Hogy milyen hiábavaló minden dicsőség, ami az emberektől származik! Mert csak egy van, ami örökszép: a tisztaság. A tiszta levegő, a tiszta napsugár, a tiszta forrásvíz. És mindezek édes gyermeke: a tiszta gondolat. Nem az írásban van az alkotás igazi gyönyöre. Az írásban már ott lappang, bujkál vagy settenkedik Lucifer számító álnoksága. Tetszeni akar. Akaratlanul, néha az illúziók alkoholától elbódulva, magatudatlanul is arra törekszik, hogy megejtse és meghódítsa a lelket... De azok a villámok, amik átcikáznak az agyvelőn, ezen a fürge és megtölthetetlen áramgyűjtőn! Ami mindent megejt vagy megért és maga mégis örökké titok marad, még magamagának is. Azok tiszták. Angyalok gyűjtják és röpítik közvetlenül a lélekbe. Még senkivel se találkoztak.

Azonban az egyik reggelen mindez úgy eltűnt, mintha csak álmodtam, vagy a föld nyelte volna el. A mindenen átragyogó derűt seholse láttam. A nap.

csak pislogott. A virágillatnak se híre, se hamva. A szűz levegőt kiszorítva a helyéből, nehéz, lusta és kövér porfelhő terpeszkedik és mindent elborít, szanaszét. A lélekzet elful. A lombok fáradtan aláhanyatlannak, amint a szürke és könnyörtelen lidérc gorombán rájuk üledik.

Mi történt itt? Boszorkányok jártak itt az éjszaka? Akik kicserélték a világot?

Alighanem. A park alatt, a patak partján, az erdő és a hegy tövében elkanyargó úton fával megrakott szekerek döcögnek el. Tíz szekér, husz szekér, száz szekér, sorba, egymásután. Valamennyin csöndesen és rendben ott fekszenek az erdő hullái: a ledöntött daliák, a kivágott szép sudár bükkök. Milyen szelid, milyen néma hasábok! Milyen mások voltak ezek a fölhasogatott, szekerre fektetett mozdulatlan és érzéketlen halottak, mikor még büszke lombkoronákat ingattak a szellőben és mutogatták a csillogó boutonjaikat: a harmatot a napnak, hogy az felszűresölje hajnali csókjával! Most viszik őket a vesztőhelyről. A guillotine már elvégezte a dolgát. A szekerek nem fogynak el. Ez a boszorkányfölvonulás, úgy látszik, nem is ér véget mindaddig, míg az erdőt végképpen el nem hordják. Az úton, amerre elhúzódnak, fölleggé verik a mészköves port. Az száll, vagyis inkább mászik a szekerek körül és mindenem elterül. A fákon, a villákon, a patakparti nefelejtsbokrokon. A por tolakodó, mint minden Senki. Mindenüvé befurakodik, akár szívesen látják, akár nem. Sőt annak ellenére, hogy senkinek se tetszik és senkinek se kell. Csak az aranyért kell a föld alá menni, küzdeni és dolgozni. A por utánad kuncsorog.

Vége az illatnak, a csöndnek, az életitalnak! Meneküljön, aki tud! Be, az erdőbe!

*

Különös találkozás volt az, mikor évek óta először, újra szembekeverültem az erdővel. Az ember néha,

hosszú idők multán találkozik a régi ellenségével és egyszerre azt érzi, hogy az az ellenség tulajdonképpen jó barát. A haragot elmosta az idő. Vagy az élet. Már évek óta nem vadászta s az emlékemben mindig annak a kötekedő erdőnek a képe élt, amelyiknek csalítja, bozótja minduntalan beléakad a puszkaszíjamba, mintha visszarángatna a vadüldözéstől: ne menj tovább! Ne bánts! Vagy az, mikor a zuzmara fagyos körmei között összszegémberedik, mintha a bekecsébe és a kucsmája alá bújna. Begombolkózik, nehogy bizalmas titkait elárulja. Nekem, az ellenségnek. Néha jajszó borzong át rajta; a fegyverdörrenés után megretten a rémülettől, mintha a golyó őt érte volna. Vagy didereg: juj, be fázom! Szép volt az erdő akkor is. Az ellenség is szép, ha igazi. És ha — nemes.

De milyen másképpen néz most rám! Hogy mosolyog! Milyen szeliden susog! Mintha csak áhítatosan imádkoznék! Vagy szerelmet vallana, ami mindegy. Az Isten lakik itt, a fák lelkében. A szegény *Ember!* Milyen ügyefogyott, milyen nevetségesen kicsiny a maga üres fontoskodásával ezek között a mosolygó óriások között! Hogy elfelejti a gögjét, amivel fölényét önhittén fitogtatja! A szép sudár fák, bezzeg nem hencegnek és nem locsognak; ők élnek. Csöndben és figyelmesen hallgatják a koncertet, amit művészei tartanak. Egyszer a patak mesél, a fák hallgatnak. Máskor a fák mesélnek, sőt dalolnak és a patak hallgatja. A virágok és a lepkék kacérkodnak. A kíváncsi madarak és a félénk vagy óvatos vadak leskelődnek. Cifra bogarak és csigák kényelmesen barangolnak szanaszét. Hányféle élet! Hányféle cél! Mind talál helyet és mind boldog. Csak — az ember!

Az erdő egyetlen, az erdő semmihez se hasonlít. Talán csak egyhez: a tengerhez, annyiban, hogy mind a kettő nagy, tehát — szép. Mind a kettő imponál. De a tenger gonosz és ravasz, az erdő pedig jó és igaz. Mikor a nagy próbatétel ideje elérkezik, a tenger szövetkezik a viharral. Együtt tombol és dühöng,

sőt együtt érez vele. A viharban a tenger éppúgy harsog és üvölt, mint a felhő és az orkán. Hulláma táncra is kerekedik a kedvéért és eszeveszetten rugdalja, pofozza és tépi a gályát, melyet előbb hazudott gyöngédséggel karján ringatott. A tengeri vihar: részeg furiák paráználkodása. De az erdei vihar: a Szépség párbaja a Gonosszal. Az erdő született ellensége a viharnek, mint a becsület a bűnnek. Gyűlöli és meg is veti azt. Ellenáll. Küzd vele, birkózik. És mi aggódva lessük, melyik győz. Szívünk az erdőért szorong. Féltjük. Fölösleges. Az erdő erősebb. Mindennél erősebb. A viharnál is. A bűnnél is. Csak egy van, ami legyőzi: az ember. A ravaszsággal szemben az erdő is tehetetlen. És az embernek fejszéje és fűrésze van. Az ember rókának hívja a rókát. Ezt is megfordította. Mert a dolog rendje az volna, hogy a róka hívja az embert — rókának.

Csönd. Az erdő hallgat. Fölötte és körülötte az égen tündöklő lángkirály ég és sugarai átfütik a világot. Minden a nyár lusta pompázatában tikkad. Az erdő lélekzete eláll. Az Isten álmodik.

Mit álmodik?

Nem azt, amit hallok. Messziről, a rengeteg mélyéről, vagy valahonnan a szakadékokból és az ormokról zavaros, bántó hangok törik át a csöndet. A halk szimfóniába disszonáns hang szakad. Talán gik-szer. Mintha száz meg száz valami zuhanna alá a tetőről a mélybe és levágódva döngene, néha durván, mintha ordítana, vagy káromkodnék, máskor lágyan, mint a jajgató szó, ami a szenvedő ajkáról sóhajok szárnyán röppen el. Ha vidám kurjongatás volna, oda se hederítenék. De ez a jajszó, a fájdalom hangja: az én nótám. Az erdő jajgat. Sír és káromkodik. Miért? Mi baja van? Honnan kószál erre keserves panasza? A rengeteg fölfigyel. Minden odahallgat.

— Mi baja az erdőnek?

Az erdőőr puskával a vállán, a döngés irányába siet. Mint az őrszem, oda, ahol baj van. Megkérdem tőle:

— Mi zúg, mi jajgat, mi döng, mi zuhan ott?

Kiveszi a pipát a szájából.

— A kivágott fát dobálják alá a hegytetőről. Ahová a szekér nem juthat föl. Ledobálják, hogy elszállíthassák.

Hogy ki nem találtam! Hát ők is meghalnak? Meg. Őket is épp úgy kivágják az életből, akárcsak bennünket. És ők is úgy jajgatnak, nyögnek, sóhajtoznak és káromkodnak, mindenik a maga temperamentuma szerint, mint mi. El kell válni! Búcsúzni! De nekik igazuk van. Ők egészségesek, tehát nincs rá ok, amiért meghaljanak. Nem a természet örök világtörvénye ítéli őket halálra, mint minket, hanem az ember. Honnan veszi hozzá a jogot? Jog? A rabló joga: a jogok joga.

... Elmélázva a rengeteg mélyén, a hegyorom biztonságából nézek végig a völgyben, alant kanyargó úton. A szekerek csak döcögnek tovább, sorba. Viszik, hordják a hullákat, amiket a hegytetőről ledobálnak. A jajgató halottakat. A vasutnak, ami majd tovább adja őket a kályhának és a kemencének. A szekéren már csöndesek. Talán már tudják, hogy a füst szárnyán az égbe szállanak. Talán kárörvendően mosolyognak is. Mert a szekerek nyomában ott mászik a por, a tolakodó por és megfekszi a villákat és a keréket. Fölfalja az ember elől a levegőt, torkonragadja és fojtogatja a tüdőt, a lelket. A por? Nem. A fa. Ő hajtja a lovat és ő veri föl a halálos, a mészköves port. A szekerek izzatag recsegnek. Beszélnek a halottai.

— Nem kellett a takargató, védő, oltalmazó, sugógó lombunk? Nem kellett az árnyékunk? A pihenés. A csönd. Hát itt van a por. Fulj meg benne!

A fa bosszut áll. Az erdő büntet.

A mágnespatkók

— Vallja be, kedves barátom, — szólt a szép leány és nyugodtan fénylő két nagy szemével megbocsátóan nézett a tudósra, — vallja be, hogy unja ... magát.

Azt akarta mondani, hogy unja, vagy megunta őt. De a női ösztön gyors ihletével, beszéd közben, egyik szótól a másikig, hirtelen átigazította a gondolatát. Nem jó a végzetet kihívni; könnyen szaván fogja az embert.

— Maga se hiszi, amit beszél, Viola, — szólt a férfi. — Maga rosszhiszemű.

A szép Arany Viola, a művésznő megsértődött.

— Ejnye! ... — méltatlankodott. — Ez aztán mégis csak sok egy kicsit. Nem gondolja? ...

— Igen, igen, rosszhiszemű, — makacszkodott Téthy Virgil, a tudós. — Maga nagyon jól tudja, hogy nem bírtam leküzdeni se szerelmemet, se féltékenységet. Hogy megadtam magamat; nem harcolok tovább a szerelem ellen, mely megvert és összekötözött és elfojtotta akaraterőm minden legkisebb mocsanását. És maga visszaél a hatalommal, a varázssal, amit rajtam szerzett. Maga visszaél a szépségével, tehát rosszhiszemű! Igen. De ... vigyázzon!

Viola fölbiggyesztette piros kis száját.

— Ejh!

Úgy tett, mintha bosszankodnék vagy megsértődött volna. Nem a szemrehányásért, hogy rosszhiszeműen, vagyis tudatosan visszaél a szépségével ... Nem. Ez inkább hízelgett a hiúságának. Több volt benne a bók, mint a megbántás. Hanem a fenyege-

tésért: vigyázzon! Mire vigyázzon? Mitől féljen? Mitől félhet ő, akinek sérthetetlenséget biztosít ragyogó szépsége, mely előtt leborulva kell meghódolnia mindenkinnek. Ő vigyázzon? Nevetséges!

Míg a szépsége gögjének önhitt frázisai cikáztak dús szőke kontya alatt, durcásan fordított hátat a tudósnak és dacosan nézett az erdőre. A rengeteg kellős közepén még erősebbnek érezte magát. Hitte, hogy annak szépsége szövetségese az övének. Hogy minden szépség szolidáris. S az erdő oly szép! Gyönyörű hajlásu vállát kétszer-háromszor is haragosan rántotta föl. Meglátott valami ártatlan és elhagyatott virágot s lehajolt érte, hogy bosszuját azon töltse ki és ideges kezecskéivel széjjeltépje azt. De előtte, közötté és a virág között hatalmas fatörzs feküdt. Kidöntve a földből, úgy nyúlt el a bozótban, mint a holt óriás. Viola megkegyelmezett a virágnak és leült a fa végére és lóbálta a lábacskaít. De meglepődve vette észre, hogy lába nem akad és nem koppan meg a fatörzs végében. Hogyan lehet az? Lehajolt, hogy megnézzé. Ámulva látta, hogy az óriás belül üres. Sötét odu tá Tongott feléje. Mi rágta, vagy ki véste ki a fát? Hogyan lett az életerősnek látszó kemény sudárból odu? Az erdő tele van ilyen rejtelemmel és a nagy hallgató nem fecsegi ki a titkait. Viola belenyúlt jobb kezével, mintha valamit keresne, ami kérdéseit megfejtse. Csak egy percig kotorászott az oduban s mikor kihúzta a kezét, nagyot nézett. Súlyos acélpatkó volt a kezében. Nem is valami filigrán patkó, amit a környékbeli kis hegyi mokányokra vernek, hanem nagyivű, széles patkó, amit talán robusztus meklenburginak kovácsoltak. Viola a tudós felé nyújtotta.

— Na, nézzel! Nézze, mit találtam.

A tudós hidegen fordította feléje a fejét. Még neheztelt. De aztán ő is elcsodálkozott.

— Patkó, — szólt, — Hát azt hol vette?

Viola szórakozottan felelt:

— Itt, ebben az oduban. Hogy néha miket is talál az ember!

— Különös, — mélázott Téthy Virgil és vizsgálódva nézte az otromba patkót és a szép, a gyöngéd, a finomarcu leányt. — Hogyan került oda ez a patkó? Éppen oda, az oduba? Igazán bosszantó, hogy az ember minduntalan ilyen rébuszokba botlik! Mit keres az a patkó abban az oduban?

— Ki tudja azt! — bosszankodott Viola is. De aztán nevetett: — Meglehet, hogy valami erdei tündér kószált erre és az rejtette el. Meglehet, hogy szerencsepatkó. Hogy épp . . . a szerelem patkója.

— Maga hisz a tündérekben?

— Hogyne! Egyébben se hiszek.

— Gyerek! A szerelem patkója! Még miket képzels!

— Csak az a kérdés: magának-e, vagy nekem?

— Ugyan! És ha véletlenül más találta volna meg?

Viola biztonságosan rázta szép fejét.

— Az nem lehet. Azt nem hiszem, Ebben törvényszerűség van. Ezt nem találhatta meg más, csak mi. Maga, vagy én. Vagy mindketten.

— Hallatlan! Mintha a véletlen is a maga rabja volna!

— Nem hiszek a véletlenben. De ha van véletlen, akkor ő éppúgy a mi rabunk, mint mi vagyunk az ő rabjai.

— Furcsa elmélet!

Viola kissé elgondolkozott. Néha a tudósra vetette pompás két nagy szemét, mintha azon töprengene, hogy jobbra vagy balra forgassa-e kis fehér ujj körül ezt a szegény mindentudót, aki a maga tudományára olyan gögös, holott a legnagyobb tudományban, a szerelemben, olyan gyámoltalan, hogy majdnem nevetséges.

— Hát, kedves barátom, — szólalt meg aztán, — persze, hogy maga furcsának talál mindent, ami a maga úgynevezett tudományának a szabályaitól eltér. Maguk nem hiszik, hogy vannak a világon szá-

bálytalan szabályok is, amik a tételes szabályokra ugyancsak fittyet hánynak.

— No, még mit!

— Igen. Vannak rejtelmek, amik előtt a tudomány is eltátja a száját, mint most maga ez előtt a patkó előtt.

A tudós tétovázva csóváltatta a fejét.

— Én nem tátom el a szájam. De ez a patkó... Hát hogyan került, hogy kerülhetett abba az oduba? Mondja meg. No, mondja, bájos rébuszfejtő!

Viola nevetett.

— Mondtam már, hogy a tündér...

Virgil megvetően legyintett a kezével.

— Ugyan, ne bolondozzék ezzel is...

— Én nem bolondozok, — felelt Viola. — Én nagyon komolyan beszélek. Én hiszem, amit mondok. Az egész világon, mindenütt, ilyen, vagy kisebb, vagy még nagyobb patkók vannak elrejtve. A földbe, vízbe, levegőbe, a szélbe és a napsugárba s a természet ezer mindenféle életjelenségébe és alakulatába, mondjuk, a faodvakba is. Azokat nem rejthette oda más; csak tündér, láthatatlan szellem, vagy erő s azért olyan megfoghatatlanok és érthetetlenek. Azok a patkók mágneses erővel hatnak a világra. A szegény ingatag és botorkáló emberre, mely tántorogva keresi helyét a világban, valami biztonságot, amire támaszkodhasson. És akár tetszik, akár nem, akár akarjuk, akár nem, sőt, ha nem akarjuk, talán még inkább, minden ember belesodródik valamelyik mágnespatkó delejes áramkörébe. Egyik a tudomány, másik a szerelem, harmadik a pénz, negyedik és ötödik és hatodik és Isten tudja hányadik meg a hatalom, a dicsőség, a gonoszság, szóval valamelyik mágnespatkó fölcsívtott rabjává lesz. Nem menekülhet a patkótól. A patkó nem bocsátja ki mágneskörméi közül...

— Micsoda rabság!

— Hát bizonyára rabság, de aki föl nem szívódik, annak még rosszabb, mert az céltalan vándora a földi életnek.

A tudóst már fölizgatta a dolog.

— Kétségbeejtő, amiket beszél, Viola! Hol is veszi ezeket a félelmes teóriákat? Ime, ide vezet, ha az ember szabadjára ereszti a fantáziáját! A női fantáziát, pláne! Hogy mi is megyen végbe az ilyen rakoncátlan fejben!

De Viola könnyedén nevetett. Az erdő csak úgy csengett kacagásától, hogy a vadgalamb elhallgatott szégyenletében. Ő nem tud olyan szépen kacagni.

— Óh, szegény tudósok! Sose féltsen engem! Féltse inkább az ügyefogyott világot! Mi lenne, mi lesz, ha a nagy mágnespatkók berozsdásodnak és ható és vonzó erejüket elveszítik? A szegény embertömegek egyensúlyt veszítve esnek széjjel... Jajveszékélésük betölti az őrzöngő földet.

A tudós gúnyosan mosolygott.

— Szerencsére nem mindenki retteg az ilyen fantazmagóriáktól. De ha már ennyire vagyunk, hát nem mondaná meg, vajjon éppen konkrétan ez a patkó itt... Magára, vagy én rám nézve... Igen. Talán szerencsepatkónak is azért tartják. Mi?

— Lehet, ámbár egy csöppet se bizonyos, hogy szerencsét hoz.

— Hát akkor?...

— Néha szerencsétlen magnetikus kapcsolódás is történik...

A tudós majd elnyelte a szemével a bájos képzelgőt.

— Az ember szinte megdöbben, ha magát hallgatja, Viola! Ennyire hinni a maga babonáiban!

— Babona? Nem hiszem, hogy babona. És vallja be, maga is érzi, hogy előbb, azelőtt a tudomány mágnespatkójának a bűvös körében élt és... aztán egyszer csak átfordult az erősebb áram körébe. A másik mágnespatkó elragadta...

— A szerelem...

Viola lehunyta a szemét.

— Ki tudja, nem ez a mágnespatkó játszik-e itt? Nem ez-e az? És most itt huz. Magát is. Engem is.

Pici két kezecskéje között csöndesen forgatta az otromba nagy acélpatkót és Téthy Virgil, mintha csakugyan az abból a patkóból feléje sugárzó mágneses erő húzná, odasompolygott a leányhoz és megfogta a patkót, mintha meg akarna győződni annak bűvölő erejéről. És érezte a mágnes hatását. Eszébe jutott a sok szenvedés, amin keresztülvergődött, a sóvárgás gyötrelmében, míg idejutott, hogy otthagyva mindent, utána jött ennek a bájos teremtésnek azzal az eltökélt szándékkal, hogy nem akar, mert nem tud tovább nélküle, csókja, karja, szerelme nélkül élni. Keze megreszketett a patkón és akaratlanul odasiklott a Viola filigrán fehér kezecskéjére. A patkóból szikrázott a villámos áram és mindkettőjük vérének fölforralt. Arcukon lángolt a szívük tüze. Szemük összelebbant. A patkó mágnesárama húzta őket. Arcuk egymáshoz simult és Téthy Virgil ajkával kereste a szőke szép boszorkány égő ajakát... Az erdőben fölkacagott a gerle... vagy a láthatatlan tündér, akiről Viola mesélt, s aki tán ott kószált most is körülötük, hogy mágnespatkója győzelmében gyönyörködjék.

Majdnem

Nagyon jól érezték magukat a hegyszorosban, a rengeteg erdő kellős közepén. A rekkenő nyári hőség nem bágyasztotta el őket. A levegő olyan, mint a desztillált víz; az ember szinte a kék eget leheli be. A csönd megnyugtató hatásában elégedetten föl-fölsóhajt: milyen jó! Milyen szép! A keleti oldalon a verandától már az erdőbe lép az ember s a nyugatin virágos parkba és a fehér nyirfahídon patak fölibe, ami-ben pisztráng fickándo-zik. És a patakon túl megint erdő. Az Isten hatalmas svájci gárdája, ami a madárdal és a patakcsobogás ébresztő és altató szerenádját hallgatja és — őrzi.

Péryék áradozó szívvel élvezték az elzárkózottság, a magány nyugal-mát. Péry Bélának magának is szüksége volt a pihenésre, hogy kiheverje a diadalmasan megvívott politikai harcok izgalma-it, de szép, fiatal felesége, az ünne-pelt művésznő kedvéért még inkább ott kellett hagynia a város kegyetlen és könyörtelen lármáját, mely már ugyancsak megviselte az idegeiket. A gyönyörű fiatal asszony, a szép Álmos Alma olykor már közel járt a sirógörcshöz. Néha ok nélkül el-elcsuklott és pityeregve, szepegve panas-zolta, hogy ő tulajdonképpen csak szánandó áldozat, akit a sors arra kárhoztatott, hogy folytonosan megtagadja maga-magát a zsarnok tömeg és a férje ambíciója kedvéért. Itt az erdőben nem mondhatta ezt. A magány édes csöndjében nemcsak a csönd kedves, de a sutto-gás is, ami azt megtöri... Hát még a dal, a kacagás! Hát még a — csók! Az erdő behunyja a szemét, épp, mint a szerelmes a láz nagy pillanataiban. A lomb hallgat és irigykedik. Köröskörül minden résztvesz a szerelem nagy istentiszteletében.

Derűs délután a keleti verandán sziesztáltak. El is szenderedtek, de Alma nagyon rosszkedvűen ébredt föl. Talán valamit álmodott? Mit? Nem emlékezett rá. A nappali álmok többnyire gonoszabbak az éjjeliéknél. Elröppennek azzal, ami szép és íthagyják, ami rút bennök. Almát sajátságos szorongás fojtogatta, amiről nem tudott számot adni. Megdörzsölte pompás két barna szemét, aztán bosszúsan körülnézett. A férje mosolyogva nyújtózkodott a hengemattéban és a veranda lépcsőjén különös istenteremténye állott. Férfi volt. A ruhája viseltes. A kalapja gyűrött. Minden mozdulata fáradt. De ami rajta tulajdonképpen nyugtalanító: az arca. Nyomott, mintha összecsérelték volna. A színe egy árnyalattal ingadozik a pergamen és a halott sápatag színe között. Az orra nevetségesen kicsiny, mintha fölöslegesen is volna. Alatta és az álla körül a bajusz és a szakáll mindössze is néhány szál, szinte unalmába nőtt vagy véletlenül felejtődött oda. Az ajaka piros, gúnyosan vérpiros, csúfolódó ellentétül az arcához. És a szemek! A tekintet! Az mindjárt kétségbeejtette a szép Almát. Lear király szegény Tamására gondolt. Közömbös és mégis nyugtalan nézésében az önkívület deliriális zavara télovázott, mintha a szeme mögött semmi se volna. Se érzés, se gondolat. Még talán ösztön sem. Az a két szem nemcsak kétséges volt, de jóformán maga a kétség. Nagy kérdőjel, amit a teremtés intézett a világhoz vagy magamagához. A jövevény igazán azt a hatást tette, mintha a világűrben bolyongó eltévedt lélek volna, aki keresi, de nem találja se a helyét, se önönmagát. A keze fehér vászonba volt bugyelálva, mintha sebesült volna. Fölhúzott szemöldöke alól sunyin, ravaszul, alattomosan vagy félénken pislogott Almára és feléje nyújtotta vászoninges kezét. De egyetlen egy szót se szólt. Alma ijesztőnek látta.

— Béla, — kiáltott a férjére. — Adjon neki valamit!

Péry egy húszkoronást adott az embernek. De fölfortyant.

— Na, — szólt kemény hangon az idegenre, — aztán takarodjék! Hamar! És többé ne háborgasson bennünket! Érti? Ide nem szabad többé jönnie. Érti?

Nem felelt, de nem is látszott rajta, hogy megértette-e, vagy sem. Semmi se látszott rajta. Csak szótlanul eloldalgott és azután nem is jött többé a villába. Azonban sétái közben a patak körül s az erdőszélen minden nap, néha kétszer is, Alma elébe bukkant. Bizonytalan járásával, tétovázó, szinte rejtelmes tekintetével, imbolyogva, sunyin és értelmetlenül, hogy Alma olykor riadtan menekült előle. Nem azért, hogy ne bántsa. Nem attól félt. Hanem, hogy ne lássa. Mert ez megrémítette. Már napokig nem is mert kimenni a villa parkjából, nehogy találkozzék vele. Még rágondolnia is félelmes volt. Az a vérpiros száj a sárga arcon! ... És az az egykedvű tekintet! ...

Egyszer a jegyző kijött hozzájuk a faluból. Valami blankettát hozott, aminek a rubrikáit Pérynek kellett kitölteni. Almának a különös fantóm akkor is ott motoszkált az emlékében és beszélgetés közben szóba hozta. A jegyző a falu esze, mindentudója. Annak tudnia kell ezt is. Ki az a...?

— Különös ember! — mondta Alma. — Az ember azt se tudja, féljen-e tőle? Szánja-e, vagy gyűlölje? Ki hát ez a titokzatos árnyék? Vagy micsoda?

A jegyző nevetett. Őt nem izgatta a dolog.

— Az? Az Szina Péter. Bányamunkás volt.

— Volt. Bányamunkás?

— Igen. A homokbányában dolgozott. Aztán valami nagyobb földomlás történt, ami őt is betemette, a többivel együtt. A többi egytül-egyig meg is halt, mind. Ennek semmi baja sem esett.

— Semmi? — csodálkozott Anna.

— No, már tudniillik fizikailag... — habozott a jegyző. — De egyéb minden... úgy látszik, ott maradt, a homok alatt. Az értelem. Az öntudat. A lélek... vagy mi.

— Bolond? — kérdezte Alma.

A jegyző kelletlenül vonogatta a vállát.

— Majdnem...

Csavargó?...

— Majdnem. Örökké kószál.

Alma idegeskedett.

— Vagy koldus?

— Majdnem...

— Furcsa! — tűnődött az asszony. — Quasimodo! Itt! Az erdőben!

— Dehogy! — tiltakozott a jegyző. — Egészen más! Quasimodo afféle középső fok az ember és a szörny között. Majdnem ember. És majdnem nem ember. De ez itt! Ez majdnem...

Már a jegyző is idegesen nevetett, amint a gondolata megakadt. A következő szót, azt a valamit, ami a szerencsétlen imbolygót illette, ő se tudta megtalálni. Éppen, mint Alma. Mint akárcsak maga Viktor Hugo.

*

Még csak öt óra felé járt az idő, de már a hegyszorosra lassan ereszkedett alá az alkonyat méla homálya. Alma a patak partján sétálgatott, azon a gyöpös, puha gyalogúton, ami a park alatt húzódott el és az erdőbe vezetett. Nyugodt volt, mert a *Majdnem* izgató alakját már napok óta nem látta. Szenzibilis idegei megcsillapodtak. Mosolyogva nézegette a patakban sikló pisztrángokat s a parti fák és cserjék között játszó tréfás mókusokat, amint pajkos hajlékonysággal osonnak bokorról-bokorra. Csaknem nevetett. Úgy érezte, hogy ő a természet kivételes kedveltje, mert mulattatásáról, ime, maga gondoskodik. Köröskörül virágok mosolyogtak rá és madarak daloltak — neki. Egyedül neki, külön. Egyedül? Fölvetette a fejét, mert a közeli fűzfa felől óvatos zörejt hallott. Megrezzent. Odapillantott. Szina Péter állott ott, vele szemközt, közömbösen és hallgatag. Két kezét hátradugta, a háta mögé. Piros szája éppen olyan titokzatosnak látszott, mint réveteg

szeme. Alma megijedt. Tragikus fordulat képtelen víziói villantak át fölízgatott képzeletén.

— Mit akar? — susogta és remegett.

De *Majdnem* mindezt észre se vette. Sárga arcán és fénytelen szemében semmi se mutatott arra, hogy tragédián törné titokzatos fejét. Két hátradugott kezét csöndesen előhúzta és Alma felé pompás nefelejtsbokrétát nyújtott. Friss, kék csokrot, amely olyan üde volt, mintha épp most szedték volna a patakparton. És amelynek apró, finom kis szirmaira mintha mindaz a lágy kékség átsugárzott és áttapadt volna, ami az ember hideg szeméről elszökött. Alma még mindig remegett. De félelme lassanként csodálkozó ámulatba omlott.

— Nekem? — kérdezte. — Nekem szedte...

Az ember feje mintha csöndesen megbiccent volna. De ez is bizonytalan mozgás volt. Alma elvette tőle a bokrétát. Reszketett a keze. A lélekzete elfult. Hirtelen megfordult és riadva futott a villa felé. Mire hazaért, lángolt az arca. Dús szőke haja kuszáltan összeborzolódott. Izgatottan adta ki a parancsot:

— Csomagolni! Azonnal! Igen, azonnal, Hazai Hazai!

Két óra múlva már vonaton ültek. De a nefelejtsbokrétát görcsösen szorongatta keztyűs kis kezében. Mikor a vonat a hegyoldalra fölkapaszkodott, elmeredő szemmel bámult vissza, alá a hegyszorosra, félve és vágyva, ijedten és kíváncsian, vajjon nem bukkan-e föl megint valahol a *Majdnem* érthetetlen feje, vérpiros ajka, hideg szeme és imbolygó alakja, aminek a látományát, mint a mindenség megfjejtetlen talányát magával vitte gazdag szőke hajkoronája alatt.

Rozika

Ott van a konzum éppen a hegyoldalban, ahol a völgy is, a világ is kettészakad. Egyik oldalán a gyártelep huzódik lefelé a völgyön délnek, amerre fogynak a hegyek és közeledik a város, ellenben a másik oldalán a nyaralótelep fölfelé igyekezik északnak, a suhogó erdők s a dolomit és trachit sziklák közé, a hegyszorosba, amely mindegyre szűkül. Néha úgy összeomlanak a fák és a sziklák, mintha már vége is volna itt a világnak, vagy legalább is az útnak. De egyiknek sincs vége, ne féljünk. Az Isten mindig tudja, mit csinál.

A konzumot először azért tették oda, a gyártelep és a nyaralótelep közé, a munkáslakások után, hogy a munkások kezeügyébe essék. Később meg azért hagyták ott, hogy boltja legyen a nyaralóknak is. Akkor, mikor még csak a környék kisvárosi hektikáissai vánszorogtak ide nyaralni, még nem fizette volna ki magát, hogy külön boltot állítsanak. Később meg már megszokták, hogy így minden olcsóbb, a munkásoknak is, a heverőknek is. A nagyváros szociális ellentétei tehát békességesen kiegyenlítődték a konzumban és mindenki jól járt. A kis bolt ezerféle árucikkével kielégítően szolgált ki a maga változatos publikumát jobbra is, balra is. Ha valami hiányzott, az se volt baj. Az ember könnyebben lemond sok hiábavalóságról, sőt az igényeit is redukálja, ha — kevésbe kerül.

A konzumot Nagy Róbert Pál vezette már jó tíz év óta. Nagy Róbert Pál azelőtt huszártiszt volt a hatosoknál. A vizitkártyája akkor így hangzott: alsó- és felsőkurattyáni és porbellényi Nagy Róbert Pál. Amiből láthatjuk, hogy nem közönséges ember volt.

Csak épp, hogy a hatosoknál, úgy látszik, egy kicsit eltévesztette a dolgát, amennyiben beleszeretett valami csinos polgárleányba, akinek a családi viszonyai, hogy matematikai pontossággal fejezzük ki magunkat, nem állottak arányban a huszártiszt büszke predikátumaival és címerének heraldikus vadmadaraival, tehát a hatosok arisztokratikus szellemével sem. Néha az igaz szerelem többbe kerül, mint a fizetett szerelem, de ezt a szerelmesek sohasem fogják megtanulni. A javíthatatlanok! Bezzeg, egyebet milyen könnyen megtanulnak! Alsó- és felsőkurittyáni és porbellényi Nagy Róbert Pálnak a huszártishti kardbojtjába és katonai karrierjébe került az igaz szerelem, és így lett belőle szürke kereskedő, üzletember, a konzum üzletvezetője.

A hosszú predikátum csak a huszároknál segíti a végzetet, a konzumnál azonban nem sokat számít. A nagy áldozatba nem Nagy Róbert Pál, hanem a felesége, a szép polgárleány pusztult bele, alig néhány év múlva özvegyen hagyta férjét s emlékül itt hagyott neki egy bájos kis árvácskát is, aki a szent kereszt-ségben Rozália Petronella nevet nyert a plébános megkülönböztető jóindulatából. De Árvácskát mindenki csak Rozikának hívta, kedveskedően és bizalmasan, mintha a gyártelep és a nyaralótelep közös árvácskája volna, mint ahogy közös a konzum. Rozika nagyon csinos és nagyon okos leányka volt. Nagy zavarban volnánk, ha el kellene döntenünk, hogy szebb volt-e, vagy okosabb? Jobbnak látjuk kitérni a kritikus kérdés elől azzal a felelettel, hogy Rozika nagyon édes és több is: érdekes volt. Tíz éves korában már ő volt a konzum tulajdonképpen való üzletvezetője. Tizenöt éves korában pedig már a gyárnak is, a nyaralótelepnek is valóságos órákulumává lett. Ha valami fogas kérdés akadt, amiben még a tapasztalt munkásasszonyok sem tudtak eligazodni, csak azt mondták: kérdezzük meg Rozikát. Rozika mindent tudott. Rozika mindenre megfelelt. Rozika minden problémát megfejtett.

Alsó- és felsőkurittyáni és porbellényi Nagy Róbert Pálnak ebben az időszakban nagyon jó dolga volt. Tömérdek neve lassanként elmosódott ugyan, de a zsebei megteltek tallérral, aranykoronával és bankóval. Szürke és jelentéktelen Nagy Pállá lett, minél fogva úgy is járt, mintha sohase ült volna lovon világéletében. Közgazdasági tevékenysége jóformán annyiból állott, hogy esténként besöpörte a pénzesfiók tartalmát és hetenként egyszer a városból vagy a vasútállomásról a konzumba fuvarozta az árút. Egyébként pedig szenvedelmesen kuglizott a gyári tisztekkel. A többi a Rozika dolga volt.

Közönséges polgári ésszel az ember azt hinné, hogy ilyen kényelmesen örökké is élélhet az ember. Azonban vegyük tekintetbe, hogy a végzetnek nincsen közönséges és még kevésbbé van polgári esze. Ehhez járult még, hogy Nagy Pál egy zsák lisztet fuvarozott be a vasútállomásról. De azt csak Nagy Pál gondolta, hogy az illető zsákban liszt van. A zsákban más volt; egy rideg és kegyetlen csontember: a halál. Mikor ugyanis Nagy Pál leemelte a szekérről, ez fölötté szeréncsetlen művelet volt és semmiesetre sem kvietált huszártisztnak való. A lisztes zsák megcsúszott, Nagy Pálra dőlt és leütötte a lábáról. Úgy ütötte le, hogy a lába eltört. Az ember a lábtörésbe nem igen szokott belehalni ötven éven alul. De hatvan éven felül már a tyúkszembe is belehalhat. A hetekig tartó fekvés alatt az öreg embernél tüdőgyulladás fejlődik és egy szóval két hét múlva Nagy Pálnak nem a fejéhez, hanem a koporsójához vágják a büszke címerét és hosszú predikátumait, de akkor már ő azzal semmit se törődött. Így hagyta itt Rozikát teljes árvaságban és — a konzumban.

Mert az embereken sokszor erőt vesz a nagylelkőség is. Rozikán mindenki segíteni akart, persze, lehetőleg úgy, hogy neki semmi se kerüljön. Rozika úgy maradt árván, egyesegyedül, mint a fehér liliomszál a rét vagy az erdő rengetegében, elhagyottan,

egymagába. Így találták aztán ki, hogy az apja helyére ültessék; legyen, vagyis maradjon a konzum üzletvezetője, úgyis valójában már eddig is az volt. Ért hozzá, tudjuk. Aztán nagyon szép jövedelem. Megélhet belőle. Sőt... esetleg gyűjthet is. Kelengyére, mire. Hiszen Rozika olyan csinos. És olyan — okos!

Rozika fekete gyászruhát hordott. Ez mutatta, hogy árva. De máskülönben többnyire mosolygott. Pajkos szelidséggel, mint aki nem akar örökké árván maradni. Olyan volt, mint a napsugár, ami sirvirággal játszik. Rozikát mindenki szerette. Mindenki kereste a kedvét. Délutánonként valóságos kaszinó volt a konzum. A hivatalos és a munkaidő után ott lebzseltek a gyár- és a nyaralótelep összes léhűtői; ujságot olvastak, cigarettáztak, néha vásároltak is. Majd aztán elszéledtek a sörházba, a kuglizóba, vagy fürdeni, udvarolni. És Rozika mosolygott.

Egy nyári alkonyaton kevesen voltak a konzumban. Alig két-három nyegle léhűtő. Rozikát mulattatták. A boltba azonban valaki lépett és akkor egyszerre elhallgattak. A nagyúr lépett be, a nyaralótelep szenzációja: az államtitkár, Toronyay Tamás. A viccelő gyári ifjurak ijedten rebbentek szét. Toronyay Tamás még fiatal ember volt, úgy a harminc és negyven között, de úgy lépett be, mintha Jupiter szállott volna alá az Olympos föllegeiből. A szép, erőteljes, elegáns és büszke Jupiter nem igen állott szóba az úgynevezett közönséges emberekkel. Futólag és fölényesen nézett végig rajtuk, amiért aztán siettek is előle kitérni, szinte elkotródni. Miközben halkán, megilletődötten, majdnem ijedten suttozták:

— Az államtitkár!...

Az impozáns cím itt, Tardavölgyön körülbelül megfelelt annak a félelmes nimbusznak, amivel a lakájok a Burgban a császárt nézik és sápadozva, suttozva kísérik:

— A császár!...

Félóra múlva, mikor a konzumot becsukták, Rozika, szokása szerint, hazafelé igyekezett. A konzum háta mögött, az erdön át, a tó felé, amelynek tulsó partján állottak a gyári lalkások, amelyek között volt, persze, a konzum üzletvezetőjéé is. Rozika azonban ezúttal nem egyedül sétált be az árnyékos erdőbe. Mellette méltóságosan lépkedett az államtitkár. Fehér vászoncipője alatt zörgött a száraz haraszt. Messziről a gyári lányok és asszonyok irigyen pillantottak utánuk, amit Rozika észre se vett. Csöndesen beszélgetett Toronyay Tamással. Diszkrétül, nagyokat hallgatva, mint az olyan emberek, akik nem szoktak mindent kimondani, de hallják azt is, amit elhallgatnak.

Már közel voltak a tóparthoz. Az erdei gyalogösvény itt kissé lejtős. A fák sűrűbbek és eltakarják a tulsóparti házakat. A tó vize nyugalmasan terült el előttük, csillogó tükörét az erdő ráboruló árnyéka zöldre festette. Minden tó tájéka elégikus. És az elégia — nyitánya a szerelmi fölhevülésnek. Az erdőkoszorú ölelése között misztérium burkolózik a homályba, mely tele van szomorúsággal, mint a finn tavak északi boruja. A lélek itt rabnak érzi magát és minden rab ki akar törni.

Rozika nem mosolygott. Nagy barna szeme elmélázva suhant a sudár fák között, széjjel, a tájékon. Virágot tartott aláhanyatló kis kezében. Toronyay Tamás majdnem hozzásimult. Suttogott a leány fülébe és Rozika hallgatta. Először suttogtak a fülébe. S az első suttogásnál mindegy, akárki suttog.

— Milyen szép, Rozika! Milyen szép! Az ember úgy érzi, itt érzi, ilyenkor érzi, hogy a világon kettő van, ami igazán szép. A tó alkonya... és... és...

— És?... — rebegette kérdően Rozika, lesütve a szemét.

— És — maga, Rozika. Maga!...

Rozikának lángba borult az arca. Zavarban volt. Érezte, hogy valamit mondania kellene, de nem tudta, hogy mit. Vagy várt is valamit. A folytatást. A leg-

első szerelmi támadás készületlenül találta, Rozika fegyvertelen volt. Úgy vergődött, mint a gyámoltalan kis rigó a lépvesszőn.

— Istenem!... — sóhajtotta.

Toronyay Tamás megfogta a leány kis kezét. Ő nem volt fegyvertelen.

— Rozika!...

Rozika félénken, édes izgalommal húzódozott. A leánynak ebben a legelső zavarában reszket a szerelem minden bűbája. Az ártatlanság kéjes tétovázása: bűn-e, vagy üdvözülés? Senki se érzi bűnnek.

— Hagyjon... kérem... Nem... ne bántson...

A férfi keze ravaszul síklott alá a leányka derekára. Másik kezével könnyedén, simogatóan megérintette a leány fehér nyakát... lágy, selyemhaját... az arcocskáját... És Rozika már nem húzódozott. Érezte a legelső csók forró gyönyörét, amint kis piros ajkára odatapadt a férfi mohó ajka...

— Rozika!... Édes!...

Csak ennyi volt. Egy csók az erdőben. De az a csók az első volt. S az első csók — örökké tart.

*

Senki se látott, senki se tudott semmit se. De azóta Rozika szemlesütve mérte a konzum portékáit, mint a bűnös. Ő tudott valamit. Nem tréfált senkivel se. Nem mosolygott. Alig is beszélt. Az emberek gyanakodva mosolyogtak a gyártelepen és a nyaralótelepen is. Néha, mikor a tavalyi nyaralók visszatértek, azt kérdezték:

— Rozika? Rozika még nem ment férjhez?

És csodálkoztak, hogy Rozika még nem ment férjhez. Máskor, mintha valamire céloznának, egyszerűen reklamáltak:

— És az államtitkár?...

És vártak. Mindenki várt. A konzum környékén nagyon makacs és kitartó váralkozók élnek. A konzum virágzott és Rozika hervadt. A sorsnak ilyen játéka

vannak. A boldogság garasait a gazdagság tallérait és bankóira váltja át. Azt beszélték, hogy Rozika már nagyon gazdag. Részvényei vannak, sorsjegyei és betétkönyvecskéi. De már csak megszokásból hívták Rozikának. Vagy azért, mert többé-kevésbbé mindenki rászorult, hát nem merté, vagy nem akarta megbántani. Tulajdonképpen már évek óta nem Rozika volt. Dús hajkoronájában meg-megcsillantak az élet őszének ezüstös hirmondói: a deres szálak. A tavasz virágait, az arcáról a rózsát elhordták a gyorsan váltakozó telek. Az új gyári tiszték, akik időnként a régieket fölváltották, már kisasszonynak szólították Rozikát.

Az egyik tavasz végén, mikor még nem kezdődött meg az igazi szezón, a nyaralók gyéren már szállingóztak és unatkozva lézengtek a tó körül, vagy a sétányon. Némelyik naphosszat az ujságot falta. De alkonyat felé, a régi szokás szerint többnyire odacsődültek a konzumba. Ez már tradíció volt. Mert mindennek van tradíciója; a konzumnak is. A munkások is jöttek-mentek, de azok kifizették, amit vásároltak, aztán siettek tovább. Rozika olykor kitekintett az ablakon. Egyszer a törkölyös üveghez nyult, mert az utcán megpillantotta Csutak Pétert, a levélhordót, aki épp a konzum felé igyekezett. Rendszerint pihenőt tartott a boltban és esetleg szét is osztotta a leveleket, ha a címzett véletlenül a boltban volt. Mindezek fejében Csutak Pétert egy pohár törköly és egy kifli illette meg, amit Rozika szó nélkül, de annál pontosabban ki is szolgáltatott. Péter úgy nekigyürkőzött annak a pohár törkölynek, mintha csak a világot készülne kifordítani a sarkából. Hogy leemelhesse zsíros kalapját és hátrasímlthassa még a kalapjánál is zsírosabb fejét, ehhez a toalettművelethez mind a két kezére szüksége volt, minél fogva a leveleket a pultra tette, aztán mohón a törkölyös pohárért nyult. Rozika a levélsomóra pillantott és ... lángba borult az arca, ami már régen nem történt meg vele. A legfelső levél len elolvasta a címet:

— Nagyságos dr. Toronyay Tamás miniszteri titkár úrnak, Tardavölgy.

Bámészan körülnézett. Ki az? Majdnem nagyot kiáltott, de a megdöbbenés a tonkára fullasztotta a hangot. Csak rekedten suttogott.

— Toronyay Tamás...

Fiatall ember állott föl az egyik székről. Vékony-pénzü, sovány, nagyszemű beteg. Fáradtan a levélcsomaghoz tipeggett.

— Nekem? — kérdezte, amint a nevét hallotta.
— Nekem? Levél?

Mindjárt el is vette a levelet, fölbontotta és olvasta. Rozika nézte, lesve minden mozdulatát. A szeme lopva odatapadt a fiuhoz. Mikor készen volt a levélolvasással, hirtelen Rozikára vetette a szemét és Rozika még jobban elpirult. Mintha rajtakapták volna. A fiu is. Valamit megérezett.

— Mi az, kisasszony? Rozika. Talán...

Rozika lesütötte a fejét.

— Semmi... — tétovázott. — Semmi. Csak...
hogyan egyszer... régen, már volt itt ilyen nevű vendég. Nyaraló. Toronyay Tamás. Igen. Az államtitkár.

A fiu közömbösen bólintott.

— Az édes apám.

— Az édes apja...

Rozika elrakosgatta a bolti dolgokat. Össze-vissza babrált és csereberélt mindent. Másutt járt az esze. A bolt lassanként kiürült. A vendégek széteszlottak az újságukkal és a leveleikkel. Rozika a kulcsait csörgette és egymásután elzárogatta a fiókokat. Toronyay Tamás kifelé indult.

— Már bezárja a boltot? — kérdezte.

— Igen. Ilyenkor már zárunk.

— És aztán?

— Aztán? Azután megyek haza.

— Merre? Az erdőn? — kíváncsiskodott a nu.

Rozika nem nézett rá. Kissé vállat vont.

— Hát igen. Az erdőn. A tó felé.

Bezárta az ajtót. Keresztülvágott az úton s a gyalogösvényen az erdőbe fordult. A fiu utána.

— Rozika — szólt halkán, — elkisérem.

— Kérem...

Rozikának égett az arca. Azon járt az esze, hogy éppen úgy megy a dolog, mint akkor, valaha, huszonöt vagy mennyi esztendővel ezelőtt. A harmincat nem merte kimondani, még gondolatban sem. A fiu köhögött. Megállott pihenni. Rozika tölgyfalevelet szakított és szórakozottan a fogával tépte. Keserű volt. A tölgyfalevél is, és ő is. A fiu melegen nézett rá.

— Milyen jó magat — szólt érzékenyen.

— Én? — csodálkozott a leány.

Eszibe jutott, hogy valaha az a másik is ilyesmit mondott neki. De nem azt, hogy milyen jó; milyen szép!

— Az én anyám sohase jött velem az erdőbe, — folytatta a fiú majdnem panaszosan. — Pedig úgy szeretem az erdőt! És maga, Rozika...

Rozika megint elpirult. Homályos, szinte részeg gondolatok cikáztak át izgatott fején. Hogy valami köze mégis csak van ehhez a beteg fiúhoz, akinek az anyjává lehetett volna... Vagy kellett is volna lennie... Akkor talán beteg se volna. Igen. Semmi esetre sem volna beteg. Bizalmas érzések zaklatták. Eszibe se jutott, hogy ezt a beteg gyereket alig egy óra óta ismeri. Odament hozzá és összerántotta a fiú nyakán és összegombolta a könnyű felöltőt. A fiú megint köhögött. És Rozika öregesen zsémbelt, de a hangjában az elröpült emlékek izgalma vibrált. Az első, az egyetlen csók emléke.

— Maga könnyelmű, fiam! Miért nem gombolja össze a kabátját, fiam? Az este hűvös. Még meg talál fázni!

Kipirult arca mosolygott. Lankatag fényű szeme is. Elégtételt érzett azért, amit a sorsból várt, de nem

kapott meg. Némi bűnös kárörömet azon, hogy aki elrabolta előle azt, ami őt illette volna, nem tudja megtartani. Hitte, hogy ez a szép gyerek egészséges volna, hogy nem köhögne, ha ő lett volna az anyja. Földre szögezve a szemét, csöndesen lépegetett a hervadt, száraz harasztban. Tamás is, mellette. A fiú nem is sejtette, hogy eltemetett álmok és összetört remények között jár, amik ott zörögnek a sárga, susogó harasztban. S hogy az a haraszt tulajdonképpen ő rajta pörlekedik. Vagy ő érette. Vagy ő miatta.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A világító emberek

Sarkig érő fehér vászonlebernyegben ült a verandán, a festőállvány előtt és hosszasan bámult a félig bemázolt képre. Pálfay Lucián rendszerint ilyenkor élvezi, kora reggel, az ihlet izgató gyönyörét. Jobb kezéből hanyagul csügg alá az ecset, bal kezében a palettát szorongatja s a térdére könyököl. Majd oldalt fordul a feje, s a szeme a fasorba mélyed, ami a veranda alatt, a parkon túl húzódik el. Nem is sejtette, hogy a háta mögött valaki ólálkodik. Pedig a jövővénny gyöngéd és könnyű, mint az illat és szép, mint... igen, olyan szép, amilyen csak egyetlenegy lehet a világon: Ő. Fiatal hölgy: két hét óta a Pálfay Lucián felesége. Kék pongyolája csupa csipke, ami szinte összeomlik karja, válla és nyaka fehér havával. Nedvesen csillogó kék szeme: maga az ég; ártatlan, derűs és mosolygó. Mozdulata, lépése, hajlékony alakjának minden moccanása csupa báj, ritmus és grácia. Lábujjhegyen oson a művész háta mögé és két pici kezével letakarja a férfi elbámuló szemét.

— Találja ki, hogy ki vagyok!

Lucián elmosolyodik: gyermek! Leteszi a palettát és megsimítja a szemére tapadt fehér kezeckét.

— Mintha magát össze lehetne téveszteni bárkivel is, Hedvig! Mintha volna még a világon más ilyen kéz! Ilyen hang! Ilyen szem! Ilyen...

A kis Hedvig odatoppant elébe és azt a pici kezét odakulcsolta a férfi nyaka köré. Szép fejecskéjét fölnyújtotta hozzá.

— Csókoljon meg. Addig szóba se állok!

Pálfay Lucián nevetett. Nevetve kapta karja közé a bájos teremtetést, aki, mint a macska, úgy siklott az

ölébe. A férfi széles mellére hajtotta szőke borzas fejét és kacagva fogadta az ajakán, kipirult arcán és lecsukódó szemén csattogó csókokat.

— A csókok reggele, — szólt a férfi és megsimogatta az asszony lágy selyemhaját.

Elmerültek a gyönyörbe. A boldogság gyönyörébe. De valami neszre ijedten fölkapták a fejüket és kémlelődvé széjjelnéztek: nem kapták-e őket rajta? A boldogságra sok veszedelem leskelődik.

— Semmi, — szólt megnyugtatóan Lucián. — Csak képzelődtünk.

Hedvig a szemrehányót játszotta. A macska mindig játszik. Hedvig is játszott a — pamutgombolyaggal.

— A rossz lelkiismeret... incselkedett.

— Engem nem bánt a lelkiismeret, — tiltakozott Lucián. — Akkor bántana, ha egyetlenegy csókját elszalasztanám, Hedvig.

Két hete, hogy megesküdték. Két hete, hogy itt vannak, a Pálfayak ősi kastélyában és parkjában, a locsogó hegyi patakok és a túláradó szerelem suttozó álmai és meséi között. A kéthetes asszony maga is mese és álom. Hedvig pedig a szépség és az álom meséje. Nevető madár. Vadrózsa, aki most nyílt ki, tán épp ezen a reggelen. Az ébredő nap a hátuk mögött bujkált; sugara leskelődve csúszott, osont, csilámlott át a lombok résein. Köröskörül, a parkon és a homályló erdőn harmat ömlött el s a csönd mélyéből félénken szepegett ki a rengeteg lelke. Madarak daloltak az erdő hajnalának búbjáról: az élet álmairól, az ifjúságról és a szerelemről. A számóca ilyenkor váltja első szűz csókját az ibolyával. A gerle kacag: ő már tudja, ő már boldog.

— Reggelizett már? — kérdezte Hedvig és pici ujjaival a férfi bajuszát kuszálgatta.

— Mikor volt az! Már el is felejtettem.

— Akkor gyerünk!

— Hová?

— Hová! Hát egyet sétálni a fasorba. Na, mintha ma először...

A férfi keményen, bosszúsan rázta a fejét.

— Nem. Nem megyek.

Hedvig kérdően nézett rá. A legelső *nem* szót nehezen érti meg, vagy nem is érti a nő.

— Nem jön? Miért?

Lucián habozott. Az előtte álló képet igazgatta, mintha el akarná takarni Hedvig elől. De az asszony észrevette.

— Hadd lássam, mit csinált.

Lucián elkapta előle a képet.

— Semmit. Bolond ötlet. Képtelen vízió.

— Lássuk.

Félretolta a férfi kezét és nagy kék szeme a képre meredt. Zavaros vázlat volt. Hosszú, nagy messziségbe vesző távlatban kettős fasor. Merev fák állanak, a fa és az ember kombinált, groteszk figuráiban és pózáiban. A fantasztikus alakok, mint óriás foszforeszkáló fáklyák a tűz sugárzó fényével ostromolják a köröskörül terpeszkedő homályt, melyben a silhouettek tarka sokasága kavargog. Hedvig maga is zavartan és kételkedve nézett a férjére, miközben az alleéra mutatott.

— Ez volna?

A férfi kedvetlenül bólintott.

— Hagyja, Hedvig. Mondom, hogy ostoba képzelgés. Az éjjel álmodtam.

— Én inkább rémesnek látom. A groteszk és a borzalom érthetetlen keveréke. Ezek a fák valami szörnyű kínban vonaglanak... Nem?

Lucián kissé földerült.

— Hát — az. És hát akkor még se olyan zagyvaság.

Hedvig erőltetetten nevetett. Vizsgálódva nézte a férje arcát., majd a képet.

— Különös. Bizarr. Titokzatos, tehát félelmes. S ami fő: nem értem. Maga ilyeneket álmodik, Lucián?

Finom arcocskáján könnyed árnyék suhant el és egy pillanatra megbontotta a boldog szerelem ragyogó derűjét, ami még az imént is rajta mosolygott.

— De Hedvig, — mentegetőzött a férfi; — mit tehetek én róla! Nekem az kellene, hogy az álmaimra is maga vigyázzon. Hogy a maga édes szuggesztiója alatt álmodjam... Nekünk nemcsak csókolódnunk nekünk álmodnunk is együtt kellene, Hedvig.

— Szegény Lucián! — sóhajtott az asszonyka és résztvevően simította meg a férfi fejét. Dehát mi az ördögöt is álmodott hát?

Lucián tétovázott. Látszott az arcán a tépelődés: elmondjam-e? Aztán fölkapta a fejét.

— Bolond, képtelen álmom volt, Hedvig! Pazar fényben úszó kertbe vetődtem, ahonnan édes, álmatagon zsongó muzsika csalogatta be az embereket. Abban a kertben minden zengett és dalolt. Zengtek a bokrok, zengett a pázsit és a patak s zengtek a virágok és a fák. Nemcsak a madár, az alma is dalolt. S a zengő világból az élet és a szín, a hang és a fény mámorra áradt széjjel és átjárt, elöntött engem is.

Hedvig lelkesedve tapsolt.

— Hiszen az nagyszerű! A dalok kertje! A zengő kert!

— Várjon csak. Beléptem a kertbe. De abban a pillanatban borzasztó súly nehezedett a vállaimra: az élet terhe. Nem láttam, csak éreztem, hogy viszem, cipelem a láthatatlan terhet. Vissza akartam fordulni, de nem lehetett; a dalok mágneses varázsszal húztak s előre lépni meg nem mertem. Hirtelen magas, előkelő alak jelent meg előttem. A lombok és a virágok alázatosan susogtak.

— A kert ura...

— De én azt éreztem, hogy több annál: az *Élet* ura s a kert: az *Élet* kertje. A *Sors* és birodalma. Karját nyújtotta nekem és sétára vezetett. Széles kerti utakon jártunk, melyek a végtelenbe kigyóztak. Minden útnak más és más színe van. Ibolya, rubin, topáz,

smaragd; a színek skálája kigyózott előttünk ezerfelé. Körülöttünk nagy embertömeg nyüzsögve hullámozott, nevetgélve, vidáman, gondtalanul, semmivel sem törődve. Az utak szélén mindenütt, gyönyörű vonalakban, élő szobrok álltak sorfalat: a világító emberek. Pompás embertestek, a fenyő, a cser, a pálma sudár törzsével, amelyen a fej, az arc, a szem kiváltságos lélek villámos áramától izzik, hogy az élő szobrokról szörnyű szenvedés gyönyöre ragyog és világít széjjel. Sajátságos és megragadó fény: a kínos gyönyör fénye. Testük meg-megremeg a fájdalomtól, de az arcuk szüntelen mosolyog. Jaj annak, akit a kert ura szomorúságon kap! Arra még erősebb szenvedés-áramot bocsát, aminek fénye a világító embereken megsokszorozódik, de gyötrelme elviselhetetlen. A világító ember, persze, rövidéletű. Néha egy-egy első és utolsó erőfeszítéssel lobban föl, kigyúl, aztán összeesik és kialszik. Por és hamu marad utána, s a kert ura mindjárt újat állít a helyére. Ezek a világító emberek, ezek az élő szobrok, tisztán láttam: a zsenik. A fantaszták. A rajongók. A Szép martírtjai. Mulattatják és gyönyörködtek, tanítják és hevítik, javítják a dicső, a nyüzsgő tömeget, s megvilágítják az utakat: a jövőt.

Hedvig méltatlankodott.

— Hiába! Semmiért! Hogy szenvedhessenek!

— Körülbelül. Egyetlen kárpótlásuk, hogy az élet kertjének minden szépségét, bár kínban égve, egyesegyedül csak ők látják. A körülöttük sétáló, tolongó és tülekedő tömeg nevet, mulat, ostobáskodik. Sőt gyönyörködik a pompásan lángoló, ragyogó szobrokban, nem látva, sőt nem is sejtve, hogy azok mennyi kint és gyötrelmet szenvednek — ő érte. Azért, hogy ő mulathasson. Mintha csak tartoznának neki az életükkel, a fényükkel és azzal, hogy a kedvéért szenvedjenek és elpusztuljanak... Amint végimentünk a kerten, a kert ura rám nézett... Megborzongtam...

Hedvig ijedten kapott a férfi karjához.

— Mit, Lucián — riadt föl. — Talán magát is? Hogyisne!

Lucián mosolygott. Végtelen gyöngéd, mégis sóvár vágy ragyogott át szeméből az asszony édes, igéző arcára, mely így, kigyulva a boldog szerelmeért remegő szív félelmétől és izgalmától, még sokkal szebb volt. Lucián megforgatta kezében az ecsetet és a képre nézett, a világító faemberekre, a lángoló élő szobrokra... Hirtelen fölkapta a kezét s a palettát és az ecsetet dühösen vágta a képhez.

— Majd! Bolond leszek! Hitvány khiméráért, hogy odaadjam az *Életet!* A dicsőségért a szépséget. Az ifjúságot és a boldogságot: Hedviget!... Én boldog akarok lenni, semmi egyéb! Együgyű, mosolygó tömegember. De — boldog!... Inkább sétálok, semmint világítsak — másnak!

Kacagtak. Hedvig átkulcsolta a férfi nyakát s Lucián a két karja közé kapta a bájos folyondárt. Betakarta fehér vászonlebernyegébe, elrejtette a fásor világító szobraiától és a kert urától, a Sorstól, nehogy meglássák. A szerelem boldog zsarátnokából nem vágytak a világító emberek gyötrelmes, kínos tűzébe, a lobogó villámos lángba...

A messzilátó

Csaknem egy órai séta után kissé fáradtan állottak meg a hegy tövében és széjjelbámultak. Föl, az erdő összeboruló koszorújára, amely hallgatagon takarta be a hegyoldalt, s a tetőn szürkellő sziklaoromra, mely izzott a verőfény tüzeiben. Az erdőből égnek meredt a fazsindelyes, deszkából tákolt messzilátó, kémelve a tájékat és fölényesen tekintve alá. Szerpentin út kanyargott föl hozzá, amit a szépítő egyesület vágatott a rengetegben, hogy kényelmesen megennyhítse a meredélyt. A fiatalok jókedvre derültek; tetszett nekik a kép. A természet szeszélyes és csudálatos játéka imponált nekik. Gyönyörködtek a változatosságban és az arányok nagyságában. Magok is szinte megnőttek a hegygel, az erdővel, a sziklával.

Négyen voltak: két leány, meg két férfi. A nyaralótelepről rándultak ki, hogy hagyományos szokás szerint a messzilátóból nézzék meg a világot. Mert a világ onnan is, mint mindenünnen, másnak látszik. Törék Lenke, Lágody Ferivel és Halápy Emmi, Kigyós Bélával. Még egyik se volt vőlegény meg menyasszony. Még a sárga karikagyűrű egyiknek az ujján se ragyogott, de a szemükben már ott tétovázott a vágy és a boldogság sejtelve vagy aggodalma, s talán az első csók emléke is. Egyszóval: már úgy néztek egymásra és úgy beszéltek, mint akik megértik, amit a pillantás mond. Idáig is úgy jöttek, mint jó szövetségesek, akik segítik egymást: kiki a maga párjával. Megtartva a huszonöt-harminc lépésnyi távolságot, nehogy a közelség megzavarja a bizalmas suttogást. A szerelem csak úgy élvezetes, ha titkai vannak, amiket senki se lát. Ki hallotta, mit fecsegték az úton? Senki se. Az édes semmiségeket, ami-

ket a szem villáma kísér vagy pirulás követ. Mikor a szerpentinánál találkoztak, minden egyszerre megszakadt. Úgy tettek, mintha megfelejtkeznének vagy semmit se tudnának arról, ami az úton történt. Lágody Feri fölnézett a hegyre, majd a szerpentinát méregette.

— Merre közelebb? — kérdezte.

Halápy Emmi viszont előbb a szerpentinán nézett végig, azután föl, a messzilátóra.

— Nem szeretem a kerülő utakat, — szolt. — Nem szeretem az utat. Nekem ne parancsoljon, merre menjek. Arra megyek, a merre akarok! Oda, a hová akarok. Egyenest. Toronyiránt.

— Egyenest? A meredeknek? — kérdezte majdnem megjedve Kigyós Béla. — Hiszen csak négykézláb mászhatna az ember.

Törék Lenke leült a padra. Azt is a szépítő egyesület állította ide, azoknak, akik elfáradnak.

— Én bizony nem megyek tovább. Inkább itt pihenek. Az ember máris beleizzad. Nem érdemes ilyen erőfeszítést tenni. Ezért!

Emmi kissé gúnyosan mosolygott.

— Pedig anélkül semmire se megyen az ember. Na, jön, Béla?

Kigyós Béla kedvetlenül forgatta a fejét. Olyan szelid, szinte leányos férfi volt.

— Jobb itt, idelemn, a völgyben. Az ember mi-nek törje magát! Úgyis hiába. Csak épp, hogy ott legyen?

A leány Lágodyhoz fordult.

— Maga se?

A fiú fölpattant.

— Hogyne! Mindenesetre! Akarom! Föl akarok jutni!

Nekivágtak a meredeknek. A bozót úti-jokat állta, elhárították. A haraszt megcsuszott a lábuk alatt, a gallyakba kapaszkodtak. Néha egymást húzták föl, kézenfogva. Fáradságos út volt, de följutottak. A messzilátó lépcsőin már vígan ugráltak föl és a fa-

zsindelyes tető alól széjjelnéztek. A tájék csakugyan nagyszerű volt. Alant, a sziklák közé szorult tó. Köröskörül az erdő. Fölötte a kék végtelenség.

— És azok lenn maradtak! — nevetett Emmi.

— A puha emberek mindig lenn maradnak, — szólt Lágody. — Az embernek akarnia kell! Ha...

A leány szeme feléje szikrázott.

— Igen, akarni! Az akadály a fő, amit legyűr az ember.

Letekintettek a mélységbe. A szívük hevesebben dobogott. Már értették egymást. Sajnálkozva, kicsinyléssel, majdnem megvetéssel gondoltak azokra, akik lenn maradtak. Nevették őket, csufondárosan. Mintha nem is lett volna párja egyik se, egyiknek se.

Azalatt pedig Kigyós Béla és Törék Lenke ott ültek lenn a padon. Ők hallgattak. Csak a patak locsogott előttük és tovább sietett. A fákon mókusok kergetőztek. A gallyak között madarak röpdöstek.

— Milyen jó itt! — szólt a leány. Csönd van.

— Igen, csönd, — bólintott a fiú. — A völgy mindig is kedvesebb. Szelid. Nyugalmas. Azt hiszem, a boldogság is lenn lakik, a völgyben, nem odafönn. Itt béke van. Amott vihar. És Emmi mégis mindig odavágyik. A messzilató kell neki. Nekem a völgy.

A leány elmélázott.

— Többet ér a kandalló, mint a Vezuv.

A szemük nyájasan mosolygott össze. Kigyós fitymálva mutatott föl, a messzilatóra.

— Hát érdemes azért törnie magát az embernek? Hogy épp ott legyen! Csak éppen azért!...

*

Hazafelé már megfordítva mentek, mint ahogy jöttek. Törék Lenke Kigyós Bélával és Halápy Emmi Lágody Ferivel. Most is suttoztak mind a négyen. A huszonöt lépés távolságot most is pontosan betartották. Sőt Lenke és Kigyós néha meg-megállott, mintha a völgy és a hegy, a lenn és a fönn teóriáját tovább füzne és szidná a messzilatót. Olyankor vi-

szont Emmi és Lágody előresiettek. Valójában már alkalmatlanok voltak egymásra nézve. A nyaralók közelében észrevétlenül el is váltak; már nem tudták, ki merre jár.

Emmi a nagynénje, özvegy Halápy Gedeonné vendége volt. Szelesen rontott be a kapun. Az arca égett és a szeme ragyogott. Még a füle is piros volt; tele azzal, amit belesuttogott Lágody Feri, meg a messzilátó. Özvegy Halápy Gedeonné elibe sietett. Meglepődött. Értelmetlenül nézte őket. Nem Lágodyt várta, Kigyós Bélát.

— Mi történt? — kérdezte és összefonta a karját.

Emmi megcirógatta az özvegy ráncos arcát.

— Na, ne csodálkozzál, tántikám! Semmi se történt. Csak annyi, hogy elmentem, mint a Kigyós menyasszonya... És ...

— Te, Emmi! Mit fecsegsz te itt össze-vissza?

— No, igen, — szólt határozott hangsúllyal a leány és fölvetette a fejét. — Aztán visszajöttem a vőlegényemmel: Lágody Ferivel.

— Lágody?

— Persze. Lágody. A messzilátónál voltunk.

— És Lenke? ... Kigyós? ...

A leány vállat vont.

— Nem tudom. Nem is érdekel. Talán ők is megértették egymást. De mi köztünk és ő közöttük ott áll a — messzilátó, tántikám.

Büszkén, majdnem gőgösen és elbizakodottan biggyesztette föl formás kis piros száját. És Halápy tánti csak csóváltgatta öszülő fejét. Ezek a mai lányok! Nem értette a dolgot. A verandáról a messzilátó felé bámult, számon kérve a kis huga szerelmes fordulását. A hegyoldalról a messzilátó közömbösen, hidegen, méltóságosan tekintett alá. De a völgyből előkanyargó úton Törék Lenke és Kigyós Béla kartkarba öltve sétálgatott. Néha bizalmasan egymáshoz simultak és összemosolyogtak s szeliden fölnevettek a pöffeszkedő messzilátóra.

A Bükk leányai

Szenzációja van az öreg Bükknek: Teruska nem érkezett le Hollóstetőről.

Lenn, a völgyben, a nyaralótelep népe ijedten és kíváncsian fut össze. Hová lett Teruska? Mi történt Hollóstetőn? Nádhajlású és őzlábú kisasszonyok s életerős városi dámák kérdezően, tanácstalanul néznek egymásra és az erdőkoszorús hegyek s a locsogó patak felé, amerről Teruskát várják reggelenként. És most Teruska nem jön.

— Hová lett Teruska?

Haragosan vagy szepegve bámulnak széjjel. Száz szem nézi, szinte hívogatóan a Hollóstetőről aláakanyargó mészköves utat. Olykor méltatlankodva ki is fakadnak. Hiába! Teruskának híre-hamva sincs. Az úton egy teremtetett lelket se látni. A várakozók türelmetlenül számolgatják az ólomlábú órát.

— Már... kilenc!... Már tíz!... És Teruska nem jön!

Teruska a nyaralótelep szoptatósdadája, noha még maga is alighogy elszakadt az anyakebeltől. Az erdőőr szolgálója, Hollóstetőn, ahonnan reggelenként lehordja a frissen fejt tejet a völgy népének, hogy fehér legyen a leányok és az asszonyok bőre. Olyan fehér, mint a tej, amit odafönn, a hegyen, Hollóstetőn fejnek s ami a Bükk szűz harmatából és illatos fűvéből terem. A Bükk fehér lelke így ömlük át a Bükk lakóiba. Teruska önti át. És Teruska nem jön! A nyaralók ezt nem értik, persze. Nem is érthetik. Ők csak vendégei a Bükknek, nem leányai.

Szép a Bükk mindenestől. De a leányai: csodák. A szépség csodái. Nemcsak a tejtől, amit Teruska

lehord Hollóstetőről, egyébtől is. Sehol a kerek világon nem olyan kék a nefelejts és nem olyan piros a számóca, mint a Szinva partján, a Bükkben. A színvaparti nefelejtsben együtt van a föld mélysége és a magasság végtelensége: a türkisz és az ég azurja. Szamócájában a Bükk leányainak a szűz tüze lángol. Akire egyszer a Szinva nefelejts mosolygott, akire a Bükk számócája lángolt, az már rabja a rengetegnek: a szépség rabszolgája. Az örök szerelem nem a parfümös boudoirokban terem, hanem a nefelejts- és számóca-illatos rekettyékben. Együtt, a Bükk leányaival.

Sok szép leánya van az öreg Bükknek. Mindenük szép. Mindenüknek a karján, a vállán, puha kebelén ott fehérlik a hollóstetői tej hava, szemében ott mosolyog a színvaparti nefelejts, és az ajkán ott biborlik az erdő tűzpiros számócája. Teruska maga is

Bükk leánya, de Teruska most nem jön. A Szinva locsogó habjaiban más leány áll. Rajta is minden fehér, csak a két szeme fekete: két égő csillag. A leány térdig a vízben. Boldog Szinva! Csak ő csókolgathat elő márványt. A Bükk leánya sulyokkal veri a ptyolatot, ami nem fehérebb a meztelen vállánál. De ő ezt nem tudja. Nem tudja, hogy szép, tehát azt se tudja, hogy nézik.

— Mit csinálsz, kisleány?

A megszólításra rám nézett. Épp olyan szűz, mint maga a Bükk. Az anyja bizonyosan a Szépség volt, az apja az Erő. A házasságszerző maga az Alkotó. Szépségében az ártatlanság naív magatudatlansága mosolyog. Halkan felel, mintha most is álmodznék.

— Ruhát mosok.

— Ezzel a kis fehér kezeddél!

Megnézegeti: csakugyan fehér-e? Meztelen vállacskáját megvonogatja. Kemény kis növendék kebele kifeszül, amint mélyet lélezkzik.

— Hát csak dolgozni kell!

— Hogy hínak?

Egy kicsit elpirul. Röstelkedve tétovázik.

— Gizella...

Rámosolygok.

— Én úgy látom, hogy Gizike. Volt egy kis őzi-kém. Okos, kedves, karcsúnyakú és karcsúlábú. Azt is úgy hitták: Gizike.

Lopva rám pislog. Nem érti. A Bükk leánya csak a Bükk nyelvét érti, a város ravasz nyelvét nem. Vagy nem akarja érteni. A szíve, az ajka, a füle bezárul. Mimóza fél... És én szégyenkezve tovább megyek, Teruskát keresni: jön-e már? Hol van Teruska?

Följebb, a patak mentén másik leány. De az sem Teruska. Virágot szed. Szőke lenháját már elborítja a nefelejts, és a kezében bokrétát szorongat.

— Hogy hínak, kicsi mimóza?

Éppúgy mosolyog, mint a másik. Mint Gizike, mint a nefelejts a kezében és a hajában. Mint maga a Bükk.

— Esztiike...

— Milyen szép neved van! Olyan szép, mint te magad! Mintha a Bükk estéli neve volnál. Mikor áloanra hajtja álmodó koronáját, ilyen a Bükk!

Esztiike elkomolyodik. Ajkáról a mosoly elsuhan; a nefelejts-bokrok közé bujik. Érzi, hogy odavaló.

A harmadikkal már az erdőn találkozom. Szedi a piros szamócát: a szájacskája testvéreit. Ki se nyitja, hogy megmondja a nevét.

— Margit...

— Margit! A tarka rét bájos kérdőjele te! Szívek aggodása, tünődése: szeret? Nem szeret?...

Szóba se áll. Siet be, a bozótba, a csallitba. Az őzek útján. A szamócák útján. Ahol biztonságban

van. A Bükk átöleli és elrejtí előlem. Nemcsak őt, Esztikét is, Gizikét is. A Bükk híven őrzí a leányait ... És Teruskát is hiába várom. Teruska nem jön...

*

Nappal a Bükkben csak az egyik szemét nyitja ki az Isten: a napot. De azzal az eggyel mindent meglát. Éjjel millió szemét nyitja ki: a csillagokat. De mind a millióval álmodik. Nappal a Bükk maga a vágy, az epedés, a sóhaj. A fák susogása, a madarak dala, a virágillat és a szamóca mámore összeolvad a nap tüzes sugaraival; együtt ragyog és szent sóvárgással tárja ki a karját, a lelkét a szerelem lázas miszteriuma felé, ami messziről közeledik az éjszaka homályos köpenyegében. A világ a vágy tikkatag tüzeiben ég. De az Isten fölséges homlokát hűs szellő simogatja.

Aztán leszáll az alkony. Lassan és óvatosan ereszkedik alá. A titok nem szereti a lármát. A szerelem csak suttog. A csönd nyelvén beszél: hallgat, vagy sóhaj. Vagy csókol. Lenn és fönn, köröskörül, láthatatlan szellemek kószálnak és keresik a Szép rejtelmét. A Bükk, mint a kárpitot, összehuzza erdős hegyoldalait, hogy eltakarja kápráztató bájait, amiket csak a szerelemnek tartogat. A hálósoba ajtaja bezárul. A nász éj közeledik ... Szellemek osonnak el a világ fölött: a Mindenség lámpagyújtogatói. Villámos sugarak szárnyán szállnak csillagról-csillagra, és egymásután gyúlnak ki a Bükk fölött Uránia szikrázó és pislogó mécsei. Az erdő mámorba szédül. Szerelmes istennők reszketnek a nász gyönyörében. Az éjszaka álmodik. A Bükk leányairól.

*

Hajnal pirosuló bibora bontakozik ki az éj ölelő karjából. A szerelmes Bükk mosolyogva ébred. Szemében mézédés csókok könnyes emléke csillog: a harmat. Sír és kacag egyszerre.

És Teruska jön lefelé Hollóstetőről. Másnap. Hajnalban, vagy reggel valaki diadalmasan fölkiált.

— Itt jön! Teruska jön!

Kétkedő örömmel néznek arrafelé. Az úton csakugyan közeledik valaki. De a várakozók csalódottan félrefordulnak.

— Ez nem Teruska!...

Mert Teruska mezitláb jár. A fején pirosbabos kék kendő, hátul, a kis kontya alatt csokrétára kötve. Teruska meggörnyed a kosár és a batyu terhe alatt. Rövid ingujja éppolyan fehér, mint a karja. Mindig veszekednek: ki a lilium, ki a hó? Ez meg, aki onnan jön, fűzős cipellőt visel. Derekán arany-szöttes pruszlik. A karja elbujt. Nem görnyedt; egyenes, mint a torony. A hátán batyu sincs.

És mégis ő az: Teruska. Pedig nem mosolyog. Nem dalol. Inkább gondolkodik, mintha ünnepi kedv ihlette volna meg.

— Mi történt, Teruska?

Megbólintja szép komoly fejecskéjét. Zavartan oldja, köti a kendőjét.

— Nagy eset történt Hollóstetőn!

Megostromolják.

— Mi történt Hollóstetőn? Tűzvész? Forgósél? Emberhalál? Teruska félreszegi a fejét.

— Nem. Nem. Kisbaba született. Az erdőőrénél...

Tapsolnak. Nevetnek. Megkönnyebbül az aggódók lelke. A leányok titokban könnyökkel lökdösik egymást. Pirulnak.

— Hát ezért, Teruska? Ezért?

— Ezért. Vártuk azt, aki meg is jött. Nem aludt az éccaka Hollóstetőn senkise!

— Láttuk! Maga az öreg Bükk is virrasztott. Ő is várt valakit. Aki megjött. Aztán... Teruska! Fiú?... Leány?...

Komolyan felel. Minden betűt külön mond ki. Mindeniknek külön jelentősége van, bizonyosan.

— Leány, kisleány...

Valamit gondol, amire nem talál szót. De köröskörül a fák bólogatnak: igen, igen! A Bükkben ünnep van! Kislány született! A Bükk leánya. Akinek éppolyan fehér lesz majd a lába, a karja, a válla, mint a többié. Mint a Gizikée és Margitkée. Meg a Teruskée, aki az öröme aranyszóttas pruszlíkba öltözködött és fűzős cipellőt húzott. Az arca rózsza és lilium, az ajka szamóca, a szeme fekete csillag, vagy kék nefelejts. A Szinva partján. A Bükk szerelmes karjai között...

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A szerelemtan

Előkelő, úgynevezett díszes közönség csődült össze és töltötte meg a termet, hogy meghallgassa a hírneves tudós fölolvasását, melyet az örök misztérium tudományos igazságairól tartott. Remény Attila, a tudós megfelelt a várakozásnak, forráspontig hevítette a közérdeklődést. A bakfisok lesütötték ártatlan szemüket, a kisasszonyok, akik már túlestek a sejtelmeken és részben aranyzsínóros diákspapkát viseltek, bátran és kihívó-hidegen néztek a fölolvasóra, az asszonyok arca pedig többnyire égett. Mondjuk, hogy a lelkesedés és az érdeklődés lázától. A fölolvasás közepe táján már szinte izgatottá lett a hangulat és izgató maga a fölolvasás.

— Nagyon tévednek, — hangoztatta Remény Attila, — akik a szívnek bizonyos öntudatos szerepet tulajdonítanak a szerelem biológiájában. Ez csak a költők, a fantaszták, az álmodozók és egyéb idióták önkényes teóriája, amellyel könnyedén és fölületesen átsíklanak a roppant lélektani rejtelmek, nehogy meg kelljen azt fejteniök. Mert mindenestre könnyebb összeütni néhány tetszetős rímeket, hogy annak csöngésében a laikus megfelejtkezzék a probléma lényegéről, semmint a tudomány fáklyájával túlszárnyalni a lángot, amely a szerelem tüzéből föllobog. A szív, tisztelt hölgyeim és uraim, — hangoztatta mély baritonmal a fölolvasó a szigorúság emelkedett és önérzetes biztosságával, — csak szolgál szerepet játszik a szerelemben: széjjelkergeti az ereket a vérsejteket: menjetelek! Lobogjatok, lángoljatok a szemekben és a karokban! Gyujtsátok föl a képzeletet! Mint a lelkiismeretes nevelő a lusta tanítványt, fürgeségre és szorgalomra sarkantyuzza az agyvelőt,

melyben a szerelem fészkel. Világos, hogy ily tüzes és hevült tevékenységre friss szervezet szükséges. Ezért megállapíthatjuk, hogy a szerelem az ifjúság kizárólagos joga és hivatása, mint a tavasznak az, hogy virágot és rügyet teremjen. Szomorú volna, ha ősszel nyílnék a virág és tavasszal hervadna el! . . .

Frenetikus taps zúgott föl és a folytatást is minduntalan meg-megszakította. Remény Attila fáradtan meg-megsimította gyér hajzatát és már a kopaszsággal kacérkodó homlokán a negyvenöt év komor ráncai is megjelentek, mint a mögöttük munkálkodó agyvelő kemény erőfeszítésének tanubizonyságai. Remény Attila elégedetten, sőt diadalmasan állhatott föl a fölolvásó asztaltól, mindenestre azzal a büszkeséggel, hogy vakmerő vállalkozása fényesen sikerült: a szerelem titkát a tudomány sugaraival világította meg, a nélkül, hogy a költői szabadságot a tökéletes számárság nevetséges színvonalára süllyesztette volna.

Tömegesen tódultak hozzá az elragadtatott hódolók, hogy gratuláljanak. Autogramot kértek tőle, emléksorokért vagy legalább névaláírásért ostromolták. Hálásan szorongatták a kezét és a legváltozatosabb és leghizelgőbb bókokkal halmozták el. Persze, a kollégák is, noha fanyarul és irigyen, mégis kénytelenek voltak engedni a lelkes közhangulatnak és résztvenni *A szerelemtan* tudósának ünneplésében, mely egyszerre a fölolvásó asztal hős bálványává emelte őt. Remény Attila komolyan és szerényen fogadta mindezt. Látszott rajta, hogy élvezi a siker gyönyörét, de annak mámorán a tudomány gőgjével uralkodik.

Lassankint csillapodott körülötte a hódolat és magasztalás zsongása. Csöndesen hozzálépett talán az utolsó a gratulálók színes nőseregéből: Clarisse... Remény Attila nagyon jól tudta, hogy a mosolygós arcú, bájos és gömbölyű kis özvegyet Szaáky Adorjánénak hívják. De ebben a pillanatban, mikor

még *A szerelem*tan ezer izgalmával birkózott maga is, a szép asszony nevéből csak a kedvesebb rész jutott eszébe s szinte elérzékenyedve sóhajtott feléje.

— Clarisse! Bájos kis Clarisse!

Clarisse mosolygott. Nem gratulált. Csak gyöngéden és félig tréfásan ütött a tudós karjára béka-
tekenőfoglatatú lorgnettejével.

— Maga rossz ember — szólt némi szemrehányással. — Elbódítja a világot! De bezzeg, nekem felém se néz! Hát ez a hú barátság? Mintha nem is venne tudomást róla, hogy Clarissenak teája is van!

Remény Attila mentegetőzött.

— Dehogy nem! Dehát látja, édes Clarisse, a sok munka! Az elfoglaltság! És aztán tudja, hogy félek a társaságtól, a zajtól. Á sok mindenféle...

— No, jó, — szakította félbe. — Hátha ketten leszünk. Mi? Mondja: feljön? Kedden? Szerdán?

A tudós gondolkozott. Kedden már az államtitkáréknál várják.

— Szerdán... — szólt kissé tompított hangon.

— Tehát szerdán! De biztosan!

— Csak ketten leszünk? Csak ketten?

Az özvegy kétértelműen nevetett. Fehér fogsorai ragyogtak.

— Csak ketten. Igen. Ketten.

*

Bosszantotta ugyan, hogy a szép özvegynek egyetlen hízogó vagy csak helyeslő, vagy elismerő szava sem volt a számára. Mintha tudomást se vett volna *A szerelem*tan szenzációiról, de szerdán azért alig várta, hogy bealkonyodjék, sietett Clarissehoz. A szép asszony megtartotta, amit ígért: csak ketten voltak. A bizalmas kis kék szalonban szervírozták a teát, szendviccsel, kaviárral, tortaszeletekkel és egyéb nyalánksággal. *A szerelem*tan szóba sem került, de a régi barátság emlékei fölújultak. Clarisse, a Balzac-korabeli veszedelmes asszony édes fufangjával már

mihamar az ujja körül forgatta a szerelem büszke tudását. És mikor másodszor töltötte meg a csészét és egy pohárka curacoval kínálta Remény Attilát, ez már azon gondolkozott, hogy *A szerelemtan* című könyvét, melynek egy részét a minap a fölolvason bemutatta, új fejezettel fogja kiegészíteni, aminek címe ez lesz: *Az emlékek*. Igen, az emlékek bizonyára lényeges alkotórészei a szerelemnek, amit Remény Attila a tudomány sugaraival világít meg, készülő korszakos nagy művében. Clarisse azonban újra töltött és közben hol szőke kontyán, hol kék selyem blúza fodrain talált valami igazítani valót. Ilyenkor Remény Attila a szemével úgy követte nyomon a fehér ujjacskákat, mint a macska a lombok között ugráló madarat, lesve, hogy rácsaphasson az alkalmas, a szerencsés pillanatban.

— Azok a maga fehér ujjai! Clarisse! — szólt a magát. — Mesés ujjacskák! Mily fehérek! Milyen filigrán ujjak!

Clarisse mosolygott.

— Csak hallgasson, maga! Hallgasson! Négy hónapig eszébe se jutottak ezek a szegény ujjak!

A tudós fölhevült.

— Hogy tudja? Honnan tudja? Ha mindent elmondanék! Clarisse! Az emlékeink!

Clarisse elmélázott. Fehér ujjacskái fáradtan ott pihentek az asztalon. A másik kezével a kebelén babrált. És úgy tett, mintha észre se venné, hogy a tudós az asztalon heverő kezecskéjére hajol.

— Clarisse!

— Attila!

Mi történt? A történetíró nem igen tud az ilyesmiről számot adni. A történetíró nyomon követi a röpködő századokat, de azt a rövidke utat, amelyik a száját a kis fehér ujjacskáktól a kis piros szájacskáig üzi, sohase bírja megtenni. A *szerlelemtan*-ban maga Remény Attila sem talált adatokat ehhez az úthoz, de — megtette az utat. Clarisse piros volt és Attila halovány... Már suttoztak.

— Édes! ...

A szép Clarisse lesütötte búzavirág-szemét. Gyöngéden vonakodott. De a férfi karja már a dereka körül kulcsolódott.

— Menjen! Menjen! Hiszen a tavasz... Maga mondta! Hogy a virág... az ős... Már közeledik az ős nekünk! ...

Remény Attila mintha nem is hallotta volna, a füléhez hajolt.

— Teoria! Szürke teoria, Clarisse! Hazug! Minden hazug! Csak egy igazság van, Clarisse! Egyetlenegy!

— Menjen! ...

— Igen. Az, hogy te szép vagy! Édes!

Megcsókolta az asszony kis fehér kezét és szőke haját is. És Attila már reszket. És Clarisse odaadóan simul hozzá. Suttog.

— És a szerelemtan? A törvények? ...

A férfi megsimogatja az asszony márvány vállát.

— A szerelemnek csak egyetlenegy igazi törvénye van, Clarisse! Édes kis Clarisse!

— Tavaszi vagy őszi? — incselkedett az asszony és szeme a férfire ragyogott.

A tudós átölelte. Már nem bírta magával.

— Egy törvénye és egy igazsága. A mi törvény és a mi igazság, télen is, nyáron is.

— És az?

— A csók... Clarisse! A csók!

És az ajaka odatapadt a Clarisse ajakára.

A Szinva tragédiája

Még alighogy kiszabadult a hegy rabságából; még ártatlan és szelid. Nevelője, az erdő ölében még csak játszik. Játék kedvéért épít és terem. A hegy tövében búzát, a hegy mélyiben kőhinórt. Ő a mindenség amszterdami gyémántkőszőrűse; ő csiszolja a követ is, az ércet is. S a munkában megtisztul maga is, amaz is. A munkában! A műhely, az üzem odalenn van, a föld, a hegy mélyében, ahol ő kőszál. Mi már csak a kész vásárt látjuk idekűnn.

A Szinva ő. A patak, a víz. A nagy titok, akit még akkor se ismerünk, mikor már mindenét kitárta és megmutatta. Szeszélyesen össze-vissza kanyarogva a szűk hegyszorosban, csacsog és mesélget, kedve szerint. Tréfásan kötekedik a suhogó zöld erdővel és a türelmes fehér úttal. Még naiv és tapasztalatlan. Majd, ha a tenger részesévé lesz, akkor látjuk meg, mennyi gonoszság szunnyad benne. A Szinva is csak ember. Lelke van, ha víznek, ha pataknak hívják is. Egymagában mind jó és kedves, de tizezredmagával már mind tömeg: kegyetlen, embertelen bestia. Tenger. Erről, bezzeg hallgat a Szinva is. Vagy tán még nem is tudja azt. Majd később, útközben, tanulja meg.

Dajkája, a hegy, a völgy még keresi a kedvét. A kavics súgja a mesét neki. Fűvek, virágok, zuzmók, iszalagok, a víz csipkehimzései, festői kis miniatűr szigeteket építenek az útjába, hogy mulasson és gyönyörködjék, míg körülsimogatja őket ezüstös habjaival. Később, mikor a villák közé ér, már tartózkodóbb és óvatosabb. Fél a pletykától; emberek között jár. Csöndesen és vigyázva kotyog; nem mer mindent elmondani. Vagy már sejti is, hogy a boldogság nyá-

jas derűjére zivatar következik. A gyermekálmokra a kiábrándulás, az ébredés. Az élet. Igen, a vidám játék egyszerre komolyra fordul. A ringó délibábok elröpülnek, széjjelfoszlanak, és a patak ott találja magát a tetőn. A gond beköszöntött. A tragikum ott leskelődik körülötte, fönn is, lenn is.

A békés és biztos meder elfogyott. Alatta sötét mélység látong, fölötte a magasság ragyog: a kék végtelenség. Ehhez hiába vágyalkozik, amattól hiába remeg. És habjai csak jönnek, egyre sietnek utána és előre lökdösik: tovább, tovább! A Végzet kérlelhetetlen. Csöndes gyaloglása közben néha a nagy vizekről irigykedve álmodozott; az Oceán félelmes hatalmáról és a Niagara vakmerő tragikumáról. Most itt van előtte: le kell zuhannia neki is! Egy pillanatra megretten. Úgy érzi, hogy a tragédia csak messziről szép. Fáj, hogy el kell válnia a filiszter boldogságtól, ami most, hogy veszendőnek látszik, sokkal kívánatosabb. Csöndben éledgelni, ikerülve mindent, ami föl-tűnő, ami rendkívüli! Valóban, az örömök kicsinyek, de a szenvedések annál nagyobbak. Nem akar nagy lenni. Nem vágyik a Niagara tragikumára, sem a tenger hatalmára. Nem. A Szinvának nem kell a cápa. Megelégszik a pisztránggal. A cápa óriás, tehát falánk, telhetetlen és gonosz, mint a gazdája, a tenger. A pisztráng kicsiny, de ártatlan és kedves, mint a gyermek. A cápa fal és rabol. A pisztráng játszik és mosolyog.

Mindez átcikázik tiszta szűz vízén, mikor odaér a tetőre. Tétovázik, mit csináljon. Az ember ösztönszerű töprengése szinte látszik és vonaglik rajta. Fél a mélységtől. Késő! Le kell hullania! Az élet gondtalan boldogságának vége! A vízesés maga a sorsfordulat. Az élet tragikuma. A lélek végzete. A Szinva nagyra vágyott. Nem tudta megbecsülni a magány és a névtelenség egyszerű csöndjét: a boldogságot. Talán zugolódott is, hogy ő csak patak. Niagara szeretett volna lenni. Nos itt van! Megretten. Remegve néz alá

a mélységbe; látja a válságot lenni: az örvényt. Nem akar, *nem tud* Niagara lenni. Csak növendéklánya Niagarának: sohase nőhet nagyobbra! Bukása is kicsinyes lesz, mint az élete volt. A Niagara vakmerő, büszke, nagyarányú és határozott. Vízömegeit csak azért hömpölygeti a magaslatig, hogy szédítő halál-rohanásában és ugrásában ereje és szépsége roppant pompáját világraszóló csodában mutassa meg. Zúg és szikrázik, amint komoran aláomlik a szörnyű magasságból, mintha ez volna a rendes útja. Mintha alant ő maga forgatná rémséges örvényeit, amiktől a Szinva meborzad. A Niagara készült és készen van a tragédiára. Ez az ő megdicsőülése. A Szinva sohase gondolt rá. A Niagara az őserő nagysága, a Szinva csak lágy költészete. A Niagara nem ismeri a fönn és a lenni ijesztő fogalmát; a veszedelem inkább csábítja, hogy szembenézzen vele, sőt, hogy le is győzze. A Szinva habozik. Remeg. Fél. Azt hitte, hogy a patakok boldog csöndje örökkévaló. Hogy az övé. Nem. Semmi se a mienk. A Szinva kicsiny a tragédiához. Gyöngye ahhoz, hogy el tudjon bukni. A szerelemben is csak az epedésig, a csacsogásig, talán legföljebb a dalig jut. A tragédiához több kell: Imatra, Niagara. A Niagara legelső öngyilkosa: Kanhoe, a szerelmes kis néger leány, mikor szandolinján alásiklott, kéjesen megreszketett. A halálnak nem szorongó félelmét, hanem a fölszabadulás gyönyörét érezte. Viruló életét, könnyű szandolinját a Niagarára bízta. Annak morajlásába sóhajtott a szerelmes szíve utolsó kongásait, dalait és zokogását. Lezuhanva a mélységbe, együtt tört össze a szikrázó habokkal. Éppúgy porlatag gyöngygyé lett, mint a víz, mely magával lerántotta. A csenevész Niagarába senkise vágyik. A Szinvának sohase lesz Kanhoeja.

Egyedül bukik le. Eszméje, ami vele bukék, nem is volt. Csak a karját töri el vagy ficamítja ki, de a dalait és a csacsogását épen hozza magával és a bukást mihamar kiheveri. Talpra ugrik, mint a macska. A Szinva csak költő, csak mesemondó, mint

partjain a fűzfa. Habjai tíz lépésnyire a vízesés örvényétől már újra csacsognak, mesélgetnek és dalolgatnak. Új utat találtak, új rekettyéket, új kavicsokat és új sziklákat. Azt hiszi, hogy régi kedves ismerősök közé került, akiknek új meséket kell mondania.

Csalódik. Megint csalódik, mint mindig. A poéták közös és folyton ismétlődő örök sorsa. Új partjain nem azok a puha mohos sziklák álmodoznak, amiktől útja kezdetén elbucsúzott. Itt már égnek mered a sziklafal, egyenesen, merőlegesen, a lejtő legcsekélyebb engedelkenysége nélkül. A természet vagy az Alkotó nem tréfál és nem szereti a félmunkát. Amit csinál, azt egészen megcsinálja. A sziklafal oldalába komor barlangok nyílnak. A sziklák szeme. A patakra mered, mintha kérdezné: mit szól hozzá?

A Szinva még csacsog, még tovább mesélget. Bámészan és csodálkozva néz a barlangra. Most látja először. Látja az ősember otthonát, palotáját, házi tűzhelyét. Milyen boldogan élhetett benne! Egyedül. Ketten. Milyen építészeti remekmű! Micsoda árkádok! Micsoda pallizádok! Milyen kariatidok és portálék! Milyen nevetséges ezek mellett az isteni sziklaművek mellett az ember groteszk erőlködése: a párisi *Notre Dame*, vagy a newyorki felhőkarcoló! Mily kómikus az entuziaszta költő gögje és fantasztikus vagy bizarr túlzása, hogy Gutenberg előtt minden nagyszabású emberi gondolat és eszme az épületekben fejeződött ki. Lehet. A kövek is lehetnek betűkké, amik gondolatokat mondanak ki. Emberi gondolatokat. De az Istennek nincs szüksége Gutenbergre, se építőmesterekre. Ő odaírja, ahová akarja, azzal írja és olyan betűvel a maga ötleteit, szeszélyeit és eszméit, amilyen-nel akarja. Többek között a Bükk csodáira is: a barlangokra, a sziklákra, a patakra, vízesésre és rengetegre. Azok is az ő betűi. És azokat könnyebb és kedvesebb elolvasni, mint azokat, amiket csavargó olasz és görög kőművesek és a pénz modern rabszolgái írnak, vagy pláne mi, Gutenberg fontoskodó és ugrándozó apró majmai. A Bükk az Isten klasszikus regénytára.

Remekművelnek egyik kötete, aranyvágásos díszkötésben.

A Szinva elhallgat. Eddig ő mesélt a sziklának, most a szikla mesél neki. A barlang nemcsak szeme, szája is a sziklának. Belül templom, orgona is van benne, s rajta szellő muzsikál vagy orkán, a szeszélyes kántor, aki egyik nap fülemüle, másik nap orosz-lán. Egyszer melódiákat dudol, máskor rapszódákat harsog. Mind csupa emlék és csupa regel! Valaha az ember odamemekült mindig, ha valami baj volt. Az eső elől, a vihar elől, az utak gyanus kalandorai elől is. És akkor is, ha egyedül akart lenni. Istennel, vagy a szerelemmel, ami mindegy.

A Szinva már nem hallgat; hallgatózik. Odabenn suttognak. A csók tüzes gyönyöre reszket a suttogásban.

— Szeretlek! ...

A Szinva már mosolyog. Nemcsak a templomot látja, az Istent is benne. Pszt! Itt Ámor jár! Vasárnap van. Elsiet tőle, nem akar leskelődni. Vagy hozzásiet: hadd lássam! Új útjához már megtalálta új hivatását. Most találta meg, a csók fáklyafényinél. Most tudja, most látja meg, mire született. Hogy fehérlábu szűzek márványidomait simogassa és csókolgassa ... Érti, hogy örökkévaló. A szerelem is, ami sohase változik, mindig ugyanaz volt és mindig ugyanaz lesz. És ő is: a Szinva, aki mindig, minduntalan más. Aki szünetlenül változik. Hozza és viszi és védelmezi a dalt, a mesét, a szerelmet. Mintha mindez az övé volna.

A másét! ... Ez az ő tragédiája. Nem tudja, hogy másnak él, másnak dalol, másnak mesél. Szegény kóbor gyalogpoéta!

Az árnyék

Arcocskáján a tavasz rózsaszín hamva, kétfelől egy-egy szeliden mosolygó gödröcskével. Mindenestül is csupa finomság volt. Az ajaka, ami gyöngéd piros kis számócahoz, két nagy kék szeme, ami a nefelejtshöz és karcsú, hajlékony alakja, ami az őzéhez hasonlított. Mintha mindenét az erdőtől kapta és tanulta volna; az erdőtől, amiben felnőtt. S miután az erdő nem nevet, tehát Lenór sem nevetett, sohasem. Az erdő mélabús mosolygása volt. Ha véletlenül Páris utcáira tévedt volna, ott is tüstént ráismertek volna, hogy az erdő gyermeke. Csak az erdő szűz lehelletében teremhet olyan tökéletes báj, amilyen Lenór volt. Álmodó számóca. Illatok lengik körül. De ha egyszer a számóca fölébred!...

Tudatlan, tehát ártatlan. Az erdőn kívül alig látott valamit a világból s épp azért természetsszerűen idegenkedett is, majdnem félt tőle. Nagy, bábász, komoly két szeme az erdő megszokott, mégis mindig megújuló tüneményein is úgy siklott el, mint a mókus a cserjék között, a zörgő, sápadt avaron. Lelke, bezárkózva gyönyörű szekrényébe, szepegve sírdogált és bűgött, mint a gerlice, mikor a párját keresi.

Apja, Bonyhád Timót, az öreg erdész, hallgatag, szinte mogorva ember. Együtt öregedett meg erdeje fáival, amikhez hasonlított. Nem locsogni, hanem hallgatni tanult tőlük. Együtt érezték, hogy az élet költészete a csend. Tele van mesével, ábránddal, színnel, muzsikával. Haragudtak a patakra, ami mindezt kilocsogja s a kakukra, mely mindent világgá kiabál. Az erdő és igazi gyermeke csak szürcsöli a szépségek mézét és elkábul tőle, de nem fecseg róla.

Bonyhád Timótnak nagy, cifrafestett porcellán pipájában sercegett a kapadohány szikrázó salétroma, de Lenór abban is az erdő titokzatos muzsikáját hallgatta. A nevezetes pipát Bonyhád Timót még student korában kapta, mikor a selmeci erdészeti akadémia hallgatója volt és Nikodém Wilhelmina kisasszonynak udvarolt, akit aztán feleségül is vett és idehozott, a pogonyi erdészlakba. Úgy látszik azonban, hogy Wilhelminának a pogonyi erdő idegen világ maradt, mert alig nyolc év múlva örökre elbucsuzott tőle. A pogonyi erdőben temették el, az erdészlak közelében, de a lelke bizonyára haza költözködött a selmeci hegyek átlátszó, melegfényű ametisztjei közé, amiknek testvére volt, az — arannyal együtt.

Lenór tehát árva. Méla, szelid lelkét két nagy hallgató nevelte: Bonyhád Timót és az erdő. Más, valami különböző harmadik, ügyet se vetett rá, mint-hogy a pogonyi erdőbe nem is igen téved harmadik emberfia. Az erdőben sok olyan vadrózsa terem, akit soha, senkise lát meg. Kivirul, elhervad és lehull. Ez a vadrózsa élettörténete. De Lenór még csak bimbó volt.

Egyszer azonban az öreg erdész nyakára az uradalom új embert küldött; erdészgyakornoknak oda-tették Vereczkey Hugót. De az se csinált egyebet, mint maga az öreg Bonyhád. Puskával a vállán járta az erdőt és — hallgatott. Ezenkívül csak arravaló volt, hogy a békés házirendet fölforgassa, mert az erdész-lak egy külön szobájában kellett neki helyet adni, de kosztot is, miután a rengeteg csak a vadakat kosztolja, a szelideket nem. Vereczkey Hugó pedig nagyon is szelid volt. Nagy, robusztus alakja a természet tréfájának látszott, mintha oroszlanba a fecske lelkét dugta volna. A beszéde vontatott, közömbös, gyakran együgyű. Néha, titokban Lenórra pislogott víz-színű szürke szemével. De hetekig szót is alig váltottak. Mit is mondhatna egymásnak két ilyen erdei néma?

A hegy másik oldalán állott a másik erdészlak, az úgynevezett harmadik védkerületben. Szent Isten!

Menyhi kerület! Oda is került tavasszal új erdészgyakornok; Tatár Alajos, vagyis selmeci dialektusban: a kis Lojzi. Merő ellentéte Vereczkeynek. Emez nehéz mozgású atléta, vasgyúró — hájból; a kis Lojzi sovány, fürgé emberke, csupa tűz, mozgékony, mint a gumilabda, s kemény beszédű és villogó szemű. A komor mész- és szénégetők s a marcona vadorzók a Vereczkey roppant alakjától megijedtek, de a kis Lojzi szúrós szemétől és hirtelen kezétől rettegtek.

A kis Lojzi átjött bemutatkozóba Bonyhádékhoz. Mindenfelét összevissza fecsegett, amin Lenőr is elmosolyodott. Néhány új nótát elfütyült, egyet Lenőr is megtanult. Aztán sok anekdótát eldarált, három cigarettát hirtelenébe elszívott, négy pohár bort fölhajtott, aztán elbucsuzott, annak rendje és módja szerint. Többet nem is igen látták a pogonyi erdőben, vagyis, hogy pontosan alkalmazkodjunk a zöld erdő bürokráciájához: a második védkerületben. Neki másfelé volt dolga.

Nem mondhatjuk, hogy a második védkerület elfelejtette volna a kis Lojzit, sem megfordítva. Pár nap múlva a reggelinél, amit szokás szerint, odakünn, a lugasban, az erdészlak kis kertjében terítettek föl, az asztalon pompás virágbokréta állott. Benne volt az erdő minden virága, kék és piros színes bogyókkal megtarkítva. Az öreg Bonyhád már pitymallatkor kiment az erdőre, csak Vereczkey és Lenőr ült az asztalnál. A leányka félénken nézett körül s előbb a bokrétára, aztán az atlétára. Először volt életében egyedül. Vagyis kettesben, — férfivel.

— Maga hozta? — kérdezte tétován.

— Igen, én, Lenőr. Magának.

Először ejtette ki hangosan a leány nevét. El is pirult a saját maga vakmerőségén.

— Köszönöm, — szólt csöndesen Lenőr.

Kávét és tejet öntött a csészékbe. Az egyiket oda-tolta Vereczkey elébe. Vajas kenyeret kentek, aztán hallgattak, éppúgy, mint máskor, mint mindig, ilyen-

kor. Nem látták, de ott érezték az asztal mellett az öreg hallgatót: Bonyhád Timótót.

— Szereti a virágot? — kérdezte egyszerre Vereczkey.

— Hogyne! És maga nekem szedte!

A nagyfejű Vereczkey elvörösödött. Zavarban volt, akárcsak a bakfis az első bókra. De bátorságra lovalta magamagát.

— Kinek szedtem volna! — dadogta, de nem nézett Lenóra, a kávéját vizsgálta. — Amit az erdő adhat, azt mind csak magának adhatja, Lenór. Az mind magát illeti, úgyis.

Arra a leány is elpirult. Zavartan babrált az edényen. Mi ütött ehhez a vademberhez?

— Engem? — vonogatta a vállát. — Az erdő mindenkié. A magáé is. A magáé még inkább.

Vereczkey izgatottan fészkelődött a székén.

— Én semmi se vagyok. És senki se vagyok. Nem is vágyom semmire se.

— Semmire se?

— Semmire. Csak árnyék szeretnék lenni, akit senkise lát. Akit észre se vesz még az se, akit kísér. A maga árnyéka szeretnék lenni, Lenór. Mindig látni és sohase láttatni. Hogy még maga se lásson. De én mindig lássam magát. És mindig magával lehessenek.

A leány rábámult. Kissé összerázkódott. Ha ez a nagy darab ember örökké ott sompolyogna a háta mögött!

— Árnyék! Mikor még kicsi voltam, az édes anyám éppilyen különös dolgokat mesélt nekem.

— Az árnyékról?

— Az árnyékról. Nem szerette az árnyéket. Vagy félt tőle. Azt mondta, hogy az árnyék mind ravasz. Titokban az ember után lopakodik, oson és leskelődik. Mesét is mondott róla, amitől néha megborzongtam és sokszor aludni se tudtam. Talán valahonnan az északi jegestenger partjairól kerülnek a selmeci borus hegyek közé az ilyen komor mesék.

— Az árnyékról? ... tépelődött szórakozottan Vereczkey.

— Igen, igen, az árnyékról, aki összeveszett a gazdájával. Megunta, hogy folytonosan azt kísérje. És a gazdája is megunta, hogy mindig kísérik; elkergette magától az árnyékát. Eredj, takarodj, meguntalak! Ez azonban nem birta sokáig az egyedülvaló életet s visszasompolgott elhagyott gazdájához. Kérlelte, könyörgött, fogadja vissza. A gazdája elkergette: nem kellesz nekem! S az árnyék bosszút esküdött szívtelen gazdája ellen. Egy derült, holdvilágos estén volt gazdája boldogan sietett szép menyasszonyához. ... De mikor a szerelmes leány közelébe ért, a másik oldalról idegen ember közeledett a leányhoz és szemeláttára átölelte, magához szorította és megcsókolta azt. A szerelmes vőlegény fölháborodott. Szemét vérborította el. Agyát, szívét a féltékenység tépte ... Kirántotta törét és — szívenszúrta hűtlen menyasszonyát. Mikor a leány halálraváltan elibe omlott, a férfi körülnézett; kereste a csábítót. De annak sehol, se híre, se hamva. Mellette azonban hidegen, fagyosan suhant el az elűzött árnyék ... Ő volt az a másik. Így állt bosszút a gazdáján.

Vereczkeynek a szeme kerekre nyilva meredt a bájos mesélőre.

— Milyen meséket tud maga, Lenór! Az ember szinte ideképzeli, szinte itt érzi a háta mögött a gyilkos árnyékot! ... Nem jövök haza ebédre!

Vállára vetette a puskáját, cigarettára gyujtott és elgondolkozva, nagy, lomha lépéseivel nekivágott az erdőnek.

*

Az öreg erdész, Bonyhád Timót, bement a városba, ahonnan csak holnap este kerül majd haza. Lenór nagyon örült ennek. Most legalább kielégíti régi vágyát: megfürdik a tóban, ami ott terül el a hegy tövében. Az apja sohase engedte meg neki ezt az élvezetet.

Alkonyat felé nagy fehér lepedőt akasztott a karjára és kísétált a tóhoz. Ebben az időtájban sohase jár erre senkisé. Vereczkey még bizonyosan künn barangol az erdőn, a kerülőkkel vesződik. Az erdészlak messzi környékén embernek nyoma se látszott. Lenór levetkőzött és... összeölelkezett a tó tiszta kristályvizével. A szellő, a víz, az erdő lelke magához ölelte. Lenór inkább kíváncsian, semmint kacéran nézegette a saját maga gyönyörű rózsaszín-fehér márványszobrának a mását a vízben. Még sohase látta így önönmagát. Megsimogatta karjait és vállait. Nem is sejtette, hogy valaki látja. Hogy a part bokraiból, jobbról is, balról is férfiszem sóvár vágya les minden mozdulatára. De a bokor megzörrent. Lenór kis fehér kebléhez kapott és ijedten nézett körül. Senkit se látott. Csak azt látta, hogy az ég alján fölbukkanó hold rámosolyog. Attól nem félt. Annak mindent szabad látnia. A fák halkán susogtak. A gallyon mókus üldögélt, az is őt nézte. Valaki hát mégis látja! Elpirult. Kiugrott a vízből, magára kapta a lepedőt, hóna alá nyalábolta ruhácskáit és futott haza, az erdészlak felé. Hátra se nézett. Félt, hogy valaki utána jön. Az árnyéka. Az egyik, vagy a másik. Nem is tudta, melyiktől félt jobban. Lihegve rontott kis szobácskájába. Már leszállt az este álmata tag homálya. Ledobta magáról a lepedőt... Úgy állott ott, a leányszoba otthonos csöndjében és bizalmas félhomályában, mint a szűz szépség szobra, mely rejtekhelyén biztonságban tudja magát a kiállott rémület után. Megigazgatta vizes haját. Lassan bontogatta a ruháit, hogy magára szedje. Susogást hallott, emberi hangot.

— Lenór! Drága szép Lenór...

Megrettenve pillantott a nyitott ablakra... Tüzes két szem villogott feléje a homályból. Lenór még sohase látott ilyen tekintetet, de ebben a legelső pillanatban fölismerte azt. Vannak ismeretlen titkok, amiket a természet örök törvénye és ereje érzékeink útján megfejt a válság pillanatában. Lenór megérezte, hogy így csak a férfi nézhet. A férfi, a szerelmes szarvas-

bika, akinek fölforrott vére vet lobbot a szem sugarai-ban. A leküzdhetetlen szerelmes sóvárgás dühös indu-lata. Tatár volt, a kis Lojzi.

— Mit akar? . . — fuldokolta feléje a leány.

Azt hitte, hogy nagyot kiáltott, pedig a hang a torkában akadt, a rémület görcsei között. A férfi egyetlen ugrással vetette át magát az ablakon s top-pant a szobába. Lenór megdermedt. Két fehér karja tehetetlenül omlott alá. Nem tudta, mit tegyen. A vé-dekezés ösztöne és életerejé elszibbadt és ártatlansága elalélt, amint érezte ereiben az első csók tüzét, lángját és ajakán a férfiak odatapadó követelését: szeress!... Meg se birt moccanni; a kis Tatár izmos karjai mint vaskapcsok fonódtak össze derekán... Zavart bódult-ságában hallotta a suttogást.

— Isten gyönyörűsége vagy! Az erdő szépsége vagy! Az enyém vagy, mert a szívemben és a szemem-ben lakol! Én láttalak! Szeretsz? . . . Szeretlek! . . .

Minden szó után — csók. Csók az ajkán, a hajá-ban, a szemén, a vállán. A csók őrvongott rajta, kö-rülötte, fölötte és ragadta magával az örületbe . . .

S ebben a lángoló pillanatban, mikor a levegő is ég, az ajtó előtt fegyver csattant el . . . Fölriadtak és fülelve néztek egymásra.

— Hallotta? . . . — kérdezte Lenór és eltolta a férfi karját derekáról.

— Hallottam, — sugta az rekedten vissza.

A leányka kibontakozott a férfi öleléséből. Az ébredő ösztön izgatott mozdulatával kapta magára a ruhát és fölszakította az ajtót . . . Elsápadt. Ott fe-küdt, az ajtó előtt, Vereczkey, a lomha óriás, félkö-nyökre omolva. Halántékából vér szivárgott és végig-csorgott az arcán. Szeme révetegen és bágyadtan me-redt a nyíló ajtóra, a leányra. Halványuló ajka el-halóan suttogott.

— Lenór! . . . Lenór! . . .

Meglátta a leány mögött a kis Tatárt és kialvó szemében az utolsó erőfeszítéssel lobbant föl a gyű-lölet a szerencsés vadász felé.

— Ni, a bolond Vereczkey!... — szólt az hidegen és föltámasztotta a haldokló aláhanyatló fejét. — Né! Mit csinált maga? Mi?

Lenór kétségbeesetten kulcsolta össze kis kezeit.

— Tatár! — kiáltott meg-megcsukolva a fiúra — Maga! Maga mit csinált? Az árnyék... Vereczkey. — Tatár... Az árnyék!

Szeme elhomályosult s nem mert a haldoklóra tekinteni. Érezte, hogy a mesebeli árnyék ott lappang körülötte. Remegve nézett körül: merre szökik? Az anyai mese árnyéka... De csak az öngyilkost látta, aki gyöngé volt a bosszúra, mégis, félig akaratlanul bosszút állott, szerelmes kétségbeesésével...

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Robinson a Bükkben

Hátam mögött égnek dalmahodik a hegy, aminek a tövében üldögélek, a Szinva forrásánál. Síma és lapos három sziklakő, mint fedő borul a forrás fölibe. Nem ember csinálta. Nem mesterember; művész: maga az Isten. Talán triposnak, amin a hegy-óriás büszkén és biztonságosan megveti a lábát. A hármaskő alól három ágba buzog elő a víz és rohan alá a völgybe, vígan sietve messzi céltalan célja felé. A mindenség nyugtalan futára. A víz tiszta, amilyen tiszta csak a szűz leány. Bámészan, boldog tudatlansággal, hittel és reménnyel, amit a kételkedés, a gyanakvás és a csalódás még meg nem zavart, mosolyog a tavaszra, a virágra, a madárdalra. A legelső és legédesebb leányálomra, mintha örülne, hogy azokban rábukkant a csodálatos és színes titokra: az életre. Eleddig neve se volt. Nem volt rá szüksége és nem is látott még senkit se, aki nevet adhatott volna neki. De amint elibe ér, annak legelső dolga — a keresztelő. Ezentúl Szinvának hívják. Bizonyosan megadja majd az árát. Mikor a hegy mélyéből előbuzog, még tiszta, mint az ég. A föld is tiszta — belül, ahol az ember nem tapossa. Nézzétek meg később, a város tájékán a Szinvát, milyen zavaros!

Azt már látom, hogy a Szinva a hegy mélyéből jön. De hát a hegybe honnan kerül a rejtelmes csavargó, a víz? Ami mindig siet, soha meg nem áll, örökké vándorol. Bejárja a világot, sőt talán a világokat, és mindaz kevés neki, amit látott. Hát fölszáll az égre is és mindenütt mást csinál; ugyanazt sohase ismételi. Egyszer zugó tenger, máskor csevegő patak. Egyszer pusztító jégvihar, máskor szeliden szitáló eső,

amitől áldás fakad és gyümölcs terem. Néha-néha meg is pihen: akkor tó. Máskor alázuhog a magasságból: a Niagara. Hát honnan is jön a Szinva? A csacsogó, a daloló kis hegyi patak, aki itt előttem buzog ki a hegy mélyéből, a hármaskő alól? A Szinva nem mondja meg. De talán csak nekem nem: az embernek. Bizonyosan egyéb mondanivalója van, mert folyton csacsog. Talán a sziklának mesél, ami védelmezi az első lépéseit, mikor a világba lép. Búcsuzik tőle és a hegytől. Megköszöni a szíves vendéglátást, amiben része volt s a föld alatt élvezett rejtelmes gyönyöröket, amiket senkise látott. Az első csókot, ami örökké tart, mert elfelejteni nem lehet sohasem. Mikor a szikla és a víz csókolózik, a föld alatt! A gyémánttal... Ennek a csóknak a tüzes sugarát, méla visszfényét szivárványnak hívják odafönn, a napfényben, az égen, a föld fölött. Az angyalok nyelvén.

Ha mindezt megérthetnők! De nem értjük meg. Nem is akarjuk megérteni.

Másra hallgatunk. Valaki közbeszól. A hegyszorosan kanyargó uton dal csendül föl és bezengi az erdőt, a völgyet, a sziklaormokat és elnyomja a gyalogpatak félénk locsogását. Vidáman csapong széjjel, és ütemeire szabályszerűen meg-megdobban az ösvény, amint a lábak kemény menetben rá-rávágódnak. Ez a fegyelmezett tömeg lépéseinek a szinte fenyegető hangja, amit rendszerint fegyverzörgés kísér, hidegen és kegyetlenül. Vagy zord parancs-szó: akarom! Mit szól ehhez a Szinva? Katonák jönnek hozzá látogatóba? A mindig egyformák — a mindig változóhoz.

Nem. Az útkanyarulatnál pirospozsgás gvermek-fejek tünedeznek elő. Cserkészek. Állhoz szijazott, kétoldalt bepofozott kalap. Zöldesszürke vászoning. Térdnadrág. Hátizsák. Az amerikai farmer kosztümje a magyar cserkészen! Minden egyforma: a ruha, a

lépés, a málha, a dal. Csak az arc más meg más. Az Isten nem türi az egyformaságot. Két egyforma falevelet se teremtett. Még két egyforma *egy*et se, holott a gyarló ember olyan gőgös biztonsággal hisz a maga ostoba számjegyeiben... És hiszi azt is, hogy a cserkész is egyformák. Csupa egyforma világjáró. Csupa ugyanaz a Robinson Crusoe.

*

Robinson már elmúlt kétszáz esztendő. A hosszú idő alatt nemcsak bejárta, de meg is hódította a világot. Új tipussá lett: a gyermekkalandorok ideáljává. Az élelmes Üzlet és a gyámoltalan Pedagógia egyaránt vállára emelte. Duetben kurjongatják a tetszetős és hangzatos jelszavakat: Önállóság! Akarat! Leleményesség! Az ügyefogyott szegény világnak imponál. A világ ijedtébe hasravágódik. Dogmává teszi és fogadja, hogy mindeme lelki tulajdonsághoz csak a Robinson és a Péntek társaságában és nyomdokában s komédiás kosztümben, uniformisban juthatunk. A derék kritika, a zseniális Lucifer bárgyu kiadása, megtépázta Homerost és Shakespearet, de Robinson előtt kiméletesen megállott, sőt gyöngéden meg is hajolt. És a szellem sutba került, penzióba tették, mint nálunk a B-listás zseniket. Az izom lett az úr. Nem a szív és az ész az élet kalauza, hanem a tüdő, a könyök. Nem a szellem gigászai és hőrszai vezetik a világot, az emberiséget, hanem a sporttelepek és versenypályák akrobatái: a Robinsonok. Meg is látszik a szegény világon! Futballt játszik a mi fejünkkel: Isten tüzétől szikrázó fényes lapdákka. Tökfejek verik vissza Minerva baglyait.

A gyereknepek, persze, tetszik az új gunya s a lélek is, ami benne van. És a szülők? Istenem! Melyiknek nincsen csodagyermek? És melyik nem látja szívesen és főképpen melyik nem hiszi el, hogy ő új Julius Caesarnak, új Napoleonnak, vagy legalább is új Robinsonnak adott életet! Mert Robinson híres,

ami több a nagynál és becsesebb is. Ki nem akar híres lenni? Robinson nyomában hősie és rendkívüli hír terem és — taps. És senkise vet rá ügvet, hogy valaki lassacskán elsovad és meg is hal: a Gyermekek. *A magyar gyermek...*

A pirosarcú, gondtalan kis komédiások lármásan és vígan dalolva rontanak be a Bükk vadon magányába. Nem tudják, talán nem is sejtik, hogy ők Robinson unokái. De kifeszítik vászonsátrukat a tisztáson; előszedik a nyársat, a bográcsot, krumplit és hust, és sütnék-főznek. Még a toalettjüket is rendbeszedik. Úgy látszik, hálisennek, előrelátóbbak és élelmesebbek nagynevű ősüknél. A viszontagságokra ugyanis jól előkészültek és azok ellen be is biztosították magukat. A bölcs és modern kis imitátorok!

Bizonyosan azt se igen tudják, voltaképpen mit csinálnak. Az ifjúság ösztönös életkedve tör elő a lelkekéből, minden mozdulatukból. Ami szép bennök és rajtok, az az övék; ami fonák, azt mástól kapták. Dalra fakadnak és daluk bezengi a völgyoszorost, amit a rengeteg a szerelmes féltékenységével ölel körül.

Tanár uram, csak az a kérésem,
Ezt az órát igazolja nékem!
Olyan édes volt a *babám csókja*,
Nem hallgattam a csöngettyűszóra.

Hm. Egy kicsit meghökkenek. A kipirult, lelkes gyermekarcokra nézek. Olyanok, mint a zsönge gyümölcs, ami elfonnyad, mielőtt megérett volna. Még nem is pelyhedzik az álluk, de a szerelmes csók érzéki vágyának beteges sóvárgása már ott rángatózik rajta. Szegények! Mi abban a tizenkét-tizenöt éves korban még az *Édesanyánk* csókjáról álmodoztunk és az édes hazához való örök hűségről daloltunk. A kisasszonyokat a tanár urakra bíztuk.

Lám! Robinson unokái ebben is élelmesebbek!

A tanár úr ugyan itt van velök, de elmélyedve horgasztja le a fejét, míg hallgatag, szótlanul heverészik kis diákjai között, a sátor mellett. Tán nem is hallja, amit az apró éretlenjei dalolnak. Vagy magába ő is ugyanazt dudorássza. Vagy azon szomorkodik, hogy neki nincs is miről dalolnia. Pedig milyen pompás dal! Csupa merő pedagógia!...

De ne essünk kétségbe. A fiatalság kedve: április. Minden szellőre megváltozik. A pedagógiai csókokra más nóta következik.

Hallod-e te körösi lány,
Körösi lány, körösi lány!
Hát a szoknyád hány éves már,
Hány éves már, hány éves már?
Tíz-tizenöt, husz-huszonöt;
Harminc-negyven, ötven-hatvan,
Hetven-nyolcvanöt...

Elképpenedek. Hát ilyen a cserkészdal? Hát ilyen az ártatlan és okos gyermeklélek nemes hevületének a kitörése? Akkor már igazán jobb, *ennél* még a másik is jobb, vagyis jobban mondva: kevésbé rossz. Hátha még a körösi lányt, az igazit, az eredeti szöveget dalolnák! És még szinte örülnöm kell, hogy megelégszenek a hülyeséggel és nem emelkednek föl — a trágárságig!

*

A Bükk sziklái és sudár fái némán állanak. Titokban talán egymásra pislognak és gúnyosan mosolyognak. Talán sajnálják a kis magyar Robinsonokat, akik azt számítgatják és találgatják, hogy hány esztendő a körösi lány szoknyája! A Bükk nyájasan kínálja minden kincsét: gyöpös tisztását, csöndjét, árnyékát, ózonát és virágillatát, ezerféle bűbajos szépségének szűz költészetét és üdítő balzsamát: pihen-

jetek és frissüljeteK meg. Mi testvérek vagyunk az — ártatlanságban! És nekik a kőrösi lány szoknyája kell! A Bükk haragosan hátat fordít. Barlangjainak a torkát tálogatja feléjük, hogy elnyelje a robinsoni nóták idétlen verseit, a gikszereket, amik máris, ilyen hamar, mindjárt a legelső lépésénél megzavarják a Szinva tisztaságát... Útját állja a nótáknak: nem szállhattok tovább! Azokat inkább elnyeli, semhogy tovább bocsássa. Nehogy meghallják a másik völgyben, a tulsó oldalon is, miket dalolnak uri házában a vendégei... A Bükk okosabb Robinsonnál.

Holdvilág

Kopár sziklaorom mered föl a tenger közepéről. Rajta állunk, egyedül, elhagyatottan: az élet magasságán. Fölöttünk elérhetetlen magasság, alattunk köröskörül az örvények mélysége. A hullámok tajtékok csapdosnak a sziklához. A tajték: az irigység, a rágalom és a képmutatás. Mindahárom a tenger gyermeke. Nincs, hová lépünk; nincs tovább! Hogyan is jutottunk ide? Magunk se tudjuk. Hullámok és orkánok űzték tétova gályánkat. Hátratekintünk és szédülünk a veszedelmek láttán, amiken átvergődünk. Nem merünk se le, se föl, se széjjelnézni. Ha az ember mindezt sejtene — akkor! Mikor elindult. Hogy ideért! Talán az első lépés után visszafordulna: nem érdemes!

A végtelenséggel ölelkező távlatokban, szerencsére, ismerős arcok körvonalai vibrálnak. Megnőnek a képzelgés játékában és isteni tüzek sugaraiban. Körülöttük vigyorgó törpék ugrálnak, akik közül ők kimagaslának és néha óriásoknak látszanak. Ők nőnek meg, nem az árnyékuk, a holdvilágnál.

*

Az alatt a boldog és munkás tizenkét esztendő alatt, amit Jókai bűvös-bájos szülőföldjén, a felejthetetlen Komáromban átéltem, az ábrándok holdfénye kísért engem szüntelenül. Sokszor eszembe jut a *Magyar nábob* sírfömlirata: „élt egy esztendőt, — álmolta a többi”. — Rám, a kósza iródiákra akár megfordíthatják; én végigküzdöttem, végigkőboroltam vagy botorkáltam, egyszóval végigéltem az életet, de

a komáromi tizenkét esztendő t végésvégig — átálmodtam.

A nyári hónapokat rendesen ottani kis Tuszkulánumban töltötte Beöthy Zsolt. Nyájas kis nyárlaka pompás gyümölcsöskert közepén állott, a Duna partján, a poétikusan szép Erzsébet-szigeten. Ott uzsonnázgattunk és merengve elméltünk a lombok hús árnyékában és néha, nagyritkán nálam vacsoráztunk, benn, az ősmagyar városban. Ilyenkor, derűs, holdvilágos estéken, hazakisértem a tudóst, végig a városon, a kis hídon, a sziget fasorai között. Az út a Jókai szülőháza előtt vezetett el. Ez a világhíres ősi porta két utcára szolgált. A ház maga a másik utcára s homlokzatán szerényen húzódik meg a márványtábla, ami bürokratikusan fogalmazott rideg stílusban hirdeti, hogy abban a házban látta meg először a napvilágot az, aki maga is — fény. De az én utcámra, amelyikben én laktam s amelyiket valaha Csapó-utcának hívtak s ami most az Eötvös József dicsőséges nevét viseli, csak nagy, szárnyas, zöld kapu nyílt, amin a Jókai-portára a teherszállító szekerek jártak. Ez a kapu többnyire zárva volt és ennél fogva azon az estén, mikor Beöthyvel hazafelé ballagtunk, csodálkozva állottunk meg előtte, mert mindakét szárnyát kitérték, mintha vendéget vártak volna. Nem sokáig csodálkoztunk. A Jókai szülőháza előtt az ember nem igen gondol másra és nem igen lát egyebet, csak a Jókai szülőházát. A nagy, zöld kaputól, végig az udvaron, kettős fűzfásor húzódik a házig. Ezek a fűzfák sem olyanok, mint másutt. Szinte emberi fejhez hasonlít a csonkjuk, amint az éjszaka homályában s a holdvilág szeszélyes árnyékaiban vigyorognak, mosolyognak, sírnak és kínosan vonaglanak. Azt hiszem, a mesekirályt ezek a fák inspirálták Rab Ráby-jának egyik humoros fejezetére. Az udvar, a maga rendetlen és gondozatlan személdombjaival, a körülötte kétoldalt össze-vissza tákolt régi és új vityillóival alig látszott. A holdfény, mely közöttük bújkált, mindent árnyékba borított. De az udvar kavicsán meg-meg-

csillámlott s a kerítésen és a fák kusza lombjai között széjjeláradt az éjszakai világosság, az a különös, meghatározó derű, ami tele van ábránddal és suttogással, azzal, amit a hold és a fa mesél egymásnak. A napfényben az igazságot látjuk, a holdvilágban — a szépséget. A napsütés: a való, de a holdvilág: maga a költészet. Ez a kép és a velejáró csönd hangulata könnyekre fakasztja a szívet s a kicsorduló gyöngyben ilyenkor maga a tenger van, gályákat ringat: az emlékek könnyű csónakjait és súlyos teherrel megrakott derelyéket. Az ember sírva fakad. Eszébe jutnak a gyermek- és ifjúkori bolondos délibábok, amikkel olyan könnyelműen és gondtalanul játszott, mintha fűzfakardok és nádparipák volnának, amiket akármikor újra meg újra elővehetünk, amikor éppen kedvünk szottyan. Eszünkbe jutnak a dalos, virágos erdei majálisok, amikor csapongó, túláradó kedvvel daloltuk az örökölt nótákat: Ezt a kerek erdőt járom én, ezt a barna kis lányt várom én! ... Az ártatlan kis Gizikék, Margitkák, Sáríkák és Arankák, akiknek a rózsás fülecskéibe a legelső ábránd, az öntudatlanul ébredő első szerelem bátortalan és együgyű esküvéseit, ígéreteit és fogadkozásait félenken elhazudoztuk ... nem is sejtve, hogy magunknak hazudunk! És csüggetően nézünk az örökre eltűnt gitár után, aminek a hurjai szétpattogtak, az epedő és szomorú dalokkal együtt és a mivel itthagyt bennünket a tavasz minden szépsége: a virág, a fecskefészek; az ifjúság!

Megilletődve néztük a fűzfasort, mely körül ott suhantak, jöttek és mentek, szálltak és lebegtek a hold misztikus fényhullámain a Jókai fantasztikus hősei. Még a lélekezésünk se hallatszott. Körülöttünk álmodott az alvó város és fölötte láthatatlanul, de érezhetően virrasztott s a szűz démonokkal és lágyszívű hősökkel házról-házra szállott a nagy képzelgő, a mesekirály aranyugáros szelleme. Láttam, hogy Beöthy is meghatódott. Lehorgasztotta gondolkozó szép fejét. Lassan tipegett előre az utcán s a primitív kövezeten botja meg-megkoppant, mialatt csöndesen, szinte mor-

mogva beszélt, mintha magamagával diskurálna s nem is tudná, nem is hallaná, hogy álmodik.

— Valamit érezünk, — szólt, — de nem tudjuk, mit. Valamit gondolunk, de nem tudjuk, hogy mit. Valamit látunk, de nem tudjuk, mit. Ebből áll az egész földi boldogság: az illúzió.

*

Semmi se történt. Csak ez a tüneményes, holdvilágos este és talán a tudós költő réveteg monológja ott maradt a lelkemben és ez a rózsaszínű fény azóta is követ és kísér, mint a lidérc, amitől nem tudunk elrejtőzni. A Balatont azelőtt százszor láttam, de sohasem olyannak, mint azután. Azelőtt csak nagyarányú kép volt, azután maga az örök szépség: a nő, akire azt mondjuk, még sohase láttam ilyennek! A hódítás, a szépség művészetének legfőbb titka ez: a változatoság. Hogy sohase legyen olyan, amilyen már egyszer volt. Valami mást, valami újat lássunk rajta, vagy benne, ami újra, meg újra megragadjon és megbűvöljön. Mert akkor megvan a meglepetés; a varázs föltámad: még sohase láttam ilyennek! Még sohase volt ilyen szép! A Balaton a legtökéletesebb női szépség; minden órában más.

A komáromi fűzfák holdvilágos képével az emlékemben, állottam meg a Balaton fonséges éjjeli csodája előtt is. A Balaton szikrázott, fénylett, ragyogott. Csakugyan, még sohasem láttam ilyennek! Szépségének fénye összeolvadt az éjjel és elöntötte az éjszakát. A víz ezerféle színében a topáz, az ametiszt, a smaragd tüzének árnyalata lángolt, égett és sziporkázott. Tündérek táncoltak a hátán és sugarak villogtak szerteszéjjel, mintha az egész gyönyörű magyar földnek ragyogna és feléje tárná liliomfehér karjait, hogy szerelmesen magához ölelje minden rögét és minden partját: nem adlak másnak! Az enyém vagy!

És nekem az jutott eszembe, hogy vajjon látják-e ezt a Táttra fonséges bérceiről? Vajjon látják-e a Har-

gitáról, a Retyezátról és a gyalui havasokról? Látják-e? Nézik-e? A székely pásztorok, míg a legelő, a domb, a hegy oldaláról elbámulnak és hallgatják az éj és a mult borus regéit, vajjon nem felejtik-e itt a szemüket és a szívüket, ezeken az opálfényeken, amik a Balaton csipkeköntöséről feléjük sugárzanak?

A Balaton nem felelt. De felelt a szívem. A Balaton világított, égett, foszforeszkált és beragyogta az éjszakát; szövetségre lépett a holddal. Követte és üzte a szívemet. Tovább, tovább, a Jókai-udvar emlékével és képével a Bükk csodálatos rengetegébe, szakadékaiba, barlangjaiba és locsogó patakjaihoz, hogy az éj csöndjében és derűjében őt lássam viszont. A csillogó vándorpaták kristálytükrében, az erdő rejtelmes félhomályában, a szikrázó villámokban és a hulló csillagokban haragosan és mélán röppentek el körülöttem a holdvilágos éjszaka megbűvölő színei és fényei. Végre is érzésemmé vált, ami fölforró és indulatoskodó ereimet folyton zaklatja, hogy ezekben a fényekben az elfojtott és eltemetett vagy félénken, hajléktalanul bolyongó magyar szellem keres utat. Az ősturáni lélek, mely hontalanná lett a maga hazájában s mert abban nem kap helyet, fölötte sugárzik széjjel a mesekirályok szelleméből, a Balatonból és a Bükkből, a Bakonyból, s Tihany és Pannonhalma ormairól és mindenről, amit csonka kis hazánknek Európa vad és lelketlen martalócai meghagytak! Hogy ennek a léleknek pompázatos arany sugarai eljutnak messze, messze, a magyar föld elrabolt tájéikaira, Turán széjjelszóródott sarjadékaihoz is!

Az éjszaka titkai között meglepi vagy fölkeresi ez a sajátságos érzés a töprengő, mélázó és sóvárgó magyar lelket. Halkan fölzokogunk az éjszaka csöndjében és nem tudjuk, miért sírunk. Fölszállunk a hideg fényhullámokra, amik a hold merev arcából alááradnak és elmerengünk a mesék szülőházának udvarán, a Balaton locsogó habjain és a Bükk álmodó rengetegében. Az ég kósza éjjeli fejedelme mindezt fagyosan nézi, mintha semmi köze se volna hozzá.

Pedig — ki tudja! Ki tud valamit? Legbiztosabb érzéseink is csak ingatag sejtelmek, amik összekuszálják a tudás gögös számvetéseit.

És akaratlanul odaérünk, ahonnan elindultunk. A komáromi udvar fűzfáiban a mesék bűvös költészetét, a Balaton holdvilágos éjszakájában az ősmagyar regevilág varázsát érezzük s mikor a Bükk megható csöndjében, a délceg sudár fák között az éjjeli szellő elsuhan és úgy játszik a lombokkal, mint a művész a hárfa hurjain, — áhítatosan és méltósággal megszólal az erdő: Isten! És érezzük a legfőbb igazság és szépség végtelen nagyságát mindenben; azt, hogy az érzések, a fények, a hangok és a színek, a nap és a hold összessége ő! Ura és forrása minden erőnek, még a korlátlanak látszó, de csak rakoncátlan képzeletnek is. Hogy minden dal és minden taps csak őt, egyesegyedül őt illeti.

TARTALOM

	Oldal
Szépségek völgyében — — — — —	3
A lelkek virágos kertje — — — — —	9
Lillák — — — — —	15
Megőrvült a tó — — — — —	20
Az első hajnal — — — — —	24
Csinos Julcsa és a Csinos meg a Julcsa — — — — —	29
Az Isten páholyában — — — — —	35
Mészégetők — — — — —	40
Bosszút áll az erdő — — — — —	47
A mágnespatkók — — — — —	52
Majdnem — — — — —	58
Rozika — — — — —	63
A világító emberek — — — — —	72
A messzilátó — — — — —	79
A Bükk leányai — — — — —	83
A szerelemtan — — — — —	89
A Szinva tragédiája — — — — —	94
Az árnyék — — — — —	99
Robinson a Bükkben — — — — —	107
Holdvilág — — — — —	113

LŐRINCZYGYÖRGY
SZÉPIRODALMI KÖNYVEI

Elbeszélések :

A magam földjén
Falusi potentátok
Megtépett fészkek
A rétek lelke
A verdibáli nász
Titokban
Az özvegy falu
A kék ember
Az üveghegy

Regények :

Az öreg pandur
Néa

Emlékiratok :

Gereblyém alól
Utitársaim
A Pósa-asztal

Versek :

Fekete rózsák
A párkák vitája

Az ifjúsági iratokat a boríték
4. oldalán soroljuk föl

